

Régi Okiratok és Levelek Tára

HAVI FOLYÓIRAT AZ IRODALOM ÉS TÖRTÉNELEM KÖRÉBŐL.

ALAPÍTOTTA

ÉS DEBRECZEN SZ. KIR. VÁROS TANÁCSÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL

KIADJA

Dr. KARDOS SAMU

felelős szerkesztő.

FŐMUNKATÁRSAK :

UJHELY GÉZA és ZOLTAI LAJOS

Budapest.

Debreczen.

RENDES MUNKATÁRSAK :

1. Dr. BARCSA JÁNOS ev. ref. kollégiumi tanár Debreczenben. 2. DVORTSÁK GYÓZŐ Sáros vármegye főlevéltárnoka. 3. Dr. KARDOS ALBERT a Csokonai-Kür titkára. 4. Dr. LENGYEL MIKLÓS a deési kir. főgimn. tanára. 5. Dr. MAGASHÁZY BÉLA Borsod vármegye főlevéltárnoka. 6. Dr. APSAI MIHÁLY JÁNOS Máramaros vármegye főügyésze. 7. OLÁH GÁBOR a debreczeni kollégium s. könyvtárnoka.	8. PETROVAY GYÖRGY földbirtokos Nagykürti. 9. RÉVÉSZ KÁLMÁN ev. ref. esperes Kassán. 10. Dr. SEBESS DÉNES országgyűlési képviselő M.-Vásárhelyen. 11. SIMON GÉZA az m.-szigeti ev. ref. lyceum főkönyvtárnoka. 12. Dr. gróf WASS GYÖRGY vármegyei aljegyző Deésen 13. Dr. VERSÉNYI GYÖRGY az Erdélyi Irod. Társ. főtítkára Kolozsvárt. 14. Dr. VÉRTESY GYULA kir. tanfelügyelő Nagyszében.

ELŐFIZETÉSI DIJ: Egy évre 12 kor. Fél évre 6 kor. Egyes füzet ára 1 kor.

Mindennemű leveleket, előfizetési pénzeket és hirdetési díjakat a szerkesztő címére (Debreczen, Piacz-u. 58. sz. I. e.) kell beküldeni.

Bizományosok : {

- 1. Budapesten : Ranschburg Gusztáv, Ferencziek-tere.
- 2. Debreczenben : Hegedűs és Sándor, Kossuth-utca.
- 3. Kolozsvárt : Stein János, Deák Ferencz-utca.
- 4. Miskolczon : László Adolf könyvkereskedése.

TARTALOMJEGYZEK.

	Oldal
<i>Zoltai Lajos</i> : A sz. kir. városi rangra emelt Debreczen életének első esztendeiből. (Harmadik közlemény.)	1—11
<i>Dr. Barcsa János</i> : A pátenskori gyűlés a debreczeni Kistemplomban 1860. jan. 11-én. (Második s befejező közlemény.)	12—26
<i>Szinyei Gerzson</i> : A sárospataki ev. ref. főiskola története, 1531—1661-ig (Harmadik közlemény.)	27—31
<i>Petrovay György</i> : Máramaros vármegye ősi családjai (Harmadik s befejező közlemény.)	32—35
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Ujfalvi Sándor Emlékiratai 1854 és 1885-ből (Harmadik közlemény.)	36—40
<i>Zoltai Lajos</i> : A város levéltáraiból. Adatok a városi nyomda történetéhez.	41—50

Adattár.

<i>Vámberri Armin</i> : Kossuth Lajos angol levele 1857-ből.	51—53
<i>Gyömörey Vincze</i> : Egy szomjas lovászmester a XVIII. századból.	54—55
<i>Dr. Magasházy Béla</i> : Deák Ferencz levele Palóczy Lászlóhoz 1843. jul. 12.	56—58
<i>Zigány Árpád</i> : Gróf Apponyi Antal Benigni biboroshoz 1823. jan. 7.	59—60
<i>Dr. Kardos Albert</i> : V. Ferdinánd diplomája br. Perényi Zsigmond részére, 1835 márczius 20	61—66
<i>Dr. Kardos Samu</i> : A széki gróf Teleki család históriája. (Harmadik közlemény.)	67—72
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Br. Wesselényi Miklós ifjúkori naplófeljegyzései. (Harmadik közlemény)	73—77
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Br. Wesselényi Miklós ifjúkori levelei. (Harmadik közlemény).	78—81
<i>Dr. Kardos Samu</i> : Kossuth Lajos budai fogságából írott levelei. (Harmadik közlemény)	82—88
<i>Dr. Mihályi János</i> : Carafa levele Gyulaffy György részére	89—90
Nyílt levél dr. Both Istvánhoz, a Szilágy f. szerkesztőjéhez <i>dr. Kardos Samutól</i>	91—92
Z-i. Folyóiratok szemléje. Debreczeni Képes Kalendárium	93—96

Vegyesek: Képeinkhez. — Máramaros vármegye a nagy Wesselényiért. (Közli: Pável Mihály.) — Hajduböszörmény a szabadságharcban (Közli: Kelemen Gábor.) A nemesi fölkelések történetéhez. — Lorántffy Zsuzsánna levele Bornemisza Katához . . . . . 97—100

Szerkesztő postája: a borítékon.

Melléletek: Lorántffy Zsuzsánna és br. Perényi Zsigmond arczképe. Lorántffy Zsuzsánna Deák Ferencz levelének hasonmása.

Felhívás! Tisztelettel tudatjuk olvasóinkkal, hogy mind-azok, akik a „Régi Okiratok és Levelek Tára“ cz. folyóíratra egy esztendőre előfizetnek, abban a kedvezményben részesülnek, hogy *dr. Kardos Samu* „**BÁRÓ WESSELÉNYI MIKLÓS ÉLETE és MUNKÁI**“ című ez év márczius havában megjelent és osztatlan elismerésben részesült két kötetes alapvető forrás művét, — melynek bolti ára harmincz korona — husz koronáért, vagyis 33 százalék árengedés mellett portómentesen a szerzőnél Debreczenben megrendelhetik.

LORÁNTFFY ZSUZSÁNA.

Született 1600-ban, férjhez ment a később erdélyi fejedelemmé választott I. Rákóczi Györgyhöz 1616 április 18-án. Meghalt 1660 április 18-án, esküvője évfordulójának napján.

Régi Okiratok és Levelek Tára

HAVI FOLYÓIRAT.

A szabad királyi városi rangra emelt Debreczen életének első esztendeiből.

— Egy névtelen Naplója 1696—1700-ról. —

— Közli és ösmerteti: **Zoltai Lajos.** —

(Harmadik közlemény.)

Die 1. Febr. 1699.

Dobozi István Uram Kécsi (Kéresi) Sándor Uramhoz expediatik buza venni.¹

Die 3. Febr.

Holló Sigmond Uram ő Nga Cassa felé indul. Kocsijában négy lovat adunk, azon kívül két szekeret négy-négy lovával Böszörményig, Lévai István Atyánkfiát adjungalván ő Nga mellé. Edgyik szekerünket Nánásig vitte ő Nga.

Die eodem. Dobozi István Uram Kécsi Sándor Uramtul vissza érkezik.

Die 4.

Ugoeca Mihály és Tót István Atyánkfiait szekerekkel kísérrökkal expediálljuk gabona árának megfizetésére, melyet Nemes Szabolcs vármegyében vettünk.

Eodem. A portio fel vetése el végeződik concludaltatván, hogy a mostani fel vetés szombatig minden uton-módon exigáltassék, azután az új repartitio modalitásáruul kell concludalni.

Eodem. Egy nimet Corporalist az el mult éttzaka valami ros legények meg vervén majd halálra, némellyek azok közül incaptivaltatnak.

Eodem. A quartélyosok commendansa requiraltatik, hogy a marquetányosoknak bort árulni ne engedgyen, mert szabadságunk praejudiciumára vagyon, melyre condescendaltis cum ista conditione, hogy a marquetányok subsistentiájára szénát s fát adgyunk, melyet pro majori damno evitando meg igirtünk.

¹ Kéresi Sándor valamelyik közelebb fekvő szabolcsvármegyei faluban lakó gazdag birtokos nemes. Rákóczi Ferencztől és Juliától (Aspremontnéától) 8000 frtért zálogjogon bírta ép ez időben Tarpafalut és Matócs város felét. (Károlyi Okt. IV. 587. és 595.)

Eodem. Cassa Várasa levele érkezik, melyben iratik, hogy a quartus status, a szabad városok is hivatnak a Felsőleges Király 22. praesentis esendő lakodalmi solennitására.¹ Repartialtatott reánk fl. 420 Rh. forint. És insinualtatik, hogy embereink olyan conditioval s instructioval expediáltassanak. hogy ha a választásnak sorsa reájok talál esni, postán mindgyárt mehessenek Bécsben. Az adandó ajándék felől penig ugy elmélkednek, hogy Jubilérektül² kell valami szép ajándékot venni. Választatnak Komáromi György és Monori István Uraimék.

Solari Regimentyébül egy Lieb nevü Fendrik³-nek egy lószekeret adunk Váradig.

Eodem. A quartélyos Tiszteknek bort, tyukokat, ludakat küldünk.

A Commendansnak egy altalag Gönczi. Tiz tyuk, 2 lud.

A két Lajtmánnak két-két Cseber bor, 1 lud, négy tyuk.

A Fendrieknek hasonlóképpen.

Az Quartély mesternek (?)

Eodem. Palágyi Pál Uram halászni volt.⁴

Die 5.

Balla János Uramat expediálljuk Vajára szekérral gabonáért.

Eodem. A Tekintetes Nemes Erdély országa Bécsben levő Cancellariájának Secretariusza Sz. Kereszti András Uram érkezik Bécsbül Postán.⁵

Die 6.

A Quartélyosok az utczákban az eddig lévő quartelyokrul más gazdákra szállanak.

Eodem. Mivel a Portiot az emberek nehezen fizetik, négy musquatélyos Nimetet kirünk Executióra, kikkel a Tízház gazdák az utcában járjanak.

Laport Uram ő Nga levele érkezik, melyben írja ő Nga, hogy a Békesség Tractájára küldött Plenipotentiarius Urak követet küldöttek Aradra, hogy a békesség meg vagyon⁶ és már publicaltatott is Szegeden és a környék vég helyekben.

¹ A még gyermekkorában megkoronázott József kir. herczegnek (I. Józsefnek) braunschweigi Vilma Amália herczegnővel való egybekeléséről van itt szó.

² Jubilér = ékszerész.

³ Fendrik = zászlótartó.

⁴ A Tiszára, mióta (1680—81.) az ohati pusztát Bánffy Zsigmondtól megzalogosították a debreczeniek, évenként egyszer-kétszer ex offo halászni ki-ki mentek a tanácsbeli urak. Ha ilyenkor izesebb, értékesebb hal került a hálóba, azzal valamely befolyásos nagy urnak kedveskedtek. Palágyi Pál uram kirándulásának följegyzése is ilyen ohati halászatra vonatkozik.

⁵ Postán = postakocsin.

⁶ A török császárral kötött karloviczi béke.

Holló Sigmond Uram ö Nagysága érkezik és urgeallya az Gabonának administratioját, mutatván az nemes szepesi Camara Comissioját, melynek continentiaja szerint offeraltatik egy köből gabonaért 3 magyar forint.

Die 7. Febr.

Az Eperjesi vásárrul vissza jövök közül némelyek a Tiszán való nehéz által jövetel miatt, mivel Saxengot Regimentye ott takarodik a Réven által, még hátra lévén, hogy annál bátorságosabban jöhessenek, és a sok csavargó tolvajok miatt meg ne károsittassanak, két szekeret küldünk elükben puskásokkal. De Böszörményen innen elől találván őket, vissza térnek.¹

Eodem. A markotányok, hogy bort ne áruljanak, meg alkudtunk vélek széna és fabeli discretioval.

Eodem. A Görögök administralnak 1000 fl. Rh. ez idei quantumnak defalcatiojában².

Eodem. Egy új hadi Commissarius érkezik, kinek szállás assignaltatik Péterfiában Vasas Szabó György házában.

Eodem. Holló Sigmond Uram ö Nga indul Váradra.

Az Rácز kereskedőkrül ujonnan Confirmaltatnak az előbbi Deliberatumok, hogy a Várasrul el menyenek.³

9. Febr.

Tóth István, Ugocsa Mihály, Szilágyi János és Balla János Uramék érkeznek a *nyirbül*, hozván 607 köből rozst.

Az Portioban administraltatnak az nállunk lévő Commendansnak 600 Rehnes forintok, Fü Commissarius Uram assignatiojára.

¹ Ez egész századon keresztül annyira megromlott volt a személy- és vagyónbiztonság az elszaporodott mindenféle lopó tolvajok és fosztogató rablók miatt, hogy igen sokszor a tanácsnak kellett fegyveres kísérelket rendelni a vásárookra járó kereskedők és mesteremberek mellé. Sőt néha szántó-vető-arató polgárainkat is a mezőkön, legelő gulyáinkat, méneseinket a Hortobágy mellékén a tanács által felfogadott puskások = ármások őrizték.

² A városban letelepült görögök a lakhatási engedelemért évente bizonyos összeget tartoztak fizetni, mely koronként változott, a város pénztárába. Ezt nevezték a „görögök adajának“. (Z.: Debreczen a török uralom végén 155—158.). E most ősmertetett Napló végén közölni fogjuk majd a városról végképen elköltözött görögökkel fölvett elszámolást. E szerint egy évi adójok és taxajok 5528 forintra ment.

³ E határozat a tanácsi jegyzőkönyvben is benne van, február 8-diki keltezéssel és csaknem hasonló szöveggel, így: „A rácз kereskedők vagy foszlán csinálók dolgában az előbbeni deliberátumok...“ stb. Egy „foszláncsináló görög“-gel már az 1663. évi adóajstromban is találkoztunk, aki akkor évi 20 frt. adót fizetett s a Fekete Miklós-féle emeletes házban lakott, a mai városházának középső részén. Valószínű, hogy eme foszláncsináló görög vagy rácз jövevények valamelyikétől származott péterfiai lakos „Foszláncsináló Sámuel“ is, akinek 1710 aug. 18-án született Sára nevű leányát már a reform. vallásu kereszteltek anyakönyvébe jegyezték be. Fosztán vagy foszlány = ujjatlan, hosszú köntös, úgy látszik, törökös ruhaféle volt. E szót több forrásból idézi a Nyelvtörténeti szótár is.

Komáromi György és Monori István Uramék indulnak Cassára az királyi Várasok gyűlésire, az tavalyi Portioban restaló 2641 fl. 37 d.-t meg vivénn, olyan instructioval, hogy finalis computust ineallyanak az Provincialis Perceptorral.

10. Febr.

Pater Farkas Uram számára hat köből köles kását küldünk, vékáját kilenczven pénzen vettük.¹

Sárándi Uram levele érkezik az ordinarián;² írja ő Klme. hogy instantiájára, melyet a buza beli quantum relaxatioja felől adott, még sincsen resolutioja; hanem értette, hogy a Cassai Commissionak irt a Felséges Ministerialis Deputatio, hogy a buzának köblit nem per 2 fl. Rh. csak, hanem, a mint a vásároknak, kevesebbet kívánnyanak, a Quantumban pedig acceptaltassék.

Holló Sigmond Uram ő Nagysága írja Pocsajbul, hogy míg Váradrul vissza jó, az 3000 köből gabona meg legyen, mert bizony Executiot hoz magával onnan ő Nagysága reánk.

Die 11.

A váras jégvermei megtöltetnek jéggel.

Eodem. Régtül fogva sován száraz dérnél egyéb nem volt; most egy kevésé kezde az hó szállingózni. De a mint láttzik, nem igen leszen szán ut belőle.

Die 14.

Balla Mihály, Ugocsa Mihály és Tót István Uramék expediatnak a Nyirben vett gabonáért 1679 forinttal, 72 pénzzel.

Die eodem. Varga Szűcs István Uram Cassarul megérkezik.³

Eodem. Komáromi György és Monori István Uramék ugyan Cassarul meg jönnek; referalván, hogy a Nemes Várasok gyűlésében a Felséges Joseph Király lakodalmi solennitására Lócsei és Cassai Birák Uramék választattanak.

Az elmúlt esztendőbeli quantumunk felől a Perceptornál Rot Mihály Uramnál utolsó Computust inealtanak.

A reánk vettetett gabonabeli quantumrul pedig semmit sem obtinealtanak ő Kegyelmeék, mivel a Commisiobeli Urak otthon nem voltak.

Csengeri Pál Uram Aradrul az oda küldött 12 ökör szeke-
rekkel meg érkezik, sok bajjal, edgy ökör el vezett.⁴

¹ Valamely közelebb lévő kolduló szerzetes ház főnökéről lehet szó. Talán a váradiról vagy a nyirbátoriról. Bizonyos, hogy a báthori franciskánus barátok a XVIII. században rendes évi alamizsnát kaptak a debreczeni tanácstól. Igazolják ezt az egykoru városi számadások.

² Rendes postán.

³ Még január 24-én ment el hazulról Holló Zsigmondnak ajándékozott 30 cseber borral.

⁴ Csengeri Pál és társai január 16-tól fogva valának távol a várostól.

Die 15.

A dohán szivás és hegedülés erőssen meg tilalmaztassék. Valaki rajta kapattatik, 68 pénzzel megbüntettessék vagy a nyak vasban tétetessék. Minden concivis ember tartozik kötelessége szerint előmondani. Az hegedüsök pedig ki veretessenek a városbul in perpetuum.¹

Eodem. A paléták ki osztatnak az idei quantumrul, publicaltván mind a Templomban, mind az uczák gyűlésiben, hogy minden két holnapnak utolsó hetében fog ezentul szedetni a portio. Akkor minden ember fel hozza, mert Executióval fog meg vétetni minden emberen. Mert az eddig való szokás szerint mind Exactor Uraiméknak, mind a Tizház gazdáknak is continuuskodás nagy hátramaradására volt.

Die 23.

Méltóságos Colonellus Laport Uram ő Nga az el mult napokban irta, hogy az ő Fölsége birodalmában maradandó határoknak el jedczésére le küldendő Comissariusoknak készicsünk 30 szekeret mind lovakkal és 30 lovat, azon kívül élést, mellynek relaxatioja felől ő Nagyságához expedialtuk Pap Miklós és Veresmarthi János Uraimékat.

Die 25.

Comissarius Schveiger Uram ő Nagysága írja, hogy Jenőig vagy Gyuláig készicsünk négy szekereket, élést vinni Váradrul, mivel azon vég helyek élés dolgából meg szűkültenek.

Eodem. A quartélyos Nimetek fársángolni kezdettenek.

Eodem. Papp Miklós és Veresmarti János Uraimék Váradrul megérkeznek, referalván, hogy Commendans Uram ő Nagysága magát minden jóra ígérte volna; most semmi egyéb notitiája nincsen, hanem csak a mit meg irt, mihelyt valamit érthet, mindgyárt tudósít bennünket.

Die 27.

T. Biró Uram ő Kegyelme podagricus dolorinak könnyebbitésére az váradi Bányában megyen,² mind Feleségestül, Csatári

¹ A dohány szivása a XVII. század második felében kezdett terjedni a debreczeniek között. A tanács hasztalanul tilalmazta ezt kemény büntetés terhe mellett. Még 1700-ban is elkoboztatta a vásárban talált dohányt, pipaszárat és csutorát. Ilyen tiltó határozatokat hoztak 1665-, 1676-, 1681-, 1683-, 1697-, 1699-, 1700-, 1708-, 1715-ben. Természetes, hogy a szigorú puritán tanács a hegedűnek és táncznak sem volt barátja. 1610-ben a város szomorú állapotja miatt tiltották el a hegedülést és tánczölást. Száz évvel később, 1719-ben Hatházi István nevű muzsikusknak a farán törette össze *furatossal* (a régi debreczeni igazságszolgáltatásnak eme különös fenytő-eszközével) hegedűjét a tiszteletes tanács, mivel a tilalom ellenére hegedülni mert. (Városi jegyzőkönyvek.)

² Debreczen környékén a melegforrasú gyógyfürdőknek ma is *bányának* nevezi a köznép.

János Uramat adjungallyuk ő Kegyelme mellé. Adgya Isten, gyógyulljon meg ő Kegyelme erőtlenségibül.

Eodem. Colonellus Laport Uram ő Nagysága Secretariussa Antonius Mikoi Uram ő Kegyelme Tokaj felől jöven, három lovat a kocsijában és egy szekeret adunk valami asszu szőlő boroknak vitelére. Item két könyvet, melyét 10 koncz tiszta papirosbul köttettünk, adtunk ő Kegyelmének.

Die 28.

A Gyulában küldendő szekerek mellé Ambrus Mihály Uram választatik.

Martius. Die 5.

Lévai István¹ Atyánkfiát Postán expedialtuk Cassára a Mél-tóságos Commissiora az ő Fölsége Kegyelmes parancsolattyával, a Commissionak szöல்லóval, a reánk vettett buzabeli quantum relaxatioja aránt.

Die 11.

A város uczái a nagy sár miatt ugy eláradtanak, hogy sem külső, sem belső emberek nem járhatnak² nagy alkalmatlanság nélkül ki s be. Determinaltatik azért, hogy mindenütt gátak csináltassanak, mellyre mind a Nemes Tanács, mind penig Communitas közzül becsülletes személyek deputaltatnak.

Die 12.

Fellyül említett Lévai István Atyánkfia Cassarul megérkezik, referálván, hogy a Commisio előtt, az előtt reánk limitált 3000 buzabeli quantum relaxatioja aránt semmi jót nem obtine-alhatott; csak az lévén feleleti a Commissionak, hogy nincs módgya semmiképpen, hogy abban valamit relaxálhasson, mert oda

¹ Lévai István notárius, akinek nevével gyakran találkozunk e Napló lapjain is, 1701 május 5-én czimeres nemes levelet kapott I. Leopoldtól s azt Bihar vármegyének Váradon azon évi október 11-én tartott közgyűlésében hirdették ki. Az ármalis kiterjeszti a nemesi jogokat Lévai István feleségén: Kis Sárán és törvényes leszármazóikon kívül, testvéreire Lévai Jánosra és Pálra is. A czimerlevél Debreczenben Lévai Ferencz volt könyvkereskedőnél. Ismertetve a Siebmacher—Csergeő-féle Wappen-buchban. Lévai István állítólagos, olajfestésű régi arcképe meg van leány-ági utódánál. A család most a városi muzeumnak ajándékozta. Lévai I. felesége: Kis Sára, Szikszai Kis Péter előkelő debreczeni kalmár leánya volt. Ez a mozgékony, bátor kalmár 1686—1688. körül élete kockáztatásával kétszer kémelette ki a török tábornok s mindkét esetben rögtön tudósította Károly lotharingiai herczeg, császári fővezért a látottakról. A herczeg ajánlatára Leopold Szikszai Kis Pétert megnemesítette s Bihar megyében Jankafaiván, Hegyközkovácsiban, Jákó-Hodoson, Hegyközpályiban terjedelmes részfőjóságokat adományozott néki. Szikszai Kis Péter s utána Lévai István háza Csapó-utczában a mai Csizmadia-szin helyén állott. Lévai István fia, József 1759-ben 3100 Rh. forinton eladta Domokos Lajos főjegyzőnek.

² Külső emberek = vidékiek, idegenek; belső emberek = helybeliek.

fel repartialtatott. Sőt azon 25,000 köből gabonán kívül, melyet Erdélyben rendelt ő Fölsége, az egész Országra 130,000 köből gabonát imponalt ujjobban, melyből is 1500 köblöt ejtett a a Commisio reánk, hogy Váradra administraljunk. Amaz 3000 mindazáltal in suspenso marad, mig ő Fölsége tovább való resolutióját veheti a Commissio.

Die 13.

Tüz támad estve vacsora tájban Varga-utczában; egy istálló meg ég öt lóval edgyütt. Varga Szücs István nevü Eskütt emberé.

Die 16.

A tüztől való félelem s rettegés már békövetkezik a tavaszi szeles időben. Tettzik azért közönségessen, hogy a tornyokban még két vigyázók fogattassanak és az uczákban is a Philagoriák¹ reparáltassanak s azokban is az uczák jó vigyázókat conducalljanak, a kik szüntelen ott legyenek.

Die 16.

Rettenetes nagy zürzavar támadott és az hó is szüntelenül egész nap sűrűséggel az földre leszállott az következő tavasznak nagy praejudiciumjára.

Die 17.

Asszonyok tömlöczén fellyül régtül fogva veszendőben álló fedél elrontatik és ujonnan fogják építeni.

Die 18.

A Ráczok háza elei bédeszkásztatik, hogy a rabok olly szabadossan, minden rossz emberrel ne beszélhessenek, conferálhassanak.

Die 20.

Lévai István Cassáruul meg érkezvén, referállja, hogy az ő Fölsége Parancsolattyát meg advánn a Cassai Commissionak, resolvaltattott, hogy az 3000 köből buzában semmit nem lehet remittalni. Sőt azon kívül az országra ujonnan felvetett sok gabonában reánk ujonnan repartialtatott 1500 Cassai köből, melynek is meg szerzése serio et severe (tréfa nélkül és keményen) inpingaltattott.

¹ A philagoriák vagy filegoriák, fából készült, magas, toronyszerű állványok voltak, a melyekről a kirendelt őrzők jól szemmel tarthatták a közel lévő városrészt. E filegoriák az András templom fehér és vörös tornyától távolabb eső helyeken épültek, — úgy látszik — minden nagyobb uczában egy-egy. A várad-uczai filegoriát 1730 körül is említi egy tanukihallgatási jegyzőkönyv.

Die 22.

Lévai István Notarius Uram expedialtatik Cassára, a megirt imponalt gabona felől.

Die 23.

Borsodi István nevű legény ellen a Fiscus processust indítván, minekutánna Tanuk vallásból comperialtatott volna, hogy 1. más ember feleségéhez adván magát, azzal sokszor egy ágyban hált; 2. sok embereket öléssel fenyegetett; 3. mindenek felett penig bővebben, hogy az Istennek dicsőséges nevét, eb s ördög tüze, attával, teremptettével megkáromlotta, megsentiaztatván, *kövel agyon verettetik*, magának érdemlett büntetésére, másoknak rettentő példájára. Az Executionak peragálására e gremio Senatus exmittaltatik Csatári János Uram, melléje a Communitásbul adjungaltatnak Tiszabői István, Károlyi István, Varga György, Mészáros Mihály Uraimék.¹

Die 25. Marty.

Bíró Uram neve alatt küldöttünk Mélt. Bihar-Vármegye fele Ispánnának igen friss Tiszabeli halakat.

Die 26.

T. N. Szepesi Camara levele érkezik, melyben az Görög Birónak megfogattatásáért, ad ultimum praesentis Törvéne citaltatik, az N. Tanács, az Consistorium eleibenn és ez is committaltatik, hogy az Görögökkel ha az Computust nem végezhetjük, annak is el igazítására, az Consistorium előtt comparealunk.

Die 28.

Az megirt Citatio felől concludaltatik, in Congregatione Senatus et Communitatis: mivel az görögökkel, az ő Felsége udvarában inealt Contractusok tenora azt tartya, hogy ha vélek az várasnak controversiája támad, ad decisionem sumendam, az Méltóságos Aulico hungarica Cancellarian comparealunk; azon contractus mellől nem lehetvén recedálni, böcsülletes emberek expediáltassanak, kik repraesentallyák, hogy a T. N. Camarát akarván böcsülni, azért mentenek; de ad meritum semmit ne feleljenek és Törvént ne recipiallyanak.²

¹ Régi jegyzőkönyveinkben számos ilyen s ehhez hasonló kegyetlen ítéletet olvashatunk.

² A debreczeni görög kolóniának saját bírása volt. Érdekes s nagyon jellemző, hogy a görög bírák magyar hangzású nevet viseltek. 1670 körül Jenei István, 1688-ban Horváth Márton a görögök bírása. Ugyanekkor a kolónia egyik tagját Hunyadi Sándornak, még elébb ismét másikat Csobán görögnek hívták. Csobán vezették nevüek ma is élnek Debreczenben — és pedig reformátusok. A Naplóban közölt esetet a tanács

Die 31.

Lévai István Atyánkfia vissza érkezővén Cassáru, referállya, hogy most is a Felséges Commissio csak a sententiában vagyon, hogy az imponált gabonából, hogy valamit remittallyon, nincsen autoritásában; hanem administrállyunk Váradra, köblit per fl. 3 Rhn. és amit administrálunk, acceptaltatni fog in sortem contributionis.

Die 1. Aprilis.

Monori István Uram Méltóságos Várad Püspök Uram ő Nagysága számára, a bőjti alkalmatossággal loco gratificationis küldendő halak szerzésére Tarjánban, a Tisza mellé expedialtattik, lovas szekeren kísézőkkel.

Die 2.

A mezeinken szántó-vető embereknek, hogy annál nagyobb securitások lehessen, mind alsó, mind felső járásra bizonyos szekerek rendeltetnek puskásokkal. Eskütt ember a commando mind két részen.

Die eodem. Ettzaka egy szegény embernek, kit az ucza fogadott volt vigyázónak, a Németek fejit bé török, halálössan. NB. meg holt negyed napra.

Die 6.

Mind a két járásra Föld Inspector Uraimék mellé becsülletes emberek deputaltatnak, hogy valami dinnyének való közel lévő földet keressenek és osztassék el.

Die 7.

Nemes Erdély Országa követei Mls. Gróf *Mikes* Mihály, *Petki* Dávid és *Csáki* István Uraimék ő Nagyságok Bécsben, a Felséges Udvarhoz ezen mennek el Postán. Tülünk kértének először lovakat s kísézőket; de jobbnak s szaporábbnak ismervén a Postán való járást, csak arra költöztenek s három kocsi-val indultanak. Isten hordozza békével ő Nagyságokat!

Die eodem. Nagy kedvetlen hideg szél fu.

Die 8.

Az szőlő hegyeken a munkának ideje jelen lévén, sok becsülletes Atyánkfiái s Lakosink a szőlő hegyekre el mentenek.¹ Mais a szél s hideg soványul continualodik.

jegyzőkönyv is említi, — de alig mond erről többet a Naplónál. Mégis a jegyzőkönyvből tudjuk, hogy ugyanez ügyben „etiam dorogienses cititi sunt“ (a dorogiatat is megidéztek); meg azt is, hogy a tanács Diószegi Sámuel és Komáromi György szenatorokat küldötte ki. Mire jártak? — egyik irás sem említi.

¹ Az érmelléki hegyeken igen sok debreczeni polgárnak volt szőlője.

Die 15.

(Valószínűleg tévesen van írva 10 helyett.) Dinnyének és kölesnek való föld mind a két járason el osztatik.

Die 12.

Szép essős idő kezdődik és harmad napig continualodik, a megszáradott földnek és meg aszott vetéseknek nagy hasznára. Item ujjobban kezd esni a szép esső.

Die 14.

Az Váras házánál, a tulsó udvaron a csapszék ablakai alatt lévő eresz csináltatni kezdődik és a csaplár számára a legközelebb lévő része a Palotának¹ applicaltatik, mellyen innen az udvar felől ajtó vágatik és reá grádics épittetik.

Item ugyan azon udvar edgyüvé szakasztatván, egy árnyék-szék is csináltatik az udvaron, Pap Miklós Uram házához nem messze.²

Die 17. Apr.

Az eddig observalt szokás szerint a Christus Jézus históriája ének szóval el énekeltetik mind a két Templomban.³

Die 19. Apr.

Tűz támad Csapó uczában, 9 óra tájban, Mig a nép a Templomban volt, egy ház s a Váras árkának egy része meg égett. Azután a nép lecsendesedvén, ki-ki házához (siet) és a kik az Ur vacsorájának vételéhez szánták volt magokat, a Templomban menvén, ujjobban Péterfiában két helyen más hirtelen való tűz támad és nyolcz házak meg égtének. Nagy kárt vallotanak szegény megromlott Atyáncfiai. Mellyre nézve a nagy megzendülés, háborodás miatt, az Ur vacsorájához készültek is sokan elmaradtanak, kiknek kedvekért ujjobban az Urasztala meg terítettett, hogy az alkalmatlanság miatt ki rekettek részesülhessenek.

Die 20.

Az tüztől való félelem miatt végeztetik, hogy az utcákban mind éjjel, mind nappal az uczabeliek szorgalmatossan vigyázzanak.⁴

¹ A XVII. századvégi irások néha *palotának* nevezik a piac-utcza nagyobb, emeletes téglá házakat. Ilyen volt a több épületből összeszeszakasztott városháza is.

² Pap Miklós szenátor háza a mai városháza és a pénzügyigazgatósági épület közt lévő utca helyén állott.

³ A debreczeni ref. templomokban nagypénteken ma is felolvassák a bibliából a keresztre feszítés történetét.

⁴ Ugyanakkor a tanács azt is rendelte, hogy „a roszt kémények, kemenczék lerontassanak, a ganej (sic!) garadgyák (keritések) elhányatassanak“. (Jkv. 1699: 457. l.)

Die 26.

Méltóságos Generalis Cronsfeldt Uram ő Nagysága Postán nagy sietséggel megyen Bécsből Diószegre által; a hirtelen való menetel miatt nem is udvarolhattunk ő Nagyságának.¹

Die eodem. A város házánál a Borivók kedvéért gondolt eresz elvégeztetik, sindelezével (zsindelyezésével) edgyütt.

Die 27.

Laport Urnak Camuti György Uram által, Cronsfeldt Urnak Füzéri István által egy-egy szép vizát küldöttünk.

Die 28. Apr.

A város házának nap nyugat felől való kapuja, a rajta fekvő nagy háznak terhe miatt igen repedezni kezdvén, a nagyobb veszedelemnek el távoztatásáért, alól bót hajtással mind körül meg erősítetik, ugy egyéb töredezési is az háznak meg vakoltnak.

Eodem. Pósalaki János és Töldi Pál Uraimék Mlgos Generalis Cronsfeldt Uramhoz, ő Nagyságához expedialtnak.

Die 29.

Palágyi Pál és Ugocsa Mihály Uraimék Földesre, Jenei nevű emberhez küldetnek a vértesi földnek árendálása végett.²

Die 30.

Lisznyai Pálné háza meg gyuladt vala, de hamar eloltódott.³

(Folytatjuk.)

---

¹ Helyesebben: Grünsfeld. A diószegi uradalom ez időben Grünsfeld tábornoké volt, aki ott a ma is meglévő Zichy-kastélyt építtette 1701-ben. 1714-ben Grünsfeld János gróf — Diószeg földesura (Borovszky S. Bihar vármegye leírása).

² Ez időben, azután is később, a zálogban birt pusztákon kívül, a szomszédos falvak határain kisebb-nagyobb legelőket bérbe is vett olykor a tanács.

³ Lisznyai Pál, elébb pedig Mártonfalvi György professorok özvegye, Nagy Kata háza, — Csapó-utca elején, az északi szeren.

A pátenzkori gyűlés a debreczeni Kistemplomban 1860 január 11-ikén.

Irta : dr. Barcsa János.

(Második s befejező közlemény.)

Szintily fájdalommal tölt el bennünket Miniszter Ur azon el nem titkolhatott megütközése, melynélfogva teljesen igazolatlan értelmezésnek nyilvánítja azt, mit mi legalázatosabb felterjesztvényünkben a legfelsőbb Nyiltparancs és miniszteri rendeletnek adtunk, a nélkül, hogy felhozott érveink közül csak egyet is megdöntene, vagy megdönteni próbálna.

E kettős fájdalom közepette azonban maradt fel mégis számkunkra némi vigasz és reményünk horgonya nem látszik egészen felszakadva lenni, amennyiben a tenger zajló és elborulni készülő habjai közt látunk oly tért, melyen a révparthoz juthatásra ut nyílik előttünk s vitorlánkat kifeszíthetjük, evezőinket ismét felvehetjük a hatalmasabb elemek ellenében s ez azon tér, melyen a miniszterium, ha szinte védokaink czáfolásába nem bocsátkozik is, legalább eljárását indokolni akarja és a törvény magyarázásába bocsátkozik, mi által utat nyit előttünk arra, hogy ezen indoklás és magyarázat ellenében tiszteletteljesen előadjuk mi is észrevételeinket és czáfoló erősségeinket s elismerni lássuk azon elvet, melyet mi vallunk, hogy vallásos, egyházi ügyekben nem Nyiltparancsok, polgári kormányrendeletek, hanem meggyőződés, nem tekintélyhatalom s erőszak, hanem a hitelvek, lelkiösmeret-szabadság és szentesített törvények tiszteletben tartása által lehet a kívánt czélt elérni.

Midőn tehát Felsőged miniszteriumát e téren, melyre lépett, tisztelettel és örömmel üdvözöljük, egyszersmind bátorságot veszünk magunknak arra, hogy felhozott érveinek tiszteletteljes, de szigoru czáfolatába bocsátkozzunk, hogy ekképen tisztára derítvén, miszerint az 1790/1. XXVI. törvényczikk ránk nézve oly nagy fontosságú és szabályzó tekintélyű 4-ik §-ának azon értelme, mely annak a november 2-án 1364/C. U. M. szám alatt kelt kibocsátványban adatik, teljesen igazolatlan s ezen kiderítés által bebizonyítván egyszersmind ama rokon irányu s fentebb idézett másik két kibocsátvány alapjának tarthatlan voltát is, ujjolag esedezzünk

Felséged előtt, hogy a törvénynek általunk kiderítendő valódi értelme szerint Felséged atyai jó szándékának egyedül megfelelő s czélhoz egyedül vezető utat választani kegyesen méltóztassék.

I. Első indoka a miniszteriumnak a megkezdett ut és eljárás mellett az, miszerint elősmeri ugyan, hogy az 1856-ban kiadott miniszteri törvényterv irányában minden superintendentiák odanyilatkozkoztak, hogy egyházi törvényhozásra csak a zsinatok hivatvák, de a zsinatok összealkotása és hatásköre felett eddigelé semmi bizonyos szabály (norma) nem létezett, elannyira, hogy a helvét hitvallású összes superintendentiák által 1791-ben Budán tartott egyetlen zsinat megkezdhetése végett az 1791. XXVI. törvényzcikk 4. §-ában a Felséges országfejedelem részére kellett fenhagyni a zsinat összealkotása és az ebben felveendő tárgyak feletti határozatot. De ezen indok az erőnek legkisebb mértékével sem bir, mert noha az az idézett 4-ik §-nak kétségkívül ezen szavaira támaszkodik: „liberam fore synodorum convocationem, praevis tamen tam quod numerum personarum ad illas concurrentium, quam etiam objecta ibidem pertractanda per suam Majestatem Regio-Apostolicam, de casu ad casum determinandam“: mindazáltal, hogy ezen pont a miniszteri kibocsátványban vélt és határozottan nyilvánított okon ment volna be a törvénybe, vagyis hogy akár az evangélikusok, akár az ország rendei bízták volna meg a Felséget azzal, hogy az egybegyűlendő zsinat tagjainak számát és a felveendő tárgyakat s általában a zsinat megalakulásának módját meghatározza, ez be nem bizonyítható. Ugyanis:

1. A kérdéses pontnak, sem azon több rendbeli vallásügyi törvénytervekben, melyeket 1790/91-ben a kerületek, az országos vegyes bizottmány, a római katolikus és evangélikus rendek készítették, sem a felségnek a vallásügyben bibocsátott s 1790-ben november 7-én kelt kegyelmes válaszában, vagyis törvénytervében semmi nyoma nincs, hanem legelőször előfordul az a 2-ik királyi resolútióban, mely törvénné lett. Bement pedig e törvénybe egyáltalában nem a miniszteri kibocsátványban kimutatott, hanem egészem más okon, melyet itt részletesen kimutatni s idézetekkel és fejtegetésekkel bizonyítani mi e téren s a kölcsönös felekezeti türelem korszakában szükségtelennek tartunk, de amelyet az 1790/1. 26. törvényzcikk keletkezésének diplomatikus történetében jártassággal bírók könnyen feltalálhatnak. Egyébiránt, hogy a 4-ik §. kérdéses pontja egyáltalában nem csupán a budai zsinat megalakulására vonatkozik, hanem állandó szabályt ad, mutatja a „de casu ad casum“ kifejezés, mely a kérdéses jognak nem csupán a miniszteri kibocsátványban említett egy esetre, tudniillik a budai zsinat esetére, hanem a következő idők minden esetére való fentartását mutatja.

2. De ha a kérdéses pont a miniszterium által vélt okon és érdekből ment volna be a törvénybe, vagyis ha a zsinat megalakulása és szerkezete felett csakugyan az államhatalomnak

Felséged előtt, hogy a törvénynek általunk kiderítendő valódi értelmé szerint Felséged atyai jó szándékának egyedül megfelelő s célhoz egyedül vezető utat választani kegyesen méltóztassék.

I. Első indoka a miniszteriumnak a megkezdett ut és eljárás mellett az, miszerint elősmeri ugyan, hogy az 1856-ban kiadott miniszteri törvényterv irányában minden superintendentiák odanyilatkozkoztak, hogy egyházi törvényhozásra csak a zsinatok hivatvák, de a zsinatok összealkotása és hatásköre felett eddigelé semmi bizonyos szabály (norma) nem létezett, elannyira, hogy a helvét hitvallású összes superintendentiák által 1791-ben Budán tartott egyetlen zsinat megkezdhetése végett az 1791. XXVI. törvényzcikk 4. §-ában a Felséges országfejedelem részére kellett fenhagyni a zsinat összealkotása és az ebben felveendő tárgyak feletti határozatot. De ezen indok az erőnek legkisebb mértékével sem bir, mert noha az az idézett 4-ik §-nak kétségkívül ezen szavaira támaszkodik: „*liberam fore synodorum convocacionem, praevie tamen tam quod numerum personarum ad illas concurrentium, quam etiam objecta ibidem pertractanda per suam Majestatem Regio-Apostolicam, de casu ad casum determinandam*“: mindazáltal, hogy ezen pont a miniszteri kibocsátványban vélt és határozottan nyilvánított okon ment volna be a törvénybe, vagyis hogy akár az evangélikusok, akár az ország rendei bízták volna meg a Felséget azzal, hogy az egybegyűlendő zsinat tagjainak számát és a felveendő tárgyakat s általában a zsinat megalakulásának módját meghatározza, ez be nem bizonyítható. Ugyanis:

1. A kérdéses pontnak, sem azon több rendbeli vallásügyi törvénytervekben, melyeket 1790/91-ben a kerületek, az országos vegyes bizottmány, a római katolikus és evangélikus rendek készítették, sem a felségnek a vallásügyben kibocsátott s 1790-ben november 7-én kelt kegyelmes válaszában, vagyis törvénytervében semmi nyoma nincs, hanem legelőször előfordul az a 2-ik királyi resolútióban, mely törvénné lett. Bement pedig e törvénybe egyáltalában nem a miniszteri kibocsátványban kimutatott, hanem egészen más okon, melyet itt részletesen kimutatni s idézetekkel és fejtegetésekkel bizonyítani mi e téren s a kölcsönös felekezeti türelem korszakában szükségtelennek tartunk, de amelyet az 1790/1. 26. törvényzcikk keletkezésének diplomatikus történetében jártassággal bírók könnyen feltalálhatnak. Egyébiránt, hogy a 4-ik §. kérdéses pontja egyáltalában nem csupán a budai zsinat megalakulására vonatkozik, hanem állandó szabályt ad, mutatja a „*de casu ad casum*“ kifejezés, mely a kérdéses jognak nem csupán a miniszteri kibocsátványban említett egy esetre, tudniillik a budai zsinat esetére, hanem a következő idők minden esetére való fentartását mutatja.

2. De ha a kérdéses pont a miniszterium által vélt okon és érdekből ment volna be a törvénybe, vagyis ha a zsinat megalakulása és szerkezete felett csakugyan az államhatalomnak

találtatik azon értelmezésnek, melyet a miniszteri kibocsátvány a 4-ik §-nak ad, vagy világosabban mondva, legkisebb nyoma sincs annak, hogy a zsinat szerkezete s megalakulása feletti határozást az országgyűlés, vagy a felekezet a kormányra bizta volna, vagy a kormány tényleg magához vette volna. A pozsonyi értekezlet a zsinatérti folyamodvány s a helytartósági vélemény szerint a zsinat tagjainak miként választását, számát, a zsinat helyét, idejét s azt előlegesen meghatározni s e meghatározás szerint kérelmezni a felekezet joga, amelyet tényleg gyakorlott is. Végre hogy egyház és kormány egyaránt a coordinatiót egyenesen és közvetlenül zsinati tárgynak s a *communis consensio nyilvánulásának* egyedüli módjául, helyéül a zsinatot tartották. A miniszteri kibocsátvány ide vonatkozó indokolásának tehát legkisebb tartható alapja sincs.

II. Második alapja a miniszteriumnak, mellyel a császári Nyílt parancs és miniszteri rendelet kibocsátását támogatja, ez: „hogy a választásokból előállandó zsinat a maga menetelére és tekintélyére nézve önmagában hordozhassa a kezességet s így az általa képviselendő községeknek, esperességeknek és superintendentiáknak megnyugtatására szolgálhasson, mindenekelőtt ezen testületek organizációjának kell épen úgy, mint a zsinat organizációjának szilárdnak, meghatározottnak, minden kétség, ellenvetés és ingadozás ellen teljesen biztosítottnak lenni“. Mely felfogás szerint az egész új szervezet nem egyéb volna, mint zsinati előkészület. Ezen indokolása a kormány fellépésének egészen új és meglepő, mert sem az 1854-ik évi ideiglenes rendeletben, hol a szervezésről tüzetesebben legelőször tétetik ígéret, sem a császári Nyílt parancs előszavában, sem az 1856-iki tervet kísérő miniszteri levélben csak egy szóval sem említették az, hogy a cél csupán zsinatra előkészítés volna.

Azonban, hogy a pátens és miniszteri rendelet kibocsátásában nem csupán a zsinatra készítés a cél, hanem az egész egyháztervezet gyökeres újból rendezése, erről mindenkit meggyőzhet csak egy pillanat a császári Nyílt parancs és miniszteri rendelet tartalmára és irányára, mert mi szükség az állított célból az iskolákról, egyházi és iskolai alapítványokról, superintendentiák új felosztásáról, a superintendensek sajátságos hivatali állásáról, gyűlések nyilvánosságának megszorításáról, a tanácskozás módjáról, jegyzőkönyvekről, superintendensek, esperesek államdíjazásáról, az egész egyházi törvénykezésről, a törvényszékekről s több nagyfontosságú ügyekről intézkedni, melyeknek a zsinat megalakulásával semmi közük nincs.

Ha akár a kormánynak, akár az egyháznak őszintén és igazán az a célja volt, vagy van, hogy a leendő alkotmányozó zsinat minden kifogás ellen teljesen biztosítottassék, akkor koránt sem lett volna szükség ama rendeletekre, hanem csupán zsinati választási törvényekre vagy szabályokra, melyeket nálunk a 4 egyházkerület konventje czélszerűen megalkotott volna. Sőt ha, mint 1791-ben,

minden kerületre magára bízott volna is, követeinek mikénti választása s magára a zsinatra a tanácskozási szabályok feletti előleges megállapodás, valóban nem látható be, hogy a zsinat tekintélye ingadozó fogott volna lenni. A budai zsinat sok oldalról megtámadtatott. Ostromoltatott, de ez oldalról soha és senki által sem. A császári Nyilt parancs és miniszteri rendelet pedig, a helyett, hogy biztosítaná a zsinat tekintélyét az egyházi törvényes közvélemény előtt, inkább gyökeresen veszélyezteteti azt, amennyiben oly szabályokat ad a zsinat megalakulására s működésére nézve s oly korlátok közé szorítja azt, melyek az egyház törvényes gyakorlatával, elveivel és nézeteivel egyenesen ellenkeznek, bármikor és bárhol is, pedig igazi bizalom csak az oly törvényhozó testület iránt lehet, melynek megalakulása, szerkezete stb. egyenesen azoknak akaratiából és közmegegyezéséből folyt ki, kiknek számára a törvény hozatik, ellenkező esetben, ha tudniillik valamely idegen, még pedig az illető társadalom kebelébe nem is tartozó hatalom határozza el; hogy milyen legyen a törvényhozó testület szerkezete és működése, már gyökerében meg van sértve az autonomia, vagy önkormányzás joga, sok függvén attól, miként alakult meg és működik a törvényhozó testület.

III. A miniszteri kibocsátvány az általunk most taglalt véleményyt, hogy tudniillik az egyházat a felségnek zsinatot előzőleg rendezni kell, az 1790/1. XXVI. törvényczikk 4-ik §-ának szavaival támogatja, de egészen alaptalanul. Úgyanis:

1. A nevezett törvényt pontban annak, hogy az egyházat zsinat előtt akár a Felsőnek, akár a egyháznak rendeznie kellene, legkisebb nyoma sincs, hanem az azért tart fenn Ő Felsőének bizonyos jogot, hogy azon egyházi graduális superioritas, vagy felsőség, melytől az evangélikusok vallásügyben egyedül függenek „suo certo ordine consistent“, mert épen ezen felsőség fokozata és illetéke hozatott kétségbe a tiszántuli esperesek nevében Sinai Miklós és társai által a Felsőhez beadott folyamodványban, mely egyházi felsőséget azonban s ennek illetékét az idő s főleg az 1822-iki konvent a Felső beleegyezésével már tisztába hozta s megállapította s így ami a budai zsinatnak és ez által a Felsőnek nem sikerült, azt megoldotta, végrehajtotta. Így tehát a pápens akár ujonnan hirdetett célját tekintsük, hogy az egyházat zsinatra készíteni akarja, akár azt, ami a tények szerint bizonyosabb, hogy tudniillik új és egész alkotmányt hozzon létre, mindenesetre szükségtelen és későn jött, oka és alapja nincs többé.

2. A kérdéses törvényt pont szerint az említett főcézből azt tartja fenn magának a Felső, hogy rendet fog megállapítani, ordinem stabilire a nevezett egyházi felsőség rendezésére s az egyházi rendtartás többi részeire vonatkozólag, melyekre nézve annyi bizonyos, hogy a Felső a rendnek és disciplinának csak megszilárdítását, nem pedig létre hozását, kezdeményezését tartotta fenn magának, vagyis tisztán csak a legfelsőbb felügyeleti

jognak alapján (pro suprimae inspectionis potestate) arról kívánt gondoskodni (curabit), hogy a viszály megszűnjék s határozott rend legyen, ami pedig nem közvetlen törvényhozás, hanem csak eszközlése annak, hogy törvény hozattassék, amint ezt a 4-ik §. 2-ik pontjának kezdő szavaiban foglalt alapfeltétele világosan csak a legfelsőbb felügyeleti jogból származtatja.

3. Ama jogot még a nevezett tárgyakra nézve is határozott feltételek alatt tartotta fenn magának a Felség, nevezetesen:

a) hogy a vallásszabadság illetlenül maradjon;

b) hogy az evangélikusok bővebben ki fognak hallgattatni, hogy a megállapítandó rend az evangélikusok világi és egyházi férfiai közmegegyezése szerint legalkalmasabb,

c) vallásunk elveihez alkalmazott legyen;

d) hogy addig, míg ezen rend megállapítva nem lesz, gyakorlatba levő kánonaik meg ne változtassanak.

Már hogy az első és harmadik a) és c) pontoknak elég tételt és hogy ezek meg nem sértettek, következőkkel igyekszik megmutatni a miniszteri kibocsátvány: „hogy midőn a pápens kibocsátott s abban a további kifejtés, tehát nem változtatás a zsinatokra bízott, az evangélikusok vallási elvei a külföldi tekintély és teológusok ösmeretes nyilatkozatai szerint nincsenek megsértve“. De erre egész tisztelettel ezt mondhatjuk:

A külföldi bármely tekintélyes teológusok, kik a magyar protestáns egyház multját, jelenét, viszonyait, szükségait, törvényes állását kellőleg nem ömerik, e nagy fontosságú törvényhozási ügyben szabályozó tekintélyek nem lehetnek, sőt még ha ezen ismeretekkel bírnának is, mind hitvallásaink, mind kánonaink, mind általában a protestantizmus eszméje és alapelvei szerint azt, hogy mi sérti és mi nem sérti a vallási elveket, egyedül az illető hivek törvényes gyülekezetének szentírásán alapuló véleménye döntheti el.

Igen könnyű lenne azt is kimutatni, hogy idegen vallásu fejedelemnek a protestáns egyház belügyeibe rendelkezőleg és törvényhozólag való beavatkozása csakugyan ellenkezik a protestáns keresztyén egyháznak szentírás és confessiók szerinti fogalmával, tehát sérti az evangélikusok vallási elveit. Az, hogy a tovább fejlesztés a zsinat tiszte, igen csekély vigasztalás, mert az alapnak, azaz a császári Nyiltparancsnak meg kellene maradnia s így a fejlődés már ez által korlátozott lenne s természetesen, szabad fejlődés a tervezett, korlátolt és igen gyarló hatáskörű zsinat által nem is lehetne.

A törvény továbbá nemesak vallásos elveinket, hanem vallásos szabadságunkat is épen hagyni rendeli; már pedig, hogy ez is sértve van, kimutattuk októberi feliratunkban. De erről a miniszteri kibocsátvány mélyen hallgat, pedig az egyik önálló feltétel és korlát a Felség kérdéses joggyakorlatára nézve.

A b) pont szerint másik feltétele és korlátja a Felség joggyakorlatának az, hogy az evangélikusok kihallgattassanak s azon

rend, mely megszilárdíttatni fog, az ő egyházi és világi férfiak közmegegyezése szerint ítéltessek legalkalmasabbnak. Ezen feltételnek a miniszteri kibocsátvány szerint az által tétetett elég, hogy az 1791-iki zsinati munkálatok, az azóta ténylegesen létrejött intézmények, a miniszteri tervre tett megjegyzések annyira tekintetbe vétettek, amennyire csak lehetséges jelenleg a nélkül, hogy a certus ordo lehetetlenné ne tétessék. De erre ezt kell őszinte nyíltsággal felelnünk:

A budai zsinat munkálatának figyelembe vétele a kívánt célra nézve nem lényeges, mert ami 1791-ben *communis consensus* volt, nem következik, hogy több mint félszázad múlva is mindenben az legyen. Egyébiránt ha a pátenszt és a miniszteri rendeletet összehasonlítjuk a budai zsinat kánonaival, úgy találjuk, hogy azokból épen a leglényegesebbek, a főelveket tartalmazók nem vétetnek tekintetbe, mert általában a budai zsinat kánonai teljes mértékben biztosítják az egyház autonómiáját, államtól független törvényhozási jogát, nem így a pátens, mint októberi feliratunkban kimutattuk. Az azóta ténylegesen létrejött intézmények szinte nem vétettek figyelembe, sőt mind alapelvekre, mind történeti jellemzőkre, mind gyakorlati értékökre nézve felforgattanak.

A miniszteri törvénytervre tett észrevételek ismét nem vétettek figyelembe, mert ezek egyedül abban összpontosultak, hogy az 1848 előtti állapotra visszatétessünk és zsinatot tarthassunk. Egyébiránt ha mindezek figyelembe vétettek volna is, még sem lett volna elérve a *communis consensus*, mely csak egyedül zsinatban nyilvánulhat a zsinat természetére szerint, mert *communis consensus* csak azok között jöhet létre, kik egymással értekeznek s ennek következtében valamiben megállapodnak, ámde a magyarországi protestáns egyházkerületek csak a kormányhoz, nem pedig egymáshoz is szólottak eddig az alkotmány dolgában. Tökéletes igazság az, mit 1791-ben a helytartóság mondott, hogy tudniillik a *communis consensus* csak zsinaton érhető el és zsinaton kívül csak akkor lehetne, ha a kerületek mind egy véleményben lennének. És ez el is éretett annyiban, amennyiben mindnyájan zsinatért kérvényeztek s a pátens ellen nyilatkoztak. A történelem bizonyítása szerint, amint tudniillik dicső emlékezetű II. Leopold király s a protestánsok 1791-ben ez ügyet felfogták s a *communis consensus* eszközését foganatba vették.

Nagy súlyt helyez a miniszteri kibocsátvány végre a 4-ik §. ezen végszavaira is: „*salvis item iuribus regiis altefatae suae Majestatis circa sacra evangelicae ecclesiae utriusque confessionis competentibus, quibus summe facta sua Majestas praejudicium aliquod inferri, nullo umquam tempore patietur*“.

Megjegyzésre méltó, hogy ezen pont sem volt meg eredetileg egy törvénytervben is s ha mindent összeveszünk, nem származhatott más okból, mint amiből a synodusokra nézve a *praevis tamen tam quoad numerum personarum stb.* záradék vehette

eredetét. Azonban akár mint legyen is a dolog, ez nem tart fenn a Felső részére *ius in*, hanem csak *circa sacra*. A Nyílt parancs pedig a miniszteri rendelet *in sacra* avatkozik, holott a *ius circa sacra* nem mást, mint a legfőbb felügyeleti jogot jelenti mind az elmélet, mind a magyar protestáns egyház három százados gyakorlata szerint, emellett ha a Felső jogai *circa sacra* biztosítatnak e szavakkal: „*salvis reliquis iuribus*“ stb., viszont a felekezet vallásszabadsága is biztosítva van ezen szavakkal: „*in tacta ceteroquin religionis libertate*“.

A d) szerinti feltétel gyökeresen megsértetett, mert mielőtt a *communis consensio*, melyet csak egyedül a felekezet mondhat ki, létrejött s az új rend megszilárdított volna: a patens miniszteri rendelet polgári uton közöltetik az egyházakkal, az affeletti véleménynyilvánítás erőszakkal meggátoltatik, gyűléseink betiltatnak s ez által kánonaink, melyeknek gyakorlatában voltunk, felforgattatnak és így törvényen kívüli állapotra zaklattatnak.

Ami végre a miniszteri kibocsátványban a törvény most érintett szavairól mondatik, hogy tudniillik azok „a legfelsőbb Nyílt parancsban oly meghatározott kifejezést nyertek, amiben az iskola és egyházi ügyekre vonatkozólag semmi sem foglaltatik, ami feltétlenül meg nem kívántatik az államérdekek megőrzésére, sőt inkább ő császári királyi Felsője szabad határozatánál fogva indítatva találta magát, hogy a helvét hitvallású evangélikusoknak többszörös tekintetben oly jogokat adjon, melyek őket eddig nem illették törvényesen“ — erre nézve tisztelettel meg kell jegyeznünk, miszerint sőt inkább igen sok van benne, amit az állam érdekei nem kívánnak, mint nem kívántak eddig, az egyház érdekei pedig ugyanazok által sértetnek. A Nyílt parancsnak és miniszteri rendeletnek már kiadatása is sérti az egyház érdekeit, ami kérvényünk pedig, hogy tudniillik az 1848 előtti állapotra visszatéssünk és zsinatot tarthatván, magunk szervezhessük egyházunkat, mind az állam érdekeivel összefér, mint összefért eddig, mind az egyház érdekeit kielégíti. Oly jogokat pedig, melyekkel eddig nem birtunk, a Nyílt parancsban és miniszteri rendeletben nem igen találunk, de találunk olyanokat, melyek elvétettek, sőt ha találnánk is eddig nem birt jogokat, azokat oly nagy áldozattal, minővel kívántatik, tudniillik a törvényes, állandó és biztos térről a kegyelem ingadozó terére való lépéssel törvény- s gyakorlat-szentesítette önkormányzatunknak feláldozásával megvásárolunk nem szabad.

Felsője Császár és Apostoli Király, legkegyelmesebb Urunk! Mindezekből napfény-világosan kiderülvén, hogy a legfelsőbb Nyílt parancs és miniszteri rendelet kiadásának semmi tartható alapja nincs, ellenben egyházunk jogos kérelmeivel a törvény és igazság terén áll: bátrak vagyunk ismét jobbágyi hódolattal és fiúi bizodalommal esedezni az iránt, hogy mult évi október 8-án tartott tiszántúli egyházkerületi közgyűlésünkől alattvalói tiszte-

lettel benyújtott legalázatosabb felterjesztvényünkben foglalt kérvényünk pontjait legkegyelmesebben megadni s ezáltal szorongatott s naponként mindinkább bonyodalmasabbá s elkeseredettebbé váló helyzetünkötől kisegíteni annyivalinkább méltóztatásuk, mivel mind Felsőség legjobbakaratu szándéka, mellyel velünk a miniszteri kibocsátvány szavai szerint, de hitünk szerint is cselekedni akart, csak így érhet kívánt czélt mind 3 millió hü alattvalóinak vallás-és lelkiösmeretbeli féltékenyen őrzött, most, fájdalom, felzaklatott, megzavart nyugalma csak így adathatik vissza. Kik egyébiránt Császári Apostoli Királyi Felsőség igazságszeretetébe s kegyelmébe ajánlván magunkat s egyházunkat, a legmélyebb jobbágyi alázatossággal és tántoríthatlan hűséggel vagyunk: Debreczenben 1860-ik évi január hó 11-dik s több napjain tartott egyházkerületi közgyűlésünkötől, Császári, Apostoli Királyi Felsőségnek, legkegyelmesebb urunknak, legalázatosabb hü alattvalói, a helvét hitvallást követő tiszántuli superintendencia közgyűlésének tagjai.

Közgyűlésünk Főtisztelendő helyettes superintendens ur eljárása irányába nemcsak helyeslését, hanem egyszersmind köszönetét is kifejezván, a feliratot minden módosítás, változtatás nélkül egyhangulag elfogadja, magáévá teszi s azt a magas miniszterium útján, hova-hamarabb ő császári királyi Felsőségéhez felterjeszteni, egyszersmind a felmenendő küldöttség által is hódolattal benyújtatni és ha kivihető lehetne, számos példányban kinyomatni, ellenkező esetben kéziratban legalább a kebelbeli egyházmegyéknek és mindkét felekezet egyházkerületeinek megküldetni határozza“.

16-ik szám. „A békésbánáti egyházmegyéből a békési, gyulai, szeghalmi és köröstarcsai egyházak küldöttei nagy megindulással jelentették, hogy azon sajnos körülménynek, miszerint egyházvidékek úgy, mint kellene s mint más egyházmegyék vannak, e nagyfontosságú gyűlésen képviselve nincs, sem egyházmegyeileg a császári Nyílt parancs irányában nem nyilatkozhatott, oka abban rejlik, mivel náluk egyházmegyei gyűlés, hol erről intézkedés történhetett volna, mindeddig nem tartatott s annak megtartása, holott az elnökség az iránt több felől, sőt egyházak hivatalos felhívása által is sürgettetett, általa egyenesen megtagadtatott. E sajnos körülményről, illetőleg elnöki elmulasztásról fájdalommal s nehezteléssel értesülvén közgyűlésünk, efelett rosszaságát az elnökségnek kijelentetni s egyszersmind azt komolyan felhivatni rendeli, hogy minélelőbb tartasson egyházmegyei gyűlést s ennek kitüzendő határideje felől a főtisztelétü helyettes superintendensi hivatalt azonnal értesitse, hogy így tudni lehessen, ha vajjon ezen kötelességnek elég tétel-e, ellenkező esetben pedig, ha fontos tisztének az elnökség most, vagy máskor eleget tenni nem akar, vagy ebben többször előálló akadályok által gátoltatik, mondjon le hivataláról“.

19. szám. „Olvastatott a hódmezővásárhelyi egyházközség 1859-ik évi december 23-kán tartott gyűlése jegyzőkönyvének kivonata, melyben gymnasiumi igazgatótanár ur bemutatja a Nagyméltóságú helytartóságnak decz. 9-kéről 31,868. sz. alatt kelt rendeletét, mely mellett a gymnasiumtól magyar nyelven felterjesztett személykimutatás azon utasítással küldetik vissza, hogy az igazgatóság felelősség terhe alatt a szabályok értelmében német nyelven sietséggel azt újra felterjeszteni el ne mulassza, továbbá bemutatja ugyancsak a nagyméltóságú helytartósági osztálynak 33,510 szám alatt s a fenebbivel egy napon kelt rendeletét, mely mellett a gymnasiumtól magyar nyelven felterjesztett tanácskozmányi jegyzőkönyv azon világos meghagyással küldetik vissza, hogy azt az igazgatóság a szabályokhoz képest német vagy latin nyelven szerkesztesse és felelősség terhe alatt így felterjeszteni el ne mulassza, végre bemutatja a nagyméltóságú helytartóságnak decz. 8-án 35,755. szám alatt kelt rendeletét, melyben rosszaltatik, hogy a debreczeni augusztusban tartott gyűlés által elfogadott tanrendszerhez az egyház alkalmazkodik s annak nyomán a magyar nemzet történetét bővebben s önállólag kívánja taníttatni s egyszersmind az 5-ik osztály 1859/60-dik évi tanrendje felterjesztetni kívántatik. Melyekre vonatkozólag a tisztelt egyházközség határozottan kimondja, miszerint az 1790/1. 26. t.-cikkekben világos szavakkal állván, hogy minden egyes egyházak egyházi törvényes felsőbbbségöktől kötelesek függeni s egyházi községöknek ily egyházi törvényes felsősége a tisztántuli egyházkerület, ettől vett keletkezése óta mind bel- s külkormányzatát, mind gymnasiumi szervezetét illető utasításokat, ettől vette közelebb a kérdéses utasításokat is és azokat minden kételkedés nélkül elfogadta, mert azon törvényes felsőségétől eredtek, melylyel viszonyának fentarthatását még midőn gymnasiuma nyilvánosságának megnyeréséért járult is, egy feltételül különösen kikerlte és a nyilvánosság ugyis adatott meg; magáévá tette pedig, mert azokat sarkalatos törvényeinkre épített önkormányzatunk s így saját elveink, hitünk, meggyőződésünkkel összhangzóknak találta s hogy egyházi törvényes felsőbbbsége intézkedéseitől, utasításaitól elvei s meggyőződésétől eltérjen, azt nem teheti. Minélfogva kéri közgyűlésünket, hogy e tekintetben orvoslást eszközölni méltóztassék, igazgatótanár urat pedig oda utasítja, hogy a felterjesztéseket felelet terhe alatt továbbra is magyar nyelven szerkesztesse és terjessze fel, az 5-ik osztály tanrendét pedig haldéktalanul ujabban is terjessze fel.

Ugyancsak ezzel kapcsolatban olvastatott máramaroszigeti gymnasiumi igazgatótanár, Szilágyi István urnak f. évi jan. 8-án főtisztelendő helyettes superintendens urhoz intézett s tisztelt elnök ur által közgyűlésünk elibe terjesztett hivatalos levele, melyben előadván, miszerint a kassai cs. kir. nagyméltóságú helytartósági osztálynak f. hó 7-én vett leirata mellett a gymnasiumi

tanárkarnak a főtisztelétü superintendensi hivatal utján felküldött II. számú jegyzőkönyve azon értesítéssel küldetik vissza, miszerint miniszteri rendelet következtében vagy német, vagy latin nyelven lévén azok szerkesztendőek, mivel a felküldött darab csatolmányával együtt magyarul volt kiállítva, el nem fogadtatik s egyszersmind utasítatik a tanárkar, hogy az átalakítást haladéktalanul megtévén, úgy terjessze újból fel, hogy akkor tárgyalás alá vétethessék, miután a tanári kar e tekintetben az aug. 10-én tartott superintendentiális gyűlés határozata s parancsolata folytán cselekedett s erről az I-ső szám alatti jegyzőkönyvben nyilván jelentést tett, mely azonban sem vissza nem jött, sem magát a nagyméltóságú helytartóság iránta nem nyilatkoztatta, utasítást kér, méltóztassék főtisztelendő helyettes superintendens ur e tárgyban a tanárkart utasítani, nehogy valami oly sérelmes kifejlődések következzenek, aminők a múlt évben Kisujszálláson történtek.

Ami a hódmezővásárhelyi egyházközség intézkedését illeti, ennek irányába közgyűlésünk nemcsak helyeslését, hanem egyszersmind méltányló elismerését is kijelenti s midőn a tisztelt egyházat továbbra is a vallott elvek mellett s törvényes téreni álhathatos megmaradásra utasítja, egyszersmind ide vonatkozó határozatát kérvényéhez képest az illető nagyméltóságú helytartósági osztályhoz pártolólág felterjesztetni rendeli. Ami pedig a máramarosszigeti gymnasiumi igazgatótanár ur felterjesztését illeti, főtisztelendő helyettes superintendens ur felkéretik, miszerint kijelentvén, hogy a tanárkar helyesen és törvényesen cselekedett, oly utasítást adni méltóztassék, hogy ezután is a főtisztelétü superintendens által kiadott rendeletek szerint cselekedjék s magát mindenekben azokhoz tartsa, megjegyezvén, hogy máskor a gyakorlathoz képest az ilyenü eseteket előbb a patronátussal közölvén, annak utján terjessze ide fel“.

20-ik szám. „Olvastatott az alsószabolcsi egyházmegye f. évi január 9-kén Hadházon tartott képviselöi gyűlése jegyzőkönyvének 5-dik szám alatti kivonata, melyben a böszörményi egyházképviselőinek indítványa folytán közgyűlésünk tisztelettel felkéretni rendeltetik, hogy amennyiben vallásügyeink tárgyában legfelsőbb helyről kiadott rendeletek, fájdalom, már is azt eredményezték, hogy némely hitrokonaink az ezek következményeül kifejlett események miatt bünvádi kereset alá estek s némelyek már el is ítéltettek, ezen nyugalmaikban megzavart hitrokonainak az ellenök megindított bünvádi keresetek s a rájuk kimondott büntetések alöli feloldoztatások végett esdö kérelmét a Felséges császári trón zsámolyához minélelőbb benyújtani méltóztassék.

Minél mélyebb fájdalommal érzi közgyűlésünk azon sajnos körülmény nyomasztó voltát, mely megújítani látszik azon gyászos idöket, melyekben a vallás iránti hüségért kellett szenvedni hitsorsosainknak és amelyeket eddig csak a történetek könyvének

sötét lapjairól ismertünk, annál szivesebb készséggel magáévá teszi a felterjesztett indítványt s annak kapcsában benyújtott egyházmegyei kérelmet s az ő császári királyi Felségéhez innen közgyűlésünkből felterjesztendő legalázatosabb folyamodványt ezenel megrendeli oly megjegyzéssel, hogy az elítélteknek, amennyiben azoknak bűnvádi kereset alá vetésök is meggyőződésünk szerint alaptalan és méltó sérelem, ő Felsége igazságszolgáltatásának alapjani felmentetésök kéressék. Az ezen határozat folytán ő csász. apostoli királyi Felségéhez intézett legalázatosabb folyamodvány így hangzik:

Felséges Császári és Apostoli Király! Legkegyelmesebb Urunk! Azon minden tekintetben gyászos helyzetben, melybe a magyar protestáns egyház Felséged 1859 szept 1-ső napján kiadott császári Nyiltparancsa s az azt életbeléptetni akaró magas miniszeri rendelet s az azolta kibocsátott, több rendbeli sérelmes rendeletek által sodortatott, kiváltképen vérzi szivünket ama fájdalmas körülmény, hogy midőn törvényes kérelmeink meghallgatását s teljesítését várnök Felségedtől, azt kell hallanunk, arról kell értesülnünk, hogy több buzgó hitfeleink a lelkiösmeretnek szabadságához s egyházunk törvényes jogaihoz való ragaszkodásukért, mint gonosztevők polgári törvényszék elibe idéztetnek s némelyek közülök már fogságra el is ítéltettek. Jobbágyi hódolatunk és a polgári törvények iránti feltétlen engedelmisségünk hitelveink szerint határozottan eltilt minket attól, hogy mi a polgári vétségek ügyében való igazság kiszolgáltatás dolgába avatkozzunk, de másfelől lehetetlen a legmélyebben meg nem rendülnünk afelett, midőn hitfeleink tisztán az egyház beléletét illető ügyekben nyilvánított véleményökért és az Isten anyaszentegyházának természetes és törvényes jogaihoz való ragaszkodásukért polgári törvények és rendeletek szerint ítéltetnek és büntettetnek. Oly keserű pohár ez Felséges Urunk, melyet sokat szenvedett őseink is csak ritkán és az üldöztetések leggyászosabb korszakában kóstoltak, oly sulyos kereszt ez, melyet már ma, a vallásos szabadság, műveltség és kölcsönös türelem korában egy felvilágosodott országban sem hordoz a protestáns keresztyén egyház.

Mély fájdalommal, de egyszersmind hü bizodalommal és reménnyel kiáltunk azért Felségedhez, mint a nagy Isten után legfőbb földi felügyelőnkhez és védelmezőnkhez, hogy fejedelmi hatalmánál és igazságszeretetenél fogva bennünk e sulyos kereszt alól felszabadítani kegyesen méltóztassék. Esdekelve kérjük Felségedet, hogy tekintve a méltán megrémült protestáns egyház már-már kétségbeesésig jutott helyzetét, tekintve az élők és holtak biráját, a nagy Istent, kinek Felséged a földiekben képét viseli közöttünk, hitfeleinket a polgári törvényszékek ítélete és vizsgálata alól felszabadítani s ezáltal három millió léleknek nyugalalmát és Felséged iránti bizodalalmát e részben is visszaadni kegyesen méltóztassék.

Akik egyébiránt könyörögve kérjük a királyok királyát, hogy áldja meg Felsőgedet boldog és hosszú országlással s vezérelje Felsőged atyai indulatját széles birodalmának s az ebben élő protestáns híveknek javára és megelégedésére, hogy a bölcsesség, igazság és kegyelem legyenek Felsőged fejedelmi székének legfőbb támaszai minden időkben! Debreczenben, 1860-ik évi jan. 11-ik s több napjain tartott egyházkerületi közgyűlésünkben. Császári és Apostoli Királyi Felsőgednek, Legkegyelmesebb Urunknak, legalázatosabb hű alattvalói, a helvét hitvallást követő tiszántuli superintendencia közgyűlésének tagjai“.

Kovács Lajos a debreczeni ref. egyháztanácshoz a következő jelentést adta be:

„A nagytiszteletű s tekintetű egyházi gyűlésnek 308. szám alatti végzése szerint a főtiszteletű egyházkerület által f. év január 11-ére kitűzött s 12—13 s 14—15-én folytatva tartott gyűlésbeni megjelenésre megbiztatván, e gyűlés megtartásáról s a benne tárgyalt közügyekről jelentésemet a következőkben teljesítem:

Január 11-ik napján délelőtti 9 óraker helyettes superintendens ur az esperes és segédgondnok urak társaságában a ref. kistemplomban megjelent és a gyűlést az igen nagy számban egybegyűltek előtt alkalmoszerű hatályos imával megnyitván, midőn előterjesztette volna, hogy bár ezen gyűlésnek megtartásától felsőbbbségi parancsok által letiltatott ugyan, de mivel azok csak személyéhez voltak intézve, hivatali állása pedig a superintendenciának alá van rendelve, ezt a Főtiszt. superintendenciának, mely maga tűzte ki e jelen gyűlést, beleegyezése nélkül fogadhatna nem vehette, csász. kir. hivatalnok t. *Hanke Leó* ur felsőbb helyről nyert meghatalmazásnál fogva mind magát helyettes superintendens urat, mind a jelenlevőket ezen gyűlésnek megtartásától eltiltotta és a távozásra mind superintendens urat, mind a jelenlevőket felszólította, mire helyettes superintendens ur válaszolta, bár igen tiszteli a tisztelt urnak személyét, mindazáltal mivel nekie ezen gyűlést, melyet maga a Főtiszt. superintendencia tűzött ki a mai napra, a kánonok szerint is feloszlatni hatalmában nincsen s egyszersmind az e tárgyban felelősséget magáról elhárítani akarván, felszólította magát a gyűlést e tárgyban nyilatkozattételre. Mire a gyűlésnek megtartása iránt egyetemes felkiáltások tétetvén, t. *Hanke Leo* ur ujabban felszólítván s egyszersmind a következőkényekre figyelmeztetvén a jelenlevőket, *a gyűlésből eltávozott*. Ekkor segédgondnok *Tisza Kálmán* ur szót emelvén, a gyűlésnek megtartása iránt tett általános nyilatkozatot indokolta, mondván, *miszerint mindenek felett a királyok királyának, az Istennek kell engedelmessékedni* s ha következetesek akarunk lenni, e gyűlést meg kell tartani; továbbá, hogy sokkal nagyobb a bizodalunk ő Felsőge irányában, mintsem kételkedhetnénk benne, hogy ő Felsőge kérésünknek törvényességét, ha az hozzája eljutand, belátandja. Felkéri egyszersmind a Főtiszt. superintendenciát,

hogy mondaná ki, hogy a gyűlés megtartása iránti felelősség nem helyettes superintendens urat, hanem magát a Főtiszt. superintendentiát illeti, mi el is fogadtatott.

Ezek után heves- és nagykunsági esperes *Daróczy* Mihály ur előterjesztette, hogy e gyűlés mint presbiteriális tartassék meg, annál fogva indítványozza, hogy a jelen nem levő főgondnok báró *Vay* Miklós exja helyének elfoglalására a t. segédgondnok urak közül a hivatalára nézve a legidősebb gróf *Degenfeld* Imre ő nagysága kéretnék fel, mit is ez elfogadván, a társelnöki széket elfoglalta. Olvastatott továbbá a cs. kir. nagyméltóságú váradi helytartósági osztálynak jan. 4—9-ről 860. sz. alatt kelt s helyettes superintendens urhoz intézett s a jelen gyűlést betöltő rendeleteinek, mint szintén helyettes superintendens ur által az elsőre tett feleletének szövege. A superintendencia a felelősséget magára átvállalja. Segédgondnok *Csanádi* Sándor. urnak indítványa folytán ezen gyűlés a jövő közgyűlés tartásának határidejét ápril 20-ra tűzte ki“.

Kiemelendő tárgy még:

„A heves-nagykunsági, békésbányai egyházmegyék, ugy *Hódmezővásárhely*, *Makó*, *Békés* stb. egyes egyházak küldöttségei által kinyilatkoztatták, hogy ők a tiszántuli főtiszt. superintendentiától, melynek századokon keresztül tagjai és a főiskolától, mely reájok szellemi világosságot áraszt, elszakadni nem, hanem vele élni és halni kívánnak. Ezekután olvastatott a magas miniszteriumnak leirata, melyben tudtul adatik, hogy a főtiszt. superintendentiának ő Felségéhez intézett felirata figyelembe nem vétetett s mely leirat minden egyes egyházzal közöltetni rendeltetett. Minek folytán helyettes superintendens ur előterjesztette, hogy ezt a főt. superintendentiának hire és tudta nélkül teljesíteni nem akarván, azt szét nem küldötte; előadta továbbá, hogy ezen leiratra nézve egy felterjesztés irása is foglaltatott s kéri azt felolvastatni és az észrevételeket reá megtenni, mi is felolvastatván, elfogadtatott s ha lehetséges, kinyomatni és a többi superintendenciákkal közöltetni rendeltetett. Felküldésére nézve pedig határozatott, hogy a küldöttség miniszteri uton történjék. Panasz emeltetett továbbá a szigeti és hódmezővásárhelyi iskolák részéről az iránt, hogy a magyar nyelven szerkesztett szokásos havi felterjesztések az illető helytartósági osztályok által oly meghagyással küldettek vissza, hogy azok német vagy deák nyelven újból szerkesztessenek, mely tárgyban felírás határozatott. *Békés*, *Gyula*, *Makó* egyházközségeknél küldöttjei panaszt emeltek az iránt, hogy bár az egyházvidék gyűlésének megtartása végett esperes urat felkérték, mindazáltal ez azt meg nem tartotta s így nem eszközölhették azt ki, hogy ezen egyházmegye gyűlésileg elfogadván az egyes egyházaknak azon nyilatkozatát, hogy ezek a Főt. superintendencia által tett felterjesztést magukévá tették, ezeknek erkölcsi súlyt adjon, mely eljárása az esperesnek ros-

szaltatott. *Szabolcs* és *Hajdukerület* egyházvidékének azon indítványa, miszerint a már elítélt hitrokonainkért ő Felségéhez felírás intéztessék, elfogadtatott“.¹

*

A köztudatba úgy ment át, hogy ez a gyűlés titokban készítettett elő, holott mint kitűnt, előre tudott arról a nagyváradi helytartósági osztály meg is kísérelte meggátolni, de a nemzeti ellenállás szellemének ily erővel való megnyilatkozásával szemben tehetetlen volt. A Máramarostól le a határszélekig lakó magyar református lakosság képviselőit Debreczenbe küldte, hogy az alkotmányellenes patens ellen tiltakozzék. Soha ily népes és fényes református gyülekezet együtt nem volt. A legkisebb falvakból is jöttek ketten-hárman, úgy, hogy a jegyzőkönyv, bizonyosan a hallgatóságot is beleszámítva, „több ezer ember“ jelenlétét említi.

Ne csodálkozzunk rajta, ha a mindenható császári biztos csak fenyegetőzött, de erőszakhoz nyulni nem mert. Kiszámíthatlan következményei lettek volna bármely olyan kísérletnek, mely fegyveres erőszakkal akarta volna megakadályozni a gyűlés megtartását. Az a nép, mely Máramarostól le a határszélekig a maga képviselőit Debreczenbe küldte, bizonyára megmozdult volna. Ez esetben pedig a magyar nemzet sorsa valószínűleg egészen más irányu fejlődésen ment volna át!

---

¹ Debreczeni ev. ref. egyház levéltára 1860. évi 2583. sz. irat.

A sárospataki ev. ref. főiskola története 1531—1661-ig.

Irta : Szinyei Gerzson, a sárospataki főiskola nyug. tanára.

(Harmadik közlemény.)

Főiskolánk alapítója, egykoru hiteles adat szerint Sárospatakon a jelenleg római kath. templomban van eltemetve, abban templomban, melynek építését még ő maga kezdette el, de hosszas fogsága miatt csak fia, Gábor végezte el s melyet tőlünk először 1671-ben, másodszor és véglegesen 1686-ban foglaltak el római katolikus atyánkfiai. E helyütt meg kell emlékezni arról a mendemondáról, melyet a XVIII-ik században Csúzy Zsigmond, Berger Mihály, Bombardi Mihály és Timon Sámuel bocsátottak világgá. E világámitó mende-monda szerint a prot. Perényi a pálosok terebesi templomában lett volna eltemetve, de szerintök a kath. vallás nagy ellenségének nem volt ott nyugodalma, mert minden évben, temetésének évforduló napján, akár borus, akár tiszta időben mennykő ütött siremlékébe szive irányában, mindaddig, míg hamvait ki nem szórták a sirbolthból. Még ekkor sem volt nyugta az elkárhozottnak, mert a hamvaival összekeveredett földet is sujtotta az Isten nyila, sőt egy Vitkóczy Mátyás nevű ember házába is belé ütött egynehányszor, minthogy olyan sarat használt az építéshez, mely a hittagadó poraival volt vegyítve. Ennek, a hívő nép ámitására szánt hazugságnak az emlékét egy sirirat féle tartotta fel sokáig a terebesi templom falán jobbra a főoltártól, ahol Perényi Péter, aki a „szűz Máriát annyiszor könynyekre fakasztotta“, bűnbánólag sorolja fel a jámbor páterek által neki tulajdonított vétkeket. Ami több, nagyobb bizonyosság okáért, egy pánczélos vitéz siremlékének baloldali horpadását is úgy mutogatták az együgyű közönségnek, mint a mennykőcsapás helyét. E hajmeresztő legendának Berger és társai csak terjesztői voltak. Eredetileg Benkovics Ágoston, előbb terebesi pálosrendi főnök, majd nagyváradai püspök koholta azt, ő készítette és tétette az 1696-ban csakugyan villámsujtott és leégett, de újra felépített templom falára a Perényi szellemét felidéző feliratot. Nem sokáig díszítette a felirat a templomot, mert mihelyt kijött a Berger munkája, azonnal czáfolatára kelt annak a tudós Rotarides és

hiteles adatokra támaszkodva a felekezeti türelmetlenségre valló mese szálait kiméletlenül elszaggatja. A jámbor páterek annyira szívökre vették a komoly czáfolatot, hogy a templom falát jónak látták bemeszelni, hogy nyoma se legyen a szégyenletes feliratnak.

II. Perényi Gábor, Péternek ormosdi Székely Klárától született fia. Született Terebesen 1532 aug. 9-én. Gyermekkoráról tudjuk, hogy szép tehetséggel volt megáldva, melynek kifejlődését a leggondosabb nevelés segítette elő. Szülei az ország legelső tudósai közül választották ki a tanítókat, a kik a szépreményű gyermekeket vetekedve nevelték a haza és egyház szeretetére s tanították mindazon tudományokra, melyek akkori időben a közéleti szereplésre hivatott embernek szükségesek voltak. Tanulmányainak végeztével özvegyen maradt édes anyja a Ferdinánd király udvarába küldte, hogy az ott tartózkodó főuri ifjakkal együtt, bővebb tapasztalatra, világ- és emberismeretre tegyen szert. Innen előkerülvén, a még csak 20 éves ifju 1552 okt. 19-én házasságra lépett Országh Ilonával, Országh László és Pekri Anna (később Losonczy Istvánné) leányával. Születési előnye mellett kiváló személyes tulajdonságainak köszönhető, hogy már 22 éves korában 1554 márcz. 8-án, Ferdinánd az ország főkapitányává nevezte ki. Ugyanazon időtájt nyerte el a királyi tárnokmesteri méltóságot is. Majd. 1563-ban decz. 17-én kir. tanácsosi, végre 1567. jan. 10-én az országbirói méltóságra emelkedett. Ily magas állásában is, ha országos gondjaitól menekülhetett, üres idejét olvasással, irással, s különösen theologiai tárgyak felett való elmélkedésben töltötte el nagy szorgalommal, tanulmányozván a szentírást és annak jelesebb régi és új magyarázóit.

Maga is tanult ember lévén, a tudósokat, atyja példája szerint, mindennekefelett becsülte és sietett azokat, ha híroket vette, megnyerni, vagy fizetéssel arra kötelezni, hogy az ő birtokaiban levő egyházakban és iskolákban szolgáljanak. Hű szolgálataikat fejedelmi bőkezűséggel megjutalmazta. Kopácsi Istvánt, iskolánk szellemi alapítóját, kinek meghallgatása nélkül egyházi ügyekben nem intézkedett, Sárospatakon egy nemesi udvarházzal, a hozzávaló szántóföldekkel, szőlővel és rétekkal ajándékozta meg. Balsárosi Vitus Jánost, akit külföldön saját költségén taníttatott, Miksa királylyal magyar nemességre emeltette. Szikszói Kovács Vazulnak egy erdőbényei telket adományozott. Mint felekezetének tántorithatatlan hive feltékeny gonddal vigyázott az evangéliom tisztaságára, az egyház egységére és békeségére. Amily biztosan számíthattak pártfogására a szegény prot. lelkészek, kik közül többeket a fogságból is kiszabadított: ép oly szigoruan örködött afelett, hogy a tévtanok hirdetői, a botránys viták támasztói birtokaiban meg ne maradjanak. Vallásos buzgóságának, egyházi-asságának maradó emléket állított ama templom felépítése által, melynek alapját még atyja vetette meg. Ennek építésére nézve így irt Szikszói Kovács Vazul: „Ebben a Sárospatak váro-

sában, ahol gyakrabban tartotta udvarát, saját költségén, eme vidékhez mérve, sok pénzbe került és pompás templomot emelt“. Mint bölcs és mivelte lelkű főúr jól tudván azt, hogy az iskolák mily hathatós befolyással vannak az állam jólétének emelésére, kiváló gondot fordított arra, hogy birtokaiban mindenütt jókarban levő iskolák legyenek. Különösen a sárospataki iskolát mely az atyja hosszas fogsága miatt már-már reménytelen helyzetbe jutott, mintegy újra teremtette, kollégiumi rangra emelte. Seregestől jöttek ide akkor a tanulók nemcsak Magyar, hanem Erdélyországból is és, mint Szikszói Kovács írja: „mint trójai lóhól mentek ki innen a kegyes és tudós emberek, kik most az iskolákban és egyházakban nagy hirrel és dicsőséggel szolgálnak“. A tanárok fizetésére és a tanulók élelmezésére évi jövedelmet rendelt a várból. Ezenkívül örök alapítványképen fekvő birtokokkal is megajándékozta az iskolát. Az erdőbényei curia, négy darab szőlő és a szomszéd ardói uradalom szombati jövedelme, mind az ő nagylelkű adománya. Szándéka volt a szomszéd Ujhelyben is egy nagyobb iskolát állítani s annak fennállítását gazdag alapítvánnyal és földbirtokkal biztosítani, de ezen szándékának kivételében kora halála megakadályozta.

Az utóbbi időben sokat vesződött köszvényes bajával. Betegen forró láztól gyötörve érkezett 1567 május havában Pozsonyba az országgyűlésre, hol ugyanazon év június 28-án vérhas oltotta ki a már különben is elgyengült ember életét 35 éves korában. Benne a sárospataki főiskola minden áldozatra kész jöltevőjét, a prot. egyház legerősebb támaszát, általában a hazai művelődés egyik leglelkesebb előharczosát veszítette el. Dicső emlékezetét nem homályosíthatja el az a mende-monda, mellyel Forgács Ferencz nagyváradi püspök az ő magán és társadalmi életét pusztán felekezeti gyűlölségből pellengére állítani igyekszik, mintha ő a feleségét szerelmi féltékenységből megmérgezte volna s Balsárosi Jánost kivont karddal kényszerítette volna a méreg beadására. Holt teste Sárospatakra hozatott és az általa épített várbeli templomban temettetett el 1567 jul. 28-án. Emlékbeszédet Szikszói Kovács Vazul sárospataki tanár tartott felette, mely Wittenbergben 1568-ban és 1570-ben kinyomatott. Felesége, ki őt egy évvel és 9 hónappal élte túl, pompás sir-empléket állíttatott neki, melynek egy töredéke ma is látható a sárospataki róm. kath. templomban. A sirirat, melyet Szikszói Kovács Vazul készített és közöl is fentebb említett emlékbeszéde végén, a következő:

Pannoniae proceres inter clarissimus Heros,
 Unica spes stirpis, lux, gloria sola Perenae
 Religionis honos, Patriae pater (heu breve Regni
 Solamen), populi dubiis in rebus asylum.
 Pacis amans sanctae, bellis civilibus hostis,
 Imperioque bonis clemens, ut sontibus asper
 Securam solitus requiem praestare colonis.

Musarum portus, tuus o Ecclesia vindex.
 Quo duce Pannonicis spes fulsit laetior arvis,
 Quo moriente labant es squalent cuncta videmus.
Hic jacet ad luctum Regni Patriaeque perennem
Illustris Gabriel Procerum decus ille Perenus
In templo sibi quod pridem fundaverat ipse,
 Qui licet hic summis perfunctus honoribus amplum,
 Jam nomen meruit, cui funera nulla nocebunt,
 Stemmatis ecce tamen fatalia stamina prisci,
 Quod per sexcentos nunquam defecerat annos,
 Finiit et patriis obdormiit ipse ruinis.

* * *

Hunc Petrum in tumulum sua clauserat ante Perenus
 Ossa Parens, hanc qui vallavit moenibus urbem,
 Clara dehinc Mater Szekelini sanguenis, atque
 Barbara dicta soror, rapuit quam Parca priorem,
 Ultimus his Gabriel jungit se nominis haeres
 Quae nunc tota domus cantat super aethera Christum.

Magyarul :

Pannoni főnemesek közt annyira messze kiváló
 Perényi nemzetség egyetlen fénye s reménye,
 Disze az egyháznak, haza atyja, (de hajh, rövid éltű
 vigasza országnak) menedéke veszélyben a népnek,
 Békét kedvellő, de nagy ellene belviharoknak,
 Jókhöz kegyteljes, mint bűnösök ostorozója,
 Földművelők biztos nyugodalma s a muzsafiaknak
 Támasza, néked is ó szent egyház, védnököd ő volt,
 Aki míg élt, szebb volt a reménység a haza földjén,
 S hogy megholt, minden csüggedt s oly szomorú már.
Itt nyugszik örökös gyászára hazánknek a híres
Gábor, a főnemesek disze, ékessége, Perényi,
Abban a templomban, melyet régebben emelt volt.
 Aki, habár fényes méltóságokra jutottan
 Oly nagy hirt szerzett, melyet nem ronthat enyészet:
 Imhol azért mégis legutolsó régi családfán,
 Mely hatszáz évig fennállta, virágza szüntelen,
 És elhunyt maga is, mint ősei előtte.

* * *

E sir alá temeté porait szint atyja elébb még
 Péter is, aki ezen várost kőfallal övezte,
 Anyja is aztán majd, aki Székely vérből eredt volt,
 S nő testvére Boris, kit a végzet elébb ragadott el,
 Gábor is egygyé lett velők, aki a törzsön utolsó
 És az egész had most dicséri mennyben a Krisztust.

A márvány emlékkő, melyre a fentebbi sirirat volt metszve 1779-ben, midőn a megrepedt és beomlással fenyegető boltozatot javították, a templomnak egyik szögletében még meg volt. Innen másolta azt le a két utolsó sor hián, mely már olvashatatlan volt Czizy János akkori ref. lelkész megbízásából Kovács András nemesek hadnagya. Ezután vagy a gondatlan kőművesek, vagy kaján emberek felekezeti gyűlölségből összetörték és mélyen a

földbe a padozat alá temették. Innen adták ki annak egy darabját az új padozat készítésekor, 1787 jul. hó végén. Nehány napig a templom északi oldalán hevert a kiásott márvány darab, mint valami értéktelen tárgy; aug. 3-án azonban báró Vécsey Farkas kir. kamarai tanácsos, a templomjavítási munkálatok felülvizsgálója figyelemre méltatta és megmentette azt az utókor-nak. Ekkor történt az, hogy a báró Szombathy János és Őri Filep Gábor tanárokkal együtt, akik épen üdvözlésére jártak a várban. többek jelenlétében megjelenvén a templomban: a feliratos emlékkő darabot gondosan megvizsgálta és méltónak tartotta arra, hogy megőriztessék s azonnal intézkedést is tett, hogy az megtisztítva és kicsinosítva a falba illesztessék, hol az, az ugynevezett Palóczy emlék jobb oldalán, a templom bejáratával szemben ma is látható és hiányzó része a fentebbi sírirat után kiegészíthető.

(Folytatjuk.)

Máramaros vármegye ősi családai.

Irta: Petrovay György.

(Harmadik s befejező közlemény.)

A leánynegyed úgy értendő, hogy akár egy, akár több leánya maradt az apának, birtokainak negyedrésze, illetve annak értéke illette meg a leányt vagy a leányokat, a háromnegyed része pedig a fiunak vagy fiuknak maradt, így aztán megeshetett, hogy mikor hat fiu és egy leány osztozott az örökségen, az egy leánynak több érték jutott, mint egy-egy fiunak. Ha azonban, — ami megtörtént, nem is épen ritkán, — hogy nem nemes, birtoktalan emberhez adták férjhez a leányt, akkor kötelesek voltak a fiúk a leánynegyedet természetben hasítani ki a birtokaikból, nehogy kénytelen legyen az asszony férjével más urnak a birtokára jobbágyként telepedni le. Az ilyen férjek *feleségök utáni nemeseknek* nevezettek s úgy ök, mint utódaik teljes nemesi szabadságot élveztek s nevöket is az anyai birtokról vették fel.

Érthetetlen, hogy *II. Koszta* testvérbátyjának, az akkor már elhalt *Vlád*nak fiai miért nem tiltakoztak nagynénjük Sztána asszony fusitása ellen; ha kiskoraak voltak, megtehették volna a gondnokaik, utóbb pedig ök maguk is akkor, amikor a törvényes kort elérték.

II. Vlád máskép *Lászlónak* is nevezetett. A neve már meg van említve az 1360. évi adománylevelben. 1384-ben beperelték a vármegye törvényszéke előtt a nagybátyjai *István*, *Dragomér*, *Miriszló* és ezek fiai egy 26 forintra becsült pártaövért, de szavahihető tanukkal beigazolta, hogy az neki atyjáról maradt jogos tulajdona. Valószínű, hogy Lajos király diszitette fel ezzel az aranyos vitézi övvel vagy szablyaszíjjal *Drágost*, a királyi udvarnokot.¹ *Vlád* 1389-ben már nem volt életben, négy — úgy látszik — kiskoru árvát hagyván maga után: Miklét, II. Ivánkát, I. Mihályt és II. Györgyöt.

Mikle neve 1419-ben fordul elő legelsőbben, amikor a vármegye alispánjai Lucskai Bánó András, Gúthy András és Kemecey László, valamint a négy szolgabíró beiktatták ellentmondás

¹ Máramarosi diplomák a XIV. és XV. században, 81. lap.

nélkül Zsigmond király ítélete alapján és parancsára, minthogy ellenfele *Gyulafalvy I. Ivánka* (atyjának Vládának elsőfoku unokatestvére) nem tudott a maga javára szóló okleveleket felmutatni, a Lajos király 1360. évi adománylevelében megnevezett Szlatina, Hódpatyakfalva, Deszeháza, Kopácsfalva, Hernécsháza és Sugatagfalva birtokába,¹ de már 1421-ben egyességre lépett s átengedte Ivánkának az egész Kopácsfalvát, Doroszlófalva felét és Gyulafalvából a maga részét,² Hernécsháza pedig egészen Miklének maradt, de azt testvérei II. Ivánka és I. Mihály, valamint *Gyulafalvi Nemes György és Nemes Dán* tőle erőszakkal elfoglalták s bár a király meghagyására az alispán és a szolgabírák visszahelyezték *Miklét*, rokonai a király halálának hírére újból is kivetették belőle, ezért aztán 1439-ben megparancsolta nekik Tallóczy Frank szörényi bán és máramarosi főispán, hogy — minekutána neki erős parancsa van Albert királytól *Miklét* Hernécsfalva birodalmában, úgy ő ellenök, mint minden más ellen pártolni és védelmezni — a birtokot azonnal adják vissza s *Miklét* abban továbbra is zavarni, akadályozni, háborgatni s bármiféleképen is károsítani ne merészeljék, egyszersmind szigoruan meghagyja Tallóczy az alispánnak Laky Grapiolnak és a szolgabírának, hogy *Miklét* Hernécsfalva birtokában védelmezzék, segíeyezék és támogassák s neki minden eddigi jogtalanságért és kártételekért teljes elégtételt szolgáltatassanak.³

A Szarvaszói Gerhes Péterrel folytatott pernek azzal vetett véget Mikle, hogy miután az okmányokból, de különösen *Mária* királyné 1389. évi fiúsító leveléből meggyőződött, hogy Szlatina, Hódpatyak, Deszeháza, Gyulafalva és Nyíres birtokokból Gerhes Péter, mint *Gyulafalvy Gyula fia Drágos* leányának Sztánának a fia jogosan követel részt, — a megillető részek helyett egész Szlatinát, Hódpatyakot és Kopácsházát engedte át 1435-ben a leleszi konvent előtt, kikötve magszakadás esetére a kölcsönös örökösödést.⁴

Miklének, kit néha *Miklós*nak, s egyszer-másszor tévesen Mihálynak is, de mindig *Sugataghynak* neveznek az oklevelek, három fia maradt: *III. György*, *V. Gyula* és *I. János*.

III. György neve csak egyszer említetik 1422-ben, utódai nem maradtak.

V. Gyula jelen volt 1422-ben mint szomszéd birtokos, amikor *Gyulafalvi Pap Nán* számos társaival Szarvaszói Gerhes Péter Hódpatyak és Kopácsfalva birtokába való beiktatásának fegyveresen ellent állott,⁵ 1448-ban pedig öccse I. János nevé-

¹ Ugyanott, 238. lap.

² Ugyanott, 258. és 339. lap, ahol azonban a keltezés tévesen van 1450-re határozva.

³ Ugyanott, 308. lap.

⁴ Ugyanott, 295. lap.

⁵ Ugyanott, 320. lap.

ben is kijelentette Pálóczy László országbíró előtt, hogy Szarvaszói Gerhes Péterrel és fiaival abban egyezett meg, amiként már apáik és nagyapáik is — kölcsönös szeretettől vezéreltetve — elvégezték volt, hogyha egyik félnek magva szakadna, annak birtokait a másik fél örökölje.¹ 1448-ban királyi embernek jelöltetett, utóbb nem olvassuk többé a nevét, — gyermekei nem maradtak.

I. János állandóan *Sugatagi Mikle Jánosnak* neveztetett. Valami okból viszályban állott a Dolhayakkal, csak annak lehetett megtorlása, hogy 1458-ban nagybátyjával *Gyulafalvi Ficze Györggyel*, továbbá Farkasrévy Péterrel, Váncsfalvy Györggyel, Kálinfalvy² Gyurkával és Búdfalvy Búddal rárontott Dolhay Ambrus és Mihály szurdoki és batizai birtokára, onnan a jobbágyok minden ingóságát elhordatták s azonfelül még valami adókat is szedtek be tőlök. Ficze Mihálllyal és fiával Demeterrel, Ficze Györggyel, Ivánka Györggyel, Ivánkával és Vláddal is perben állott Sugatag, Hernécs, Desze és Nyirecs őstől maradt birtokuk iránt, de a tárgyalást az ország főpapjai és főurai határozatából az 1464. évi vizkereszti nyolczadról elhalasztotta Mátyás király a szentgyörgyi nyolczados törvényszék ülésére,³ utóbb egységet kötöttek, mely szerint Sugatag egészen Mikle Jánosé lett, de csakhamar új osztályt tettek és abban állapotok meg, hogy Mikle Jánosé legyen Sugatag, Hernécs, Desze, Krácsfalva és Nyiresnek a fele, Doroszlófalva egyharmada a Krácsfalva melletti erdők jövedelmének felerészével együtt, rokonaié pedig legyen Sugatag, Hernécs, Desze, Krácsfalva és Nyiresnek a másik fele, Gyulafalva és Doroszlófalva kétharmada a Krácsfalva melletti erdők jövedelmének másik felerészével, — erre aztán az alispánok, Mihály huszti várnagy és Nagy Pál rónaszéki várnagy a szolgabírákkal együtt beiktatták 1475-ben az osztályos atyfiakat a nevezett birtokokba,⁴ de még ugyanazon évben zálogba vette Mikle János 400 magyar forintért Sugatag, Hernécs és Krácsfalva másik felét,⁵ s így Sugatagot, Hernécsét és Krácsfalvát egészen, Doroszlófalvának egyharmadát, Deszének és Nyiresnek pedig felerészt, vagyis az uradalom kétharmad részét, mintegy 30,000 holdat birván, — családjában ő volt a legvagyonosabb.

Mint harczkedvelő, bátor és vitéz férfi ott küzdött mindenütt Hunyadi János, a törökverő hős oldalán, résztvett Mátyás király különböző hadjárataiban is, de különösen 1467. december 15-én tüntette ki magát az István vajdával Moldvabányán vivott éjjeli ütközetben, ahol Mátyás király maga is megsebesült. Jutalmul

¹ Ugyanott, 331. lap.

² Ugyanott, 425. lap. Az oklevélben Kányafalvy íráshiba Kalinfalvy helyett.

³ Ugyanott, 461. lap.

⁴ Ugyanott, 428. lap.

⁵ Ugyanott, 527. lap.

aztán kivette őt a király rokonaival Váncsfalvy Korollyal és ennek a fiával Jánossal, Petrovay Mihálllyal, Váncsfalvy Vánc Györggyel, Szlatinai Nán Mihálllyal, Farkasrévi Lőke Péterrel, Vissói Pap Simonnal, Bárdfalvy Sztecsk fiával Péterrel, Bárdfalvy Lupsával és Fejéregyházi Sztecskkel együtt, ugy személyök, mint birtokaik és egyéb javaikra nézve a máramarosi fő- és alispánok s a szolgabírák hatósága alól, elrendelvén, hogy felettök senki panaszára, semmiféle ügyben, vagy bármiféle tettért ítélkezni, őket ítélőszékek elébe idézni vagy személyökben, birtokaikban avagy bárminemű javaikban háborgatni vagy megkárosítani ne merészeljék, hanem hakinek valami keresete lenne ellenök, az a királyi személyes jelenlétben, vagy a nádorispáni és országbirói ítélőszéken szorgalmazza az ügyét.¹

Ez a kiváltságos állapot, — melynek Petrovay Mihály már részese volt az atya Dolhay Bogdán és testvérei részére Zsigmond király által 1405-ben kiállított levelének erejénél fogva — „*Liber baronatus*“-nak nevezetett. Máramarosban eltörülte ezt a kiváltságot az 1650., 1651. évi erdélyi országgyűlés, mert Erdélyországban nem lévén sem király, sem nádorispán és országbiró, nem volt aki a kiváltságoltak felett ítélkezni jogosítva lett volna. Az eltörölt törvényezikk² így hangzik: *Aminthogy Máramarosban is a Liber Baronatus találtatott és a cirkálás mindeneknek jószágában sub poena 200 fl. (elrendeltetik) azonképen ha a tisztek valamely tekintetből magok vagy más jószágában nem peragálnának, hasonlóképen bünhődjenek, amelyet a Director comperta rei veritate et de facto exigáljon rajtok. Egyébiránt mind a nemesség szokott nemesi szabadságában, mind pedig a község az ő állapotjában megtartatik.* Az ilyen I. Károly Lajos, Zsigmond és Mátyás királyok által kiváltságolt családokat nevezték egész az újabb időkig, — a vármegyék által részökre kiadott nemesi bizonyítványokban — főnemeseeknek.

Mikle János 1456., 1462., 1465. és 1470-ben királyi embernek jelöltetett. 1477-ben elcserélte összes birtokait Drághffy Miklóssal, annak akkor középszolnok-, most szolnok-doboka vármegyei Szurdok-Kápolnok nevű birtokáért,³ amelyre két fiával Lupsával és Mihálllyal át is költözött, ahol utódai ma is élnek, s közülök György görög katolikus kántor, de Sándor visszajött Máramarosba s jelenleg Sajón felekezeti néptanító.

A Drághffyak kihaltával Sugatag, Hernés és Krácsfalva a királyi kincstár kezébe jutott, a két elsőben azonban gróf Vay Ábrahám máramarosi főispánnak (1832—1849.) is volt része, Krácsfalva egynegyed részét pedig a Tupicza család bírja.

¹ Ugyanott, 498. lap.

² Approbatae Constitutiones, Titulus 75, Articulus 1.

³ Dr. Csánki Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. k. 458. lap.

Ujfalvy Sándor Emlékiratai

1854 és 1855-ből.

Az erdélyi Múzeum-egylet kéziratárában fekvő bekötött eredeti után közli és ismerteti: **dr. Kardos Samu.**

-- Harmadik közlemény. --

Nagyszülőim második gyermeke volt atyám Samu. Négy éves volt ő, midőn nagyatyám halálával vezetés nélkül maradt. Véralzata rendkívül sebes volt, melynek az anyai kényeztetés nemhogy gátat vet vala, de még tüzet élesztí: s így gyermekora éveiben többet pajzánság- és kihágások-, mint tanulással foglalkozott. Alig 15 éves volt, midőn egy toborzaton közhuszárnak felcsapott. Magyar zene és a huszár diszruha könnyen hozák apáinkat első fiatalságukban azon lelkesültségre, hogy szülei akarat ellenére is egyikévé váljanak azon vitézeknek, kiknek édes kötelességük volt veszélyektől védeni hazát és királyt. A könnyelműség, mely az ily tetteken előmlött, sok nemeslelkűséget rejte magában. A közelebbi forradalom lenyomásával eltűnt az ilyszerű ifju tűz, mert kettémetszetett a láncz, mely honfiut és katonát egy eszmévé zára; de a lelkesülés, mely nemzeti dalaink hallatára hősiségre törő vágyakban dobog fel a magyar kebelben, él még: s míg ez így van, lehet még jobb jövőre reményünk.

Az anyai gyöngéd szeretet nem szívelhető fiát ily alárendelt s nélkülözésekkel küzdő helyzetben és sietett őt tetemes pénzáldozattal kiváltani; de reá erőszakolt tanulói pályáján nem tudván magát feltalálni, egy év mulva újra katonának állott, s a József huszárezredben két évet szolgált, míg végre anyja unszolására másodszer is ki engedé magát váltani. Kedve ellenére cselekedett s mindvégig is bánta e tettét: erős hite maradt, hogy lelkileg úgy, mint testileg a katonai pályára termett volt, s a hosszas francia háboru alatt sokra viheti vala. *Récsey* Ádám-mal együtt álltak katonának, ki közelebbről nagy uraságban mint tábornagynagy halt el, számos érdemjelekkel. Kortársai állítása szerint atyámnak sok előnyei voltak *Récsey* felett testben s lélekben is: s bizonyára többre viheti nállánál.

Visszakerülvén atyám a szülői tűzhelyhez, innen, hogy elhanyagolt tanulását bár a törvényes szakban némileg utánpótol-

hassa, M.-Vásárhelyre patvariára küldetett *Máté Izsák* nagyhirű jogtudor mellé, ki gazdagsága, jogtudománya és becsületes jellege által magát mint k. táblai ügyvéd társai felett kitüntette. A csinos patvarista, szorgalmas tanulás helyett, csakhamar szerelmi viszonyt kötött ügyvéde serdülő szép leányával. Ellenökre volt ez a szülőknek: mert az ifjuban sok hiányzott azokból, mik egy nősülő nemes ifju kellékei közé számítottak. Jó születésű, csinos külsejű fiatal volt ő ugyan, de atyjának zavart pénzügyi állása, halála után az övegy gyenge kezében vagyonukat majdnem semmivé olvastá s másfelől hiányos nevelést nyervén, idejét tanulás helyett dőzsöléssel szereté tölteni. Így a szülők röviden megtagadták tőle leányuk kezét s jól kikurholva, házuktól elutasították. Vissza kelle térni atyámnak a *szőkefalvi* anyai házhoz.

E házban született három század előtt a nagy *Verbőczy* István, ki, mint törvényünk első rendezője, a magyar nemzetiség szilárdításában oly őszinte honfiindulatot fejt ki, s azt három századon át, míg az események hatalma, az erőszak, részint az utódok gondatlansága az általa alapjában oly magasra intézett alkotmányunkat egybe nem onták... bölcs törvényei által fenntartani is tudá. Törvényei, a jog törvényei, jogok és kötelesek osztálya körül részrehajlóknak tetszettek ugyan újabb korunk sok honfiai előtt; de a hiba nem *Verbőczy* méltánytalanságában, hanem a kérlelhetetlen végzet azon akaratában volt, melynélfogva a magyar nemes, ki *Verbőczy* szerint a magyar nemzetet egyedül képviselé, 6 század töredelmes harczi után azon sikamlós térre vezetett, honnan békén nézze el, hogy a löpor feltalálásával egészen másképp alakított európai rendes hadseregek alkalmazásával, főleg az osztrák birodalomba lett bekebelezés után a magyar nemesi rend harczi kötelességei elenyésszenek. Eldobák öök kötelességeiket és jogaik élvezetének mámorában feledék, hogy a jog köteleesség nélkül: épület, melynek alapja nincs. Menhelyet találhatsz árnyában, míg tiszta fölötted az ég; de ha jön a vihar, nyakadra nehezedik egész súlyával s egy perc alatt romjai alá temet mindent... még utódaid jövőjét is.

Véleményem szerint e hiba, a magyar nemzetiségnek magyar szűkkeblűség által előidézett bukása, nem a *Verbőczy*, vagy bármely más nemzedéké, hanem a történetek folyása által előidézett szerencsétlen eredmény. Miként a határaidat elpusztított jégviharnál a természetbuvár csak azt tudja biztosan, hogy a nap áldott melege idézi elő az esős felleget, de nem határozhatja meg, honan és miért keletkezett a szél, mely a termékenyítő eső cseppjeit pusztító jéggé alakítá: ugy mi magyarok *Verbőczy* bölcs törvényei által biztosítani czélzott nemzetiségünk romjainál csak azt tudjuk biztosan, hogy miként a nap melege, áldott volt *Verbőczy* törvényeinek hatása: s ha az általuk fenntartott boldog kort most a végromlás bánata követé, ki merné

meghatározni, kinek lehetett és kellett volna előre tett intézkedések által biztosítani boldogságunk alkotmányát.

Verbőczy neve örökre nagynak fog maradni, mert szent cél, a magyar nemzetiség szilárdításának magas célja vezérlés e célra fölkeresni és megtalálni is tudá korának szelleméhez legtalálhatóbb szereket; s ha intézményei, szép célja kivételére oly hamar váltak korszerűtlenné s az utolsó forradalmi krízisben a nemzetnek gyámolára nem voltak: oka az, hogy oly időben élt, mely után csakhamar az ő törvényei által éleszteni célzott hősiesség kora lejárt, s a magyar nemes a reá nézve új kényelmes élet mámorában felejté, hogy a nemzetiség támaszát, a magyar nemzeti hadsereget elveszté, s helyette annak biztosítására elmulasztá teljesíteni a kor igényeit — a nemzeti közérzület fejlesztését. — Sámson aludott fáradalmi után Delila ölében . . . Sámson erős volt . . . de fáradalmasak a hősnek utai . . . és fáradalmak után ingerlők a kényelem csábjai. Verbőczy alkotmánya volt a magyar Sámson . . . ki elveszté erejét Delila ölében, de nem tudá, hogy fürteiben van annak titka, különben megőrizte volna azokat. Sámson gyengülten is hős, mert nem emberi erő vett rajta győzelmet, csak végzete telt be . . . hódolnia kelle az ármánynak.

Atyám a szülői háznál munkátlan órái unalmának oszlatására romlott ifjak társaságában a küküllőmenti jó bort tulságig megkedvelé; s anyja által rossz hajlamai kényekre hagyatván, végáljasulással fenyegették jellemét.

Ez időben egy Pintye nevű híres oláh rabló dühöngött Erdély több vidékein. A kormánynak sehogy se sikerült kézbe keríthetése, mignem azon cselt intézé el, hogy a rabló fejére élve vagy halva nagy jutlmát tűzött. A rabló kézrekeríthetése sok veszély- és fáradsággal járt, de mégis találkozott tiz könnyelmű, életükkel keveset gondoló ifju, kik e célra szövetkeztek. Ezeknek egyike atyám volt. Sikerült is nekik hosszas utanjárást után a rablófőnök és társai lefűlése. Kiállott viszontagságai után az érdemlett pénzjutalommal térvén haza az ifju s így már több módja lévén kedvteléseit kielégítésére, merőben azoknak szentelé idejét: mit sem gondolva gazdaság- vagy más komolyabb foglalkozással, midőn a véletlen őt tévedéseiből fölbresztvén, helyes utra téríté.

Egy megyei szolgabírósg megürülvén, főispán gróf *Bethlen* Sándorhoz megy az ifju s rendbe szedett szavakban kéri tőle a szolgabírósgot. Elégülten tekint ez az ajánló külsejű kérére, de nevét hallván, elkomolyodik s haragosan kiált rá:

„Hallod! gyönyörű neved hire elhatolt hozzám; e megyében nincs nő, kit el nem csábítál, s nincs férfi, kit meg nem botoltál . . . Szolgabírósgot nem, de börtönt érdemelnél szép madár!”

E bős szavak feltárák előtte könnyelműsége vészes terét,

s élte hibás rendszerének megváltoztatására rögtön fogadást tett. Magánkívül tántorgott haza s busan szóló nényéhez: „Nekem itt nincs helyem többé, nevem s becsülem veszte van, holnap kivándorlok kaczkói jószágunkba; birja kedves néne az idevalót békében, nagyobb s jövedelmesebb a kaczkóinál, de nőnek többek is a szükségéi“.

Anyja és nővére szives marasztásai nem tudák megváltoztatni az ifju erős akaratát; a főispán dorgáló szavai még mind visszhangzottak agyában, s másnap végkép Kaczkóra utazott. Ott nem tudják tévedéseit s elől kezdve az életet, kedvező jövőre számíthat... Fogadását hiven teljesíté; ital, korhelység, tivornya helyett munkásság s szorgalom lett életpályája, melyen példátlan kitűréssel haladott mindvégig s nemcsak családjára, de honára nézve is egy lett a leghasznosabb egyéniségek közül. A tévutra tért ifjakkal fontos tanúság e rögtöni változás, s bizonyosága annak, hogy erős akarat előtt gyengeség és szokás meghajolnak: s csak a magát eleresztés szülő anyja annak, hogy a tévedt ifju becsületnélküli férfivá s családjának, honának s az emberiségnek ostorává váljon.

Most kísérjük őt kaczkói kis elpusztult jószágába. Átlátá, hogyha becsülettel akar megélni, két kézzel kell nyulni az eszközökhöz. Pár hét múlva Dézsre megy főispán gróf *Teleki* Ádámmal s magát bemutatván, bátor hangon nyilvánítá: hogy a megyében szolgálni óhajtana s ha szolgabírói állomás ürül, kineveztetését kéri. A gőgös excellentiás ur merésznek tartá ugyan e kérését, de nem vevé rosz neven:

„Hallod, öcsém! — szól atyámhoz, — szolgabírónak igen ifju vagy még, lehet még idő erre is, de addig kezd adóbiztoságon; ha képes vagy, ott is lesz részed magad kitüntetni. De tudd meg, hogy velem tréfálni nem lehet, hogy pontatlan, rest embert magam körül nem tűnök, s hogy figyelmemet mi sem kerül ki“...

Adóbiztos lett e szerint atyám; három hónapig folytató e hivatalt s akkor szolgabíróvá nevezetett... fájdalom! nem a megyei többség, hanem kirekesztőleg a főispán által, mint aki azon időben a megyei hivatalokat szabad önkénye szerint osztogató, mert ekkor József császár emlékezetes kora volt. József császár átlátá, hogy az osztrák birodalmi egységre törő vezérelvének mi sem áll annyira utjában, mint a remzetiséghez hön ragaszkodó magyar nemzet. Mélyen belátó esze felfogá, hogy a magyar nemzetiség fennállásának legbiztosabb erőssége a megyei rendszer; ezt kelle neki megsemmisíteni kitűzött célja elérhetésére. Az országgyűlések, a kormányzék s a megyegyűlések megszüntetésével a főispánok nem az ország törvényeinek végrehajtói, hanem a német kormány szolgálói voltak. És örök nemzeti bűn és gyalázat! hogy nemzeti létünk pusztulására szennyes haszonkeresésből nemzetünk kebeléből számosan nyujtának se-

gédkezet; s ha szép magyar alkotmányunkat az örökös gondviselés megmenté ezuttal a végenyészettől, azt nem nemzeti erény, hanem kizárólag Isten tartá meg.

Most, mintegy hetven évvel ezen kor után, midőn e sorokat írom, a magyar forradalom megbukása után, nemzeti létünket és országos önállásunkat a birodalmi egység vezérelvének diadala nemcsak veszéllyel fenyegeti, de végkép előltni látszik, annyira, hogy országos feltámadásunkhoz alig maradt a reménynek egyetlen biztató sugara; de balsorsunk közepette vigaszt nyújt azon öntudat, hogy hazánkban a jó édes anya kórágya fölött mi mint hű fiak örökös állottunk s nem mi, hanem az önkénynek idegen zsoldosai voltak azok, kik mint vészmadarak rágódni eljöttek az elesett nagy halott tetemén . . . E körülmény nemzeti szellemünk szilárdulásának csalthatatlan bizonyága. A test meghalt, de a lélek él s önmegtágadásra és áldozatra készebben, mint valaha. Az élettelen fa nem száradott ki, csak a tél fagya a gyökérre szoritá az éltető nedveket. A tél szigorú lehet s hosszú, de míg áll az ég s vannak a napnak sugárjai, a kikeletnek elmaradni nem lehet.

(Folytatjuk.)

A város levéltáraiból.

— Adatok a városi nyomda történetéhez. —

Ismerteti és közli: Zoltai Lajos.

Debreczen város régi híres könyvnyomtató műhelye hosszú ideig nem tudta kiheverni azt a szörnyű dülást, amelynek 1705 október 21—28-dika között volt gyászos színhelye a közeledő német hadak elől Rákóczi parancsára elmenekült lakosoktól üresen hagyott város.

„Typographiánk szép vala, de az is mindenestől elbomla. Nagyobb része a betüknek cástákba rakatott vala a Tarkata nevű városháza kapujának észak felől eső bolt rejtékében. De az kivágattatván, a cástákból a betük kiforgattatának s utczákon, mezőkön, táborhelyen szélyel szórattatának; a typographia háznál volt sotuk s egyéb eszközök is oda vannak. A typographiában a kár legalább 4000 forint“. Így írja ezt az egykoru jegyzőkönyv, mely maga sem bizott abban, hogy a nyomda romladozásából hamarosan felépülhet.

Csakugyan évek multával is annyira megfogyatkozott, elhanyagolt állapotban sinlődött, hogy amikor a város közönsége fejedelmi áldozatkészséggel a Komáromi Csipkés György-féle bibliafordítás kiadását elhatározta: gondolni sem lehetett arra, hogy ilyen nagy mű elkészítése a városi nyomdára bizassék. Inkább kiküldötte a tanács saját typografusát, Miskolczi Cs. Ferencz uramat is, a korrekturával megbizott collegiumi volt széniorral, Szilágyi Tönkö Istvánnal Hollandiába, ahol a megrendelt bibliákat nyomatták. Miskolczi, ez a sok földet bejárt, képzett, művelt nyomdász, Kassai Pál után került a városi nyomda élére. Ő is, miként elődei, saját számlájára kezelte a nyomdát. Ezt egy városi határozathól tudjuk. Nevezetesen 1715 január 7-én elrendeli a tanács és közgyűlés, hogy a keze alatt lévő betűkről és a hozátartozókról, valamint az eddig való jövedelmekről számot adjon az e végre kiküldött bizottságnak, melynek tagjai Pósalaky János, Tóth István és Maróthi György (a professor atyja) valának. Ugyanekkor azt is elhatározták, hogy Miskolczi a typographiától 180 forint árendát fizessen.

Azonban már a következő harmadfélévet a derék könyvnyomtató a város költségén Leydában töltötte,¹ csak 1719-től fogva látjuk, hogy a typographiától valósággal szedett is jövedelmet a város. Még pedig az 1724. évi házipénztári számadások kivonata szerint ebben az esztendőben öt évről egyszerre kapott 801 magyar forintot, ami 160 forint évi átlagnak felel meg.²

Csakhogy már ekkor nem Miskolczi Ferencz állott a nyomda élén. Őt 1720-ban szenátori tisztséggel jutalmazta Debreczen hálás közönsége. Helyét Nemes Visky Pál foglalta el; de aligha elébb, mint csak 1722. végén.

Viskyvel új rendszert hozott be a városi előjáróság a nyomda kezelése körül. A bérbeadást megszüntetvén, a typographia provisorát megszabott fizetésért (conventio) szolgáló állandó városi alkalmazottá tette. A szűkszavu tanácsi jegyzőkönyvek, sem más egykoru irások nem részletezik ez átalakulásra nézve tett intézkedéseket. De a typographus és a városi perceptorok számadásaiból azt következtethetjük, hogy a nyomda vezetőjét széles hatáskörrel ruházták fel, a nyomdát önálló üzletté tették, amely saját jövedelmeiből tartozott teljesíteni mindennemű dologi és személyi kiadásait; év végével pedig a megmaradott jövedelmet beszállította a házi pénztárba. A közvetlen felügyeletet 1723-tól fogva évenként választott két tagu bizottság gyakorolta; tagjait nyomdai felügyelőknek hívták (inspectores typographiae). Ezt a tisztelet legelőször Pósalaki János és Miskolczi Ferencz viselték. A nyomda akkori szervezete tehát hasonlított a mostanihoz, még abban is, hogy nem csak a vezető nyomdász, hanem a segédek (socius) és az inasok is fix fizetést huztak. Azt is látjuk, hogy a nyomda könyvvarusi üzletet folytatott. E végből különösen tankönyvekből, énekes és más vallásos könyvekből állandó raktárra új meg új kiadásokat rendezett. A bekötött könyvek árusításával a könyvkötők foglalkoztak. Ezek úgy készpénzért, mint hitelbe kapták a városi nyomda raktárából a kész példányokat.

Az új typographusra, Viskyre vonatkozólag az 1723-diki jegyzőkönyv július 26-án csak ennyit mond, — ez is még a január 10-ikén történt megállapodásnak írásba foglalása:

- 1-o. Lejövetelekor tett költsége refundaltatik (megtérítettetik).
- 2-o. Tavaszig patientallya azon officinában magát. (Maradjon meg azon műhelyben.)
- 3-o. A Tyro (inas) eránt teszen dispositiot (intézkedik) a N. Tanács, hogy a N. Városéból légyen intertentioja (élelmezése).
- 4-o. Fizetése pro hic et nunc abban marad.
- 5-o. Sociust (legényt) szerezzon maga mellé.

¹ Miskolczi Ferencz 1716 márczius 9-én indult Hollandiába, Lejdába (Lugdunum), Luchtmans Sámuel műhelyébe. Visszaérkezett „szerelmes cselédihez“ 1718 jauuár 4-én. (Miskolczi saját följegyzései.)

² Proventus Typographiae ab anno 1719 = fl. 801. (Rationes Oeconomicae Ao. 1724.)

Mielőtt Visky elfoglalta állását, a tanács tekintélyes beruházásokkal ujitotta nyomdánkat. Az 1720. esztendőbeli számadás szerint február 20-án a Tholnai- (a városházának Czegléd-utca felől lévő szárnya) és *Typographia*-házak csináltatásáért 516 frtot fizettek az ácsoknak; 1721-ben (junius 27-én) ugyancsak a *Typographián* lévő ruinák (romladozások) reparáltatásáért 48 frtot a kőművesnek. Az 1722. évi számadás pedig a következő kiadásokat említi :

	Fl. d.
N. Város <i>Typographiájához</i> való kilencz rendi T. Lévai István Úram által Bécsbül hozatott betűk árában	48-60
N. Viski Pál urnak intertentioja	6—
<i>Typographia</i> hoz való szerszámokért	12—
<i>Typographia</i> restauratiojára	50—
Papirosra N. Váczi János ur által adtunk.	51—
Ugyan papirosra	120—
Compactoroknak <i>Typographia</i> körül való munkájokért	21—
Lakatosoknak ugyan a körül való munkájokért	7-14
Summa	315-74

A nyomda saját külön és rendszeres számadásai ugyancsak Visky Pál művezetőségével kezdődnek. Az 1723- és 1724-beli még nem került elő. Ellenben 1725-től fogva sikerült több mint száz évről összegyűjtenem e számadásokat. Jelentőségük nem csak abban áll, hogy a nyomda küzdelmeit, hanyatlását vagy fejlődését, szóval belső, házi életét, mint valamely tükör, hiven elibünk tárják, hanem az is emeli becsöket, épen az irodalom történet kutatói s a bibliographusok előtt, hogy a nyomdából kikerült mindenféle nyomtatványokat, a nyomda által raktáron tartott könyveket, ezek czime és száma szerint pontosan megnevezik. Figyelemre méltó jelenség, hogy ebben az időben a nyomda állandóan jelentékeny haszonnal dolgozott.

Ezuttal közlöm a két legrégebb számadást 1725. és 1726. évekről :

Typographia Inspectori:

N. Szőke Mihály és Baranyi István Uramék számadások pro A. 1725.
A Nemes Város Typographiájában 1725. esztendőben lett Papiros
Vásárlásnak Rendi:

Papiros Vásárlás	Kötés No.	Egy kötés constal		Summa		
		fl.	dr.	fl.	dr.	
Tiszta Papiros, mely 1724. Esztendőről következendő Esztendőre megmara- dott	166	—	—	205	20	
Tiszta Papiros, mellyet 1725. Esztendő- ben vásárlottam :						
Első rendbeli	59	1	10	64	90	
Második rendbeli	271	1	27	344	17	
Summa :	496	—	—	614	27	
Az 1725. Esztendőben procudalt Mun- kára felment Papirosnak Summája	241	—	—	298	95	
Tiszta Papiros, melly 1726. Esztendőre megmaradt	255	—	—	315	32	
Summa :	496	—	—	614	—	
	Az egész Jószágnak árrának summája		Eladott Jószágnak az árra		Bennmaradott Jószágnak árra	
	fl.	dr.	fl.	dr.	fl.	dr.
Az 1724. Esztendőről 1725. Esztendőre által ment Jószágnak Sum- májának árra	3581	54	1792	44	1789	10
Az 1725. Esztendőben imprimált Jószágnak árrának Summája . . .	2560	—	191	65	2368	35
Summa :	6141	54	1984	09	4157	45

A Typographia Proventusából 1725. Esztendőben lett

Erogatiók :

	fl.	d.
Fa.	39	41
Posta	5	16
Spárga.	—	60
Czérna.	—	24
Szappan	—	30
Egy veder	—	17
Laptába való fodorított szőr 8 font per dr. 60 ¹	4	80
Négy Forma mosó Borosta per dr. 90	3	60
Létz szegek.	—	30
Két itze kocsonya zsir	—	36
Három szál deszka	—	90
Szurok ²	4	60
Gyertya	9	04
Puncturák és rámák sarkaiért	—	40
Stékekért.	—	18
Typographia zárjához való költsnak correctiójáért	—	12
Nro 24 itze lenolajért per dr. 18	4	32
Laptának való bőr Nro 4 per dr. 60.	2	40
Bétsi Utra expensa	62	21
Garmond Typusnak defectusáért	25	75
Egész rendbéli uj Cicero Typusért (betűfajért)	107	58
Prelumhoz ³ való réz sorofért és fundamentumért.	89	94
Papirosért	409	07
Sz.-Péterre ⁴ lévén papiros leszállítani expensa	5	—
Az inasnak Györgynek egy nadrág	2	—
ismét két pár csizma	2	38
ismét két pár fehér ruha.	2	72
ismét curáltatásért	1	08
A legényt Enyedi Sámuel Nro 43 hetekért per dr. 180 exolváltam.	77	40
Magam conventiomat Tek. Inspector Uraimék által per- cipialtam:		
pénzbelit.	240	—
egy gönczi borért.	6	—
sertésért.	8	—
sóért	3	50
In Ao 1722 elmaradott buza és szalonnabeli restanciáért	20	—
Summa	1139	53

¹ Régen a festéket fafogóval ellátott bőrbekötött szőrlapdákkel törték.² A szurok és gyanta a festéktöréshez kellett.³ Prelum = sajtó, sotu.⁴ Az ottani papírmalomban.

	fl.	d.
Latus	1139	53
Legény és inas intertentiojokért victualéval együtt . . .	131	50
Gyanta főzéskor való expensa	3	60
A Tek. N. Tanács számára ment ki exemplár és azoknak bekötetések	19	30
Tek. Fürmünder Szőke Mihály és Baranyi István Uramék inspectorságokért két részről való solutiojuk . . .	48	—
Tek. Perceptor Uramék kezek alá a N. Város cassájában administraltatott készpénz	637	94
Summa fl.	1979	87
Pénzbeli defectus	4	22
Summa fl.	1984	09

Tek. N. Tanács! Mivel távol valókkal lévő correspondentiaim által cumulalok a Typographiából proventusotskát, mellyhez képest sokszor esik a küldött pénzekben defectus, mellyet bővebben declaraltam Tek. Inspector Uraméknak; mely aránt is méltóztassék a Tek. N. Tanács valamellyekben condonalni.

(Más irással): NB. Ezen fl. 4.22. pénzből álló restantia remittaltatott. Coram Deputatione die 20. Februarii 1726.

1726.

Typographia Inspectori Szőke Mihály és Baranyi István Uramék számadása.

A Nemes Város Typographiajában 1726. esztendőben lett Reditusok és Erogatiók Renddel:

	Kötés Nro.	Egy kötés constal		Summa	
		fl.	d.	fl.	d.
Tiszta Papiros, melly 1725. Esztendőről 1726. Esztendőre által jött és ugyan 1726-ban imprimaltatott Exemplarokra egészen felment	255	—		315	32
<i>Papiros Vásárlás</i>					
die 29 Aprilis.	105	1	26	132	30
die 10 Augusti	100	1	10	110	—
Summa	205	—	—	242	30
Ezen Summa Papiros 1727-dik Esztendőre egészen tisztán megmaradott és által jött.					

NB.

Az 1725. Esztendőről 1726. Esztendőre által jött egész Jóság árrának Summája volt	fl. 4157	d. 45
Az 1723-dik esztendőbeli Articulusokból jött által 1726. Esztendőre Nro 679. Egy Exemplárnak az árra per dr. 30, extendal az egész Summa fl. 202.20 d. Ezeknek árrok (egy Exemplárnak) minualtatván 5 pénzekkel, defalcaltatik fl. 33.70 d. Mellyetis a fellyebb megirt Summából subtrahálván, marad Summa fl. 4123	75	
(A nyomtatványokról való kimutatást l. az 50. lapon.)		

Erogatiók:

	f.	dr.
Közönséges nyomtató papiros No 205 kötés	242	30
Correcturának való papiros másfél kötés	2	70
Prelumhoz való másfél sing posztó dekkelynek	1	02
Ugyanahoz dekkelynek uj pergamen, fa és vas ráma és srófjának correctiója	3	64
Futó szij	—	50
Puncturák, vas rámak, öreg és apró srófok egy néhány izben való correctiojokért	3	45
Czérna	—	72
Egy spongyia	—	36
Szappan.	1	62
Prélumhoz való széles és keskeny szürke papiros 5 kötés	3	96
Spárga	2	04
Fa	62	92
Postára	8	56
Typographiához való két vékony és két vastag kendő	—	76
Szurok	12	46
Három pár laptafa	—	54
Lapta szegek	—	60
Laptának való kutyabőrök Nro 28, egy része per denáros 60, másik per d 36	12	96
Egy lúgos kád	1	36
Lúgos serpenyőnek correctiója	—	24
Egy lúg forraló bogrács lábával együtt	2	38
Kocsonya zsir 8 ittze per d. 18	1	44
Pakéta kötnivaló 500 mappa, százat per d. 140	7	—
Gyantafőző réz fazék fedelének correctiója	—	34
Olaj 30 ittze per d. 24	7	20
Gyanta főzéskor expensa	3	60
Egy veder és ugyanannak abroncsózása	—	18
Egy mosdó	—	06
Latus fl.	384	92

	f.	dr.
	Latus fl. 384	92
Egy sütőkemencze és két kályhás kemenczének ujonnan borittatásáért	3	50
Uj prelumnak való fákért	9	16
Ennek haza hozatásáért szekeresnek.	4	76
Egy szál nyárfa deszka	—	30
Ennek készületihez való rudvasak.	9	62
Hat dongavas per d. 42.	2	52
Tiz sing vasak d. 21	2	10
Laptába való fodorított szőr	3	60
Az uj prelumhoz való minden vas-eszközöknek elkészítését vállalván magára lakatos Ujfalusi János Uram, egyezés szerént fl. 36, melyhez is hozzáfogván, percipiált	10	—
Gyertya	14	95
Az inasnak Gergelynek két pár tsizma	2	64
Ugyanannak tsizma talpaltatásért és faldozásáért	—	60
Ismét egy előkötő	—	30
Ismét egy nadrág kétszer ványolt posztóból	2	07
Ismét csináltatásáért	2	04
Ismét két pár fejér ruhának való házi vászon 16 sing, egy része per d. 14, — másik per d. 17	2	48
Ugyan egy kétszer ványolt posztó mente, egész készületivel	7	47
Intertentioja, készpénz	43	50
A buzája N. Annonarius Uraimék által kijött No 2 köből	—	—
Az inasnak Deák Györgynek egy előkötő.	—	30
Ismét két pár tsizma	2	98
Tsizma talpaltatásért és faldozásért	—	69
Ismét egy kétszer ványolt posztó nadrág.	2	17
Intertentioja készpénz	43	50
Buzája a N. Annonarius Uraimék ő kegyelmek által jött ki 1 köből	—	—
Egy köből ismét a piacról	3	74
Egy Typographus Sociusnak Margitay János Uramnak intertentioja készpénz.	80	—
Sertésre	6	—
Sóra	2	—
Két gönczi bor.	12	—
Buza 4 köből. Egy köből per fl. 3.40 d.	13	60
Maga részéről való solutioja, dolgozván a die 27 Januarii 1726, usque ad 1-mum diem Anni 1727. szám szerint 48 és 1/2 heteket, egy hétre per fl. 1.80 d.	87	30
	Latus fl. 760	81

	fl.	dr.
Latus fl.	760	81
Bécsi fusornak (betüöntőnek) Cicero Typus defectusáért	43	38
Tertia Typusért	24	—
Bécsi Vámra, Posonig vecturara és ugyan posoni vámra	3	60
Posonból Komáromig vecturara és vámra	3	—
Komáromból Debreczenig vecturara (szállításra)	2	40
Ismét uj Typusra ugyanazon fusornak foglaló pénzt.	36	—
Magam conventiom, készpénz	240	—
Négy gönczi bor	24	—
Sertés.	8	—
Só	3	—
Buza Nr. 10 köből, melyet is a Piaczról megvásárol-		
ván, 4 köblöt per fl. 4, — 8 d.	16	32
Ismét 6 köblöt fl. 3.74 d.	22	44
A Tek. N. Tanács részére kiment Exemplárok beköté-		
sekkel együtt:		
Articulosok No 66 pár per d. 50	33	—
ezeknek compactiojok Nro 62-nek per d. 40	24	80
Énekes könyvek Nro 22.	22	—
ezekben compingaltatott Nro 20	20	—
A Tek. N. Tanács Commissiójára az árváknak:		
Énekes könyv Nro 30	30	—
Fundamentum " 100	2	—
Magyar ABC " 50	1	50
Grammatica " 50	10	—
Nagy Vestibulum " 50	7	—
Kis Vestibulum " 50	2	—
Rudimenta " 50	7	—
Deák ABC " 100	4	—
Tek. Perceptor Váczi János és Barak István Uramék-		
nak administraltatott készpénzek	679	02
Pénzbeli defectus.	4	—
Távoly és itt lévő Compactoroknál lévő restantiák	65	39
Summa fl.	2098	66

Visky Pál,
Typographus mpr.

(E kimutatás a 47. laphoz tartozik.)

		Árús Nro		Kötés Nro	Könc	Nro	H.	d.	d.	H.	d.	Nro	H.	d.	Nro	H.	d.
		Ennyi árkusból áll egy magános exemplár															
Az 1726. Esztendőben imprimált Exemplároknak száma Renddel		Ennyi árkusból áll egy magános exemplár		Az 1726. esztendőben imprimált exemplároknak felment papírosnak summája		Száma minden rendbeli exemplárnak ennyi	Ennyiben constál az 1726. esztendőben imprimált exemplároknak a Papirosa		Egy magános exemplárnak az ára ennyi	Az 1725. esztendőről megmaradt és 1728. esztendőben imprimált egész Jószág árának summája		Ennyi számú költ el minden rendbeli exemplárból	Az eladott exemplároknak árrok ennyire extendal		Ennyi számú maradt meg minden rendbeli exemplárból	Az 1726-ik esztendőről megmaradt és 1727 esztendőre által jött egész jószág árának summája	
Az 1725. Esztendőről 1726. Esztendőre megmaradt és által jött egész Jószág árának Summája		—		—		—	—		—	4123 75		—	1723 41		—	2400 34	
Az egész Énekes Könyvnek fele Arany Oszlop T. Giczey Gábor Úr Halotti pompája		191 1/2		119		1500	150		100	1500		321	321		1179	1179	
Kis Vestibulum		—		12		—	—		—	20		—	20		—	—	
Fundamentum		—		4		3000	15 45		4	120		150	6		2850	114	
Siderius Catechesis		—		6		3000	7 60		2	60		100	2		2900	58	
1715. Esztendőbeli Articulusok és — 23-nak Indexe		1 1/2		9		3000	11		3	90		—	—		3000	90	
Halottas Könyv		14		31		1000	35 94		25	250		105	26 25		895	223 75	
Lelki Fejgyver		5 1/2		34 14		3000	43 33		10	300		—	—		3000	300	
Tékozló Historiája		2		34 14		3000	43		10	300		—	—		3000	300	
Az 1736. Esztendőbeli imprimált Exemplárok Summája		—		8		2000	9		4	80		—	—		2000	80	
Egész Summa		—		K. 255		—	H. 315 32		—	H. 2720		—	H. 375 25		—	H. 2344 75	
Egész Summa		—		—		—	—		—	H. 6843 75		—	H. 12098 66		—	H. 4745 09	

ADATTÁR.

Kossuth Lajos angol levele 1857-ből.

Magyar fordítással ellátta : Vámbéri Armin.

Kossuth egyik életrója mondja, hogy e nagy emberünk életének ama korszaka, amelyet amerikai diadalmas utjáról való visszajövele után, Olaszországba költözéséig Angliában töltött „legkevésbé ismert még ma is a nagy közönség előtt. Csakis a nyilvánosságra jutott egykori levelek és proklamációkból tudunk arról magunknak helyes képet alkotni“. ¹ Ez öt esztendő alatt, főképen pedig az osztrák-olasz háború kitörése előtt — köztudomásulag — számtalan felolvasást tartott Kossuth Anglia és Skócia városai-ban; néha hónapokra terjedő körutazás keretében igyekezett az angol nemzet rokonszenvét felgyújtani elnyomott hazája iránt. Magát és családját is ez előadások jövedelméből tartotta fenn.

Ilyen előadásra, általában Kossuth angliai nyilvános előadásai körül követett magatartására vonatkozik az alább közlendő levél is, amelyet Glascock nevű gentleman-hez intézett 1857. febr. 27-én, ennek a Red Hill institution (hihetőleg egy szabadkőmives páholy neve) bizottsága nevében föltett kérdéseire.

A levél eredetije dr. Kardos Samu tulajdona. Magyarra pedig Vámbéri Armin fordította.

Íme a levél:

8 South Bank Regent Park
London febr. 27. 1857

Sir!

On my return from the Midland Counties I find Yours of 17. inst: inquiring on the part of the „Red Hill Institution Committee“ whether I would consent to deliver a lecture at Reigate? and „on what terms“?

¹ Hentaller L. „Kossuth és kora“. 295. l.

From that expression I am led to imagine, that You have somenhat mistaken the nature of the basis upon which I usually act.

However this be, my position of a foreigner implies the duty of a particular reserve. I never address English audiences, except under the warrant of a public requisition; and I beg to be excused for not giving any positive answer either in the affirmative or the contrary to mere preliminary inquiries since (not being a professional lecturer) the idea is repugnant to my feelings, that I should expose myself to seeing „my terms“ (as you call it) rejected by committees. Whenever I am honoured with a formal requisition with conditions stated, I accept or decline (always duly acknowledging the favourable intentions of the requisitionists) but whosoever will condescend to view in partially circumstances will I trust agree that I act with propriety in reserving to myself, not the proposition (which may be accepted or not) but the decision of acceptance or non acceptance of a proposition received.

I beg to be excused for adhering to the rule in the present case also the more so, as I have not the honour of knowing anything either about the nature or the position et tendencies of the Red Hill Institution.

Please to accept the assurance of my due regards et consideration

Kossuth.

Mr. Henry L Glascock North Vale Cottage Red Hill Reigate Surrey.

(Magyarul.)

South Bank Regents Park 8.
London 1857 febr. 27-én.

Uram!

A Midland County-bkól visszatérve kézhez vettem f. hó 17-ikéről kelt levelét, melyben a Red Hill Institution bizottsága nevében kérdezősködik: vajjon beleegyeznék, hogy Reigate-ban előadást tartsak és „minő feltételek mellett?“

E kifejezésből arra kell következtetnem, hogy ön némileg félreértette annak az alapnak természetét, melyből kiindulva rendszerint cselekszem.

Bármint álljon is e dolog, állásom, mint idegené a különös tartózkodás kötelességét vonja maga után. Én sohase beszélek másként angol hallgatóságához, mint a nyilvános felszólítás biztositéka mellett; és elnézését kérem, ha nem adok pozitív választ, sem igenlőt, sem az ellenkezőjét, pusztán előzetes kérdezőskö-

désre, mert (nem lévén hivatásos előadó) érzelmeimmel ellenkezik az a gondolat, hogy ki tegyem magamat annak, hogy bizottságok visszautasítsák „feltételeimet“ (ahogy ön azt nevezi). — Ha formális felszólítással tisztelnek meg, melyben a feltételek is meg vannak állapítva, vagy elfogadom, vagy visszautasítom (mindenkor megfelelően elősmervén a felszólítók megtisztelő czélzatait), de aki pártatlanul sziveskedik a körülményeket figyelembe venni, az bizonyára egyetért velem abban, hogy illendően járok el, ha fentartom magamnak, nem a felszólítást (mely elfogadható vagy nem), hanem a nyert fölszólítás el vagy el nem fogadása feletti döntést.

Elnézését kérem, ha ragaszkodom e szabályokhoz a jelen esetben is annál inkább, minthogy nincs szerencsém bármit is tudni a Red Hill Institution természetéről, vagy helyzetéről és irányzatairól.

Fogadja tiszteletem és nagybecsülésem kifejezését

Kossuth.

(Czim: Mr. Henry L. Glascock North Vale Cottage Red Hill Reigate Surrey.)

Egy szomjas lovászmester a 18-ik századból.

Közli: Gyömörey Vincze.

Az isten bocsássa meg, hogy egy császári vértés tisztén keresztül juthatok csak a nagy Wesselényi Miklós atyjához — a tüneményesen rendkívüli idősb Miklóshoz.

Családi levéltárunkban találtam egy csomagot, melyben nemes Kutschersfeld Antal életviszonyaira vonatkozó eredeti okiratok feküdtek.

Egész kis gyűjteménye az autografiák és czimereknek.

Az iratok szerint emberünk Magyar-Óvárrott született 1759-ben. Atyja udvari kamarai tanácsos volt. A fiu felserdülvén, a Nassau-Vlissingen herczeg nevét viselő vértés ezredbe lépett be kadétnak, másfél év mulva hadnagy lett és 6¹/₂ évi szolgálat után a katonaságból kilépett.

Ezután mint lovászmester szolgált majd a katonaságnál, majd egymásután több német és magyar főurnál.

Igy az Albert szász herczeg nevét viselő 3. sz. vértés ezredben, mely szolgálatáról Radetzky, mint ezredes adott bizonyítványt.

Ezután Starhemberg herczeghez, — ettől 1790-ben B. Wesselényi Miklóshoz, innét Metternich-Winnebourg Ferencz György grófhoz, majd egymásután Erdődy József gróf, azután Esterházy János, ettől Batthyány Antal József és innét Esterházy Károly grófhoz került.

Ezeket előre bocsátva közöljük idősb b. Wesselényi Miklós-nak a német lovászmester részére kiadott, „sajátkezüleg irt és aláirt conventiós levelét“ ugyanazon helyes (?) irással, amint azt a boldogult báró megcselekedte:

„Endes gefertigter habe den Antonius v. Kutschersfeld als Stahl meister in meine dienste aufgenommen und verspreche selben Jährlich an paaren Geld 300 fl, an Deputat hundert Viertl¹ frucht, *achtzig* Eimer² Wein, zwei fette Schweine, drey Eimer Butter, Erbsen drey Viertl, fissollen drey Viertl, freyes Holtz und Licht, fleisch *Sieben* zehnten, auf drey Pferd haber, und heu,

¹ Viertl = véka.

² Eimer = cseber.

nebst nöthigen Saltz, dieses zu werabfolgen verpflichte ich mich, hingegen ist Antonius v. Kutschersfeld verpflichtet seine dienste als Stahl meister trey und emsig zu verwalten und auf Gestütt¹ und allen Pferden die beste ob sorge zu tragen. Sigl Wien d. 12-ten März 790. B. Niclos Wesselenyi s. k.“

Pecsét fekete viaszba nyomva.

A 80 akó finom erdélyi borból mindennap leihatta magát a lovászmester.

¹ Ménes.

Deák Ferencz levele Palóczy Lászlóhoz.

1843 július 12.

Közli : dr. Magasházy Béla.

Kehidán, július 12-én. 1843.

Kedves édes Laczim! Ime idezárom válaszómat azon hivatalos levelekre, melyekben Te és a kerületi elnök urak két rendbeli kerületi választmányokhoz lett kineveztetésemet adjátok tudtomra. Leveleitek csak tegnapelőtt érkeztek kezemhez, mert ámbár Te azokat igen helyesen *Zalabér* felé (honnan, mint közelebbi posta helyről leveleimet rendesen kapom) utasítottad, tévedésből mégis Egerszegre kerültek azok s minthogy én azóta *Egerszegen* nem voltam, e levelek több hetekig ott heverték. Ez tehát egyedüli oka válaszóom eddigi elmaradásának, mentsétek ki, kérlek, barátink előtt és ha szükséges leend, a kerületi Rendek előtt is ezen késedelmemet, melynek sem én, sem Ti okai nem vagyunk.

Válaszómat mind a hármatokhoz czimeztem, mert a leveleket is mindhárman irtátok; de, mivel illy hármassal név alatti leveleket a postán küldeni szokatlan, azt ezen Hozzád írott levélkébe zárom, légy szives, add által *Piller* és *Rohonczy* barátinknak, mondj nekik nevemben szives, igen szives köszönetet és tiszteletet s jelentsétek ami szükséges válaszómból, a kerületi Rendeknek; — válaszómat talán nem leend szükséges bémutatnotok s annak érdemleges tartalmát szóval is elmondhatjátok, — azonban Ti fogjátok legjobban tudni: hogy mit kell tennetek, csak mentsétek ki mind válaszómnak késedelméért, miről nem tehetek, mind pedig az elnem fogadásért, miről szintén nem tehetek.

Válaszómban, mellyet némileg hivatalos alakban kellett írnom, csak általánosságban maradtam azon okokra nézve, mellyeknél fogva a választást elfogadnom lehetetlen, de néked kedves Laczim, elmondom: hogy véleményem szerint a kerületi választmányokhoz, mellyek természetüknél fogva nem önmagukban álló testületek, hanem csak a kerületi üléseknek némileg külön sectionjai, olly tagokat, kik a képviselőtestületnek nem tagjai, csak akkor kell választani, ha valamelly fenforgó nagyobb tárgyra nézve olly férfiakra van szükség, kik azon tárgyakban elméletileg,

Pescsod febr. 9-án 1863.

J. Somogyi József úrnak ny

Vettem örök tudomására az iránt, hogy az én
szól rajza képet, melyet én szövetség
újra én nyertem meg. Eni tehát
a képe kézzel én valószínűleg
ajándékoztam. A képet én a
ládja, a mammylusa a képet
szólajdonom lesz, felelősen ren
delterhesé. - Minél inkább
nel tudomására Jozsef úrnak.
tegye. Deák Ferencz

Deák Ferencz levele 1863-ból.
(Eredetije dr. Kardos Samu ereklye-gyűjteményében.)

vagy gyakorlatilag valóságos specialitások; már pedig én a most kitűzött tárgyakhoz sokkal, igen sokkal kevesebbet tudok, mint-hogy azokban magamat csak távolról is specialitásnak álmodni merném; — miért választottak tehát a kerületi Rendek éppen engem és pedig az országgyűléshez nem tartozó férfiak közül egyedül engem, ezen választmányokhoz? holott bizonyosan talál-
tak volna másokat, különösen a népnevelésre, real iskolákra, müegyetemre nézve, kik e tárgyakban nálamnál sokkal, igen sok-
kal többet tudnak s a választmánynál sokkal többet használ-
hattak volna.

Ha tagja volnék az országgyűlésnek, örömmel fogadnám el a megválasztatást, mert a testületnek többi tagjai között, engem is érvén a sors, úgy tekinteném azt, mint a dolog rendes folya-
matján levő és többekkel is közös állapotot, de így kiemelve s az egész országból egyedül kiemelve lenni, midőn érzem, tudom, hogy tanulnom kellene még előbb a tárgyat, mielőtt csak vala-
mennyre is hozzá szólhatnék, ha erőmet hiú elbizottsággal tul-
becsülni nem akarom, megvallom, felette súlyos és elviselhetetlen állapot volna reám nézve s a nemzet képviselője által eképpen kitűzve fellépni merni vakmerőségnek tartanám.

Személyem iránti barátságos érzelmeknek tulajdoníthatom én egyedül a kerületi Rendeknek ezen végzését s büszke vagyok ezen érzelmekre is, de szivemből örülnék, ha barátim ezen fényes kitüntetést nem indítványozták, vagy elmellőzték volna. Azonban ez már megtörtént s meglehet, a megbízásnak el nem fogadását rossz néven veszik tőlem sokan s talán még jó barátim is; ez pedig felette fájna nékem, ki buzgó hálával vagyok eltelve, a Rendeknek kegyességéért s azon tekintet: hogy félre ne értessem, legyőzne talán sok más tekintetet és mennék azonnal véletek együtt hozzáfogni a kitűzött munkához s legalább jó szándékot, tisztát és ingatlant vinnék magammal, de hazulról most távoznom lehetetlen, midőn az adó és minden fizetés nállunk megbukott, én a jó ügy barátinak azt tanácsoltam: hogy küldjünk követeket s egyideig legalább függesszük fel az adó kérdése melletti minden izgatást; majd holnapok mulva, ha csillapodnak a felbőszült kedé-
lyek, biztosabban lehet reményleni: hogy a fizetés elvét, melly-
nélkül szegény Hazánk ki nem fejlődhetik, a megye nemességével megkedveltetjük s keresztül visszük; — mások azonban jobbnak vélték félbe szakasztás nélkül dolgozni ezen ügy mellett s miután követeket nem kaptunk, az intelligens rész majdnem általa-
ban feladatul tűzte ki magának azonnal eljárni a köznemes-
séget s azt a fizetésnek országos hasznaira, sőt multhatlan szükségére nézve felvilágosítani. Sikerült többeknek buzgó fárado-
zása, s naponként szaporodik azon köznemesek száma, kik a fizetés mellett határozottan nyilatkoznak; az adó kérdése tehát, minden egyéb országos fizetések, miket a multkor a Rendek többsége elvetett, nem sokára (hihetőleg augusztusban) ismét felvételik.

Ezen gyületről én el nem maradhatok s azt hiszem felesleges volna magyaráznom: hogy nekem innen hosszabb időre távoznom jelenleg nem lehet, mert van reményem: hogy *Zalának* voksában egy tiszta és állandóul jó voksot menthetünk meg az ország gyülésének, — bárkik legyenek is akkor *Zalának* képviselői. — Mindezeket a néktek írott hivatalos válaszban meg nem írhattam, de közöld akikkel jónak látod, *Beöthi*-vel pedig *Bezerédy*-vel, *Klauzál*-lal, *Szt.-Királyi*-val, *Bónis*-sal, *Wenkeim*-mel, egyszóval régebb s megbízottabb barátinkkal mindenesetre Mint vagy egyéb aránt, kedves öreg Puritánusom? emlékezel-e még néha rólam, magányos óráidban is? kire ruháztad által mindennapi kompetenciámat? (az 5 darabka czukrot); írj, ha időd engedi, csak egy pár sort is, hidd el, megörvendezteted hű barátodat. Isten áldjon meg kedves Laczim! barátinkat s minden jó embert igen szívesen köszönts nevemmel és szeress úgy, mint én szeretlek. Isten áldjon!

Szerető barátod: *Deák* s. k.

Kivül: Megjött julius 22-én. 1843.

(Eredetije: Borsod vármegye közlevéltárában, Palóczy László életére és halálára vonatkozó „Emlékiratok“ csomójában.)

Gróf Apponyi Antal — Benigni biboroshoz.

— 1823 jan. 7-én kelt levél. —

Magyar fordítással ellátta: Zigány Arpád.

E levelet gróf Apponyi Antal írta olasz nyelven, Benigni biboroshoz a római kuria al-datariusához, bizonyos *Tamassy* Ferencz és *Kloczko* Anna, egymással házasságra lépni akaró, vérszerint való rokonok érdekében. A levél írója — Apponyi Antal — György fia volt. Született 1782-ben. Meghalt 1852-ben. Kora ifjuságától fogva, élte fogytáig a diplomáciai pályán működött. 1819-től 1824-ig római követe volt Ferencz császár és királynak. Ő alapította a híres Apponyi könyvtárat. *Dataria* a szentszékeknek a kegyelmi ügyet kezelő egyik hatósága. Hatáskörébe tartoznak különösen házassági akadályok alól való felmentések, kiváltságok megerősítése, kiterjesztése, korlátozása. Feladata az ügyek előkészítése, a pápa által eldöntött ily ügyek keltezése, megfelelő alakba foglalása s a kiadóhivatalhoz juttatása, esetleg a kiadás közvetlen eszközlése. Innen kapta nevét is. (Datum, datare.) Vezetői a datarius és a subdatarius.

A közölt levél eredetije dr. Kardos Samu gyűjteményében fekszik. Iv nagyságu.

A levél így hangzik:

Róma, li 7. Gennajo. 1823.

Le tasse, che il Tribunale della Dateria richiede per la spedizione della dispensa in 1-o d' Affinità a favore di Francesco Tamassy ed' Anna Kloczko della Diocesi di Cassovia in Ungheria essendo esorbitanti, e molto al disopra di quelle che sono state testè determinate per consimili spedizioni, obbligano il sottoscritto Ambasciatore, di Sua Maestà Imperiale e Reale Apostolica, a rivolgersi all' Eccellenza Vostra Revma. pregandola di volere, in vista delle ragioni, e forti motivi che emergono in favore dei suddetti dispensandi a forma del Testimoniale del proprio Ordinario, accordare la suddetta dispensa ad' un saggio mite secondo il consueto. È da osservarsi particolarmente, che in Ungheria gira la Carta monetata la quale rende sommamente dificolto, e costoso di procurarsi del Contante, a segno che la dispensa tassata qui per la Dateria sola a 270. Scudi, farebbe colà una somma di 675, somma esorbitante e contraria alle massime adottate da Sua Santità, sulle rappresentanze dell' Ambasciata, nei tempi degli Eminentissimi Cardinali Mattei, e Gabrielli.

Nella fondata lusinga di' una cospicua riduzione delle suddette tasse, l' Ambasciatore ne anticipa i suoi ringraziamenti all'

Eccellenza Vostra, nell' Atto che le rinnova i sentimenti della sua più distinta considerazione.

A. Apponyi mpia.

(A sua Eccellenza Revma Monsignor Benigni Sotto Datario di Sua Santità.)

(Magyarul.)

Róma, 1823 januárius 7.

Miután azok a díjak, melyeket a Dateria Törvényszéke követel, a rokonság alóli dispenczió elküldéseért, a Magyarországbán, kassai egyházmegyében lakó *Tamássy* Ferencz és *Kloczko* Anna számára, fölötte tulságosak és jóval magasabbak annál, amit nem rég kiszabtak, a hasonló természetü okmányok kiállításáért, kényszeritik Ő császári és királyi apostoli fölségének alulirott követét, hogy Nagyon Tisztelendő Kegyelmességedhez forduljon, esedezván, hogy tekintettel a dispenczálándók javára fölmerült, számos nyomós okra és indokra, méltóztassék a fönt említett dispenczációt, a szokásnak megfelelően, alacsonyabb díjazásért kiadatni. Különösen figyelembe veendő, hogy Magyarországon papiros-péncz forog s az fölötte megnehezíti és drágává teszi az ércz-péncz megszerzését, ugyannyira, hogy a dispenczáció díja, melyet a Dateria itt csak 270 scudóra (1 scudo: öt lira ezüst), szabott ki, ott 675 scudót tenne, amely rengeteg összeg ellenkeznék Ő Szentsége szándékaival, melyeket a Követség előterjesztésére kinyilvánított (alkalmazott), a Főmagasságu Mattei és Gabrielli biborosok idejében.

Annak alapos reményében, hogy az említett díjak jelentékenyen leszállítatnak, a Követ előzetesen is köszöni ezt kegyelmességednek s egyttal ismétli legmélyebb tiszteletének kifejezéseit is.

Apponyi A. s. k.

(Főmagasságu és Nagyon tisztelendő Benigni Biboros urnak. Ő felsége al-datáriusa.)

V. Ferdinánd diplomája br. Perényi Zsigmond részére.

— 1835 márczius 20. —

Magyar fordítással ellátta : dr. Kardos Albert.

Ez oklevél által V. Ferdinánd király báró Perényi Zsigmondot Ugocsa vármegye főispánjává nevezte ki, — ugyanazt, aki később, a magyar szabadságharc ideje alatt a magyar főrendiháznak alelnöke, majd elnöke volt s 1849 okt. 24-én vértanui halállal mult ki.

$\frac{4151}{391}$ 835

Nos Ferdinandus Primus Divina Favente Clementia Austriae Imperator, Hyerosolymae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galiciae et Lodomeriae Rex apostolicus, Archidux Austriae, Dux Lotharingiae, Salisburgi, Virceburgi et in Franconia, Magnus Dux Cracoviae, Magnus Princeps Transylvaniae, Dux Styriae, Carinthiae et Carnioliae, superioris et inferioris Silesiae, princeps Berchtoldsgadenae et Mergenthemii, comes Habsburgi etc. etc. Memoriae commendamus tenore Praesentium significantes quibus expedit Universis :

Quod Nos in benignam sumentes reflexionem singulares animi dotes et qualitates, testatam item in publicis rebus et negotiis tractandis peculiarem prorsus dexteritatem Fidelis Nostri Nobis dilecti Magnifici Lib. Baronis Sigismundi Perényi de Perény Tabulae nostrae Septemviralis Assessoris perpensis item illibata fide et fidelitate fideliumque servitiorum meritis, quae Idem vestigiis majorum et antenatorum suorum, de divis olim Hungariae Regibus, gloriosae videlicet reminiscendae praedecessoribus Nostris, Augusta item Domo Nostra Austriaca ac Patria optime meritorum, signanter Genitoris sui Magnifici olim Liberi Baronis Stephani Perényi de Perény Tabulae Distr. Judriae Partium regni nostri Hungariae Trans Tybiscanarum Praesidis et Officii Supremi comitis in comitatu Unghvariensi administratoris insistendo, — a prima Iuventute sua, publicis servitiis triginta et amplius annorum decursu laudabiliter defunctus sibi comparaverat et quidem primum qua honorarius Concipista ad Consilium Nostrum regium Locumtenentiale Hungaricum subseque in

Comitatu Bereghiensi qua Ord. Notarius, deinde substitutus ac Ord. Vice-Comes, tandem in qualitate dioetalis Ablegati annis Millesimo octingentissimo septimo e Comitatu Unghvariensi et annis Millesimo octingentissimo undecimo et Millesimo octingentesimo vigesimo quinto e Comitatu Bereghiensi ad generalia Regni Comitata deputatus, tam in praedictis Officii generibus, quam et dum Regnicolari Deputationi e postremis anno Millesimo octingentesimo vigesimo septimo conclusis Generalibus Regni Comitatis, pro Elaboratis Deputationalibus anni Millesimi septingentesimi nonagesimi primi redigendis exmissae admoveretur, cunctas Officii sui partes eo singulari zelo et dexteritate explavit, ut anno Millesimo octingentesimo trigesimo in Consilium ad Consilium Nostrum Regium Locumtenentiale Hungaricum et una in Vice-Directorem supr. Provincialis Comissariatus clementer nominari, delataque sibi eodem anno pro effectuandis, scopo propulsandi eorum erumpentis exitialis Cholera morbi ad Limites Regni Galliciam versus in qualitate Comissarii Regii permagni momenti provincia, egregie perfunctus, in tesseram altissimae satisfactionis, anno Millesimo octingentesimo trigesimo quarto in Tabulae Nostrae Septemviralis Assessorem promoveri meruerit, ac in his quoque Altissimi servitii Nostri stationibus, nihil eorum, quae sive pertractionem negotiorum publicorum sive ad promovendum Altissimum servitium Nostrum Regium pertinent a se desiderari passus est; pro ut et alias etiam pro locorum et temporum varietate atque occasionum exigentia, fidelia et utilia servitia sacrae comprimis Regni Nostri Hungariae Coronae, Augustaeque Domui Nostrae Austriacae constanter exhibuit et impendit ac in futurum quoque uti Nobis de ipso firmiter ac benigne pollicemur, haud dispari fidelitatis et constantiae ardore exhibiturus est et impensurus Eidem Libero Baroni *Sigismundo Perényi* de Perény in consequentiam benigne Resolutionis per serenissimum ac potentissimum Principem Dominum Franciscum I-um Austriae Imperatorem et Regem Hungariae Apostolicum genitorem Nostrum pientissimae memoriae desideratissimum de dato primae Novembris anni Millesimi octingentesimi trigesimali quarti elargitae cui dementer insistimus Honorem seu Officium Supremi Comitatus Comitatus Ugocsiensis per ex hac vita decessum Fidelis condam Nostri Nobis dilecti Spectabilis ac Magnifici Comitatus Gabrielis Berényi de Karács Berény camerarii Nostri ac Colonelli, nec non Comitatus Ugocsiensis supremi Comitatus vacans simul cum consuetis Officii supremi Comitatus Iurisdictionibus, praerogativa obventionibus, proventibusque et emolumentis, benigne dederimus et contulerimus ita tamen, ut idem Baro *Sigismundus Perényi* de Perény Iuramentum fidelitatis Nobis servandae praestare, ac in gremio ejusdem Comitatus, in quantum ex ratione Altissimi servitii Nostri Regii non impediretur, residere generalibus Congregationi-

Báró PERÉNYI ZSIGMOND.

Született 1783. Bereg megyében Ardó községben. A Habsburg-Lotharingiai uralkodó házat detronizáló függetlenségi nyilatkozatot aláírta Debreczenben 1849 április 19-én. Vértanuságot szenvedett Pesten 1849 október 24-én.

bus, sedibusque judiciariis tam Civilibus, quam Criminalibus interesse, et praesidere, ibidemque iudicium et justitiam citra personarum delectum, omnibus ex aequo administrare, universos Status et Ordines attackti Comitatus Ugocsiensis in suis iuribus libertatibus et praerogativis conservare debeat et teneatur attendatque insuper et invigilet, ut omnes et singuli proventus de eodem Comitatu Camerae Nostrae Regiae Hungarico-Aulicae provenire debentes, Nobis et ad eandem Cameraam Nostram fideliter administrentur, ut item Mandata Nostra tam ipse observet, quam et ab aliis omnibus, in eodem Comitatu degentibus et commorantibus observari faciat, inimicis Nostris resistere, et cum amicis amicitiam fovere debeat; imo damus et conferimus praesentium per vigorem. Quocirca Vobis Fidelibus Nostris Reverendis Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Magnificis item Egregiis et Nobilibus et alterius cujuscunque status, dignitatis et conditionis hominibus et incolis antelati Comitatus Ugocsiensis harum serie firmiter comittimus et mandamus: quatenus praenuncupatum Liberum Baronem Sigismundum Perényi de Perény a modo in posterum pro Vestro legitimo ac in dubitato Supremo Comite tenere habere et recognoscere, debitumque Eidem honorem deferre ac iudicio et iudicatu eiusdem stare, in omnibus denique licitis et consuetis rebus et negotiis Officium hocce Supremi Comitis tangentibus jurisdictioni Ipsius parere et obtemperare modis omnibus debeatis et teneamini, secus non facturi. — Praesentibus perlectis, Exhibenti restitutus. Datum per manus fidelis Nostri Nobis sincere dilecti Spectabilis ac Magnifici Comitis Adami Reviczky de Revisnye Ins. Ordinum S. Stafani Regis Apost. magnae Crucis, item Leopoldi Imp. Equitis, nec non Reg. Sardinici S. Mauritii et Lazari Magnae Crucis in Adamant, Equitis Camerarii et Act. int Status Consiliarii Nostri, Curiae Nostrae, Reg. per Hungariam Magri. Cottus Borsod. Supr. Comitis, nec non per Idem Regnum Nostrum Aulae Nostrae Regiae prout et Ins. Ord. S. Stephani Reg. aplici Cancellarii, in imperiali Urbe Nostra Vienna Austriae de vigesima Mensis Martii, Anno Domini Millesimo octingentesimo trigesimo quinto, Regnorum Nostrorum Hungariae, Bohemiae et reliquorum Anno primo *Ferdinandus* mp. Comes Adamus *Reviczky* mp. Carolus *Pauly* mp. Collatio officii Supr. Comitis Cottus Ugocsiensis pro Sigismundo L. B. Prényi. — Protocollatum in Libro Regio Classis II-do quod testatum redditur per Registraturae et Archivi Directorem Mathiam Sztankovits mp.

705. Ezen kegyelmes királyi adománylevél minekutánna felolvastatott s közönségessé tétetett, — annak értelme szerint a méltóságos Báró és főispánnak visszaadni határoztatott. Az 1836. esztendő Junius 21-ik napján N.-Szőlös mvárosában tartatott Ns. Ugocha vármegye Közgyűléséből. Kiadta a fent tisztelt Ns. megye Első aljegyzője: Cselei Ferentzy Ignátz m. k.

(Magyarul.)

$\frac{4151}{361.}$ 885.

Mi első Ferdinánd Isten kegyelméből Ausztria császára, Jerruzsálem, Magyarország stb. apostoli királya stb. az emlékezetnek adjuk át, jelen iratunk értelmében tudatván mindazokkal, akiket illet, hogy mi jóakarólag eszünkbe vévén a mi kedvelt hivünknek, nagyságos báró Perényi Perényi Zsigmondnak, hét személyes táblánk ülnökének különös lelki adományait és jó tulajdonságait, valamint a közéletben és a közügyek vitelében tanusított rendkívüli derékségét, továbbá megfontolván változatlan hűségét, megbízhatóságát és készséges szolgálatainak érdemeit, amelyeket őseinek és elődjeinek, akik hajdan Magyarország felséges királyai, egyszersemind dicsőséges emlékü előzőink, valamint a mi felséges ausztriai házunk és a haza körül igen érdemesen fáradoztak, különösen pedig atyjának, néhai báró Perényi Perényi Istvánnak, magyar királyságunk tiszántuli kerületi táblája elnökének és az ungvármegyei főispáni tisztség adminisztratorának nyomdokain járva szerzett magának, kora ifjúságától fogva több mint harmincz év folyamán dicséretesen teljesítvén közszolgálatokat, még pedig először mint magyar kir. helytartótanácsunknak tiszteletbeli fogalmazója, majd mint Beregvármegyének rendes jegyzője, aztán helyettes és rendes alispánja, végre országgyűlési követi minőségben, 1807-ben Ungból, 1811-ben és 1825-ben Beregből küldetvén ki az országnak közönséges gyűlésére, mindezen főntemlített hivatalnemeket, valamint midőn 1827-ben az országgyűlés utolsó részének berekesztésével az 1791. évi bizottsági munkálatok felújítására választott küldöttségbe hivatott, a maga tisztségének minden részletét oly kiváló buzgalommal és derékséggel végezte, hogy megérdemelte, hogy kegyelmesen kineveztessek magyar királyi helytartótanácsunkhoz tanácsossá, egyszersemind az országos főbiztosság aligazgatójává; ugyanabban az évben reáruhátatván az akkortájban kitörőben lévő végzetes nyavalyának, a kolerának elhárítása céljából az országnak Galiczia felé eső határára szükséges teendők végzésére a királyi biztosság nagyfontosságú tisztsége, ebben is kitünően járt el, úgy, hogy legfelsőbb megelégedésünk jeléül 1834-ben hét személyes táblánk ülnökévé lépett elő, és legfelsőbb szolgálatunknak ezen állomásain semmi kívánni valót nem hagyott fenn sem abban, ami a közügyek vitelére, sem ami legfelsőbb királyi szolgálatunk előmozdítására tartozik. Szintugy másutt is a hely, idő és alkalom különbözősége és követelménye szerint állhatatosan hű és hasznos szolgálatokat tanusított és teljesített főképp magyar szent koronánknak és felséges ausztriai házunknak és jövőre is, amint azt róla bizonyon és jóakarólag feltesszük, a hűségnek és állhatatosságnak változatlan buzgóságával fog tanusítani és teljesíteni: ugyanennek

a báró Perényi Perényi Zsigmondnak jóakarattal adjuk és reáruhazzuk kegyes emlékü, hön óhajtott atyánk, a felséges és leghatalmasabb fejedelem, I. Ferencz, Ausztria császára és Magyarország apostoli királya által 1834 nov. 1-én kiadott jóakaró rendelet értelmében, amelyhez mi kegyesen hozzájárulunk, Ugocsa vármegye főispáni méltóságát vagyis hivatalát, amely a mi hajdan kedvelt hivünk, gróf Karáncsherényi Berényi Gábor kamarás és ezredesünk, egyszersmind ugocsavármegyei főispánunk elhunytával üresedett meg, a főispáni hivatal szokott joghatóságával, kiváltságával, bevételeivel, jövedelmeivel és javadalmaival; ugy azonban, hogy ugyanaz a báró Perényi Perényi Zsigmond tartozik és köteles irántunk megőrzendő hűségéről esküt tenni és ugyancsak a vármegyének a kebelében, amennyiben legfelsőbb királyi szolgálatunk érdeke nem akadályozná, ott lakni, a közgyűléseken, valamint a polgári és büntető törvényszéki üléseken megjelenni és elnökölni, ugyanott személyválogatás nélkül mindenkinek egyenlően törvényt és igazságot szolgáltatni, az említett Ugocsavármegyének összes karait és rendeit jogaikban, szabadságaikban és kiváltságaikban megtartani; azonkívül vigyázzon és őrködjék, hogy abból a megyéből a mi magyar királyi udvari kamaránkat illető jövedelmeket együtt és különvéve hűségesen beszolgáltassák nekünk és pedig ugyanahhoz a kamaránkhoz; továbbá, hogy meghagyásainkat egyrészt maga is megtartja, másrészt mindenki másval, abban a vármegyében lakókkal és időzőkkel megtartatja, ugy szintén tartozik ellenségeinknek ellentállani, barátainkkal pedig a barátságot ápolni; mindezt jelen irásunk erejénél fogva átadjuk és reáruhazzuk.

Ennélfogva jelen iratunk rendjén erősen meghagyjuk és elrendeljük nektek tisztelendő és tiszteletes, tekintetes és nagyságos, vitézlő és nemes hiveinknek, továbbá a fentemlített Ugocsavármegye minden rendű, rangu, állásu többi emberének és lakosainak, hogy nevezett báró Perényi Perényi Zsigmondot tartoztok és kötelesek vagytok mostantól kezdve a jövőben a ti törvényes és kétségtelen főispánotoknak tartani, tekinteni és elismerni és neki a megillető tiszteletet megadni, törvényszéke és ítélete elé állani, végül e főispáni tisztet illető minden jogos és szokásos dologban és ügyben az ő joghatóságának minden tekintetben engedelmeskedni és szót fogadni, máskép nem cselekedvén. Jelen levelünk elolvasás után a felmutatandónak visszaadandó.

Kelt a mi őszintén kedvelt hivünk, tek. és nagys. gr. Revisnyei Reviczky Ádám, a Szent István-rend nagykeresztese stb., királyi kancellárunk keze által ausztriai császári városunkban, Bécsben, az urnak 1835-ik, magyarországi stb. királyságunknak első évében, márczius 20.

Ferdinánd m. p.

gr. Reviczky Ádám m. p.

Pauly Károly m. p.

Báró Perényi Zsigmond részére az ugocsavármegyei főispán-ságról kiállított adománylevél.

Beiktatva a másodosztályu liber regiusba, miről bizonyágot tesz a levéltár és lajstromhivatal igazgatója.

Sztankovits Mihály.

(Albumszerü alakban; piros színü bársony fedélben; aranyba foglalt függő pecséttel. Eredetije dr. Kardos Samu gyűjteményében).

A széki gróf Teleki család Históriaja

1609—1839-ig.

Szász Péter m.-vásárhelyi professzor kiadatlan kéziratai alapján közli és ismerteti: **dr. Kardos Samu.**

— Harmadik közlemény. —

1728. Gróf Teleki Évát, az első Gróf Teleki Pál Ur Leányát Gróf Vas Miklós Ur feleségül veszi; a' kiktől lett azután Gróf Vas Kata elébb Nagyváradi Boldvai Sámuelné, másodsor Gerendkereszturi Horváth Ferenczné.

1728. 28-a v. 29-a Sept. Gróf Teleki Ádám, az első Gróf Teleki Pál fia B. Vesselényi Susánnával, Statuum Praesidens B. Vesselényi István Ur és Bánfi Kata asszony leányokkal mint első feleségével Kékesen egybe kél, kitől is idővel két Kata, Judit, 'Susánna, Ádám és Pál nevezetű 6 gyermekei lettek. 1728-ba 5-a apr. esküttettek össze Kolosvárott. NB. a' Lakadalmi pompa volt 18-a Sept. a' néhai Tiszt. Püspök Verestoi György Ur 1772-ben ki nyomtatott versei szerint.

1728. Gróf Kemény László Ur Gróf Teleki Susánnát a Gróf Teleki László Ur és Vay Anna Asszony ó Nságok Leányokat 1-a martz. feleségül eljegyzi és azon esztendőben 22-a sept. el is vészi.

1729. 4-a Január életének 28-k esztendejében Kendi Lonán a' Bátyja Gróf Teleki Páll Ur udvara házánál Gróf Teleki Josef az első Teleki Josefnek első feleségétől Kun Borbárától való egyik fia meg hal és 1729-be 22-a may. Kertsesorán eltemetetik. Volt a' Gyulaianum gyalog Regiment egy kompanijának actualis-, Fogaras földének pedig declaratus kapitánya; tanult volt az Hálai akadémiába, Teleki Ádámmal, az első Teleki Pál fiával. NB. Ezen Gróf urfinak az édes anyáról való nagy atya volt Kun István, a nagy anyja pedig Rhédei Mária. Tizen egyen voltak atyával és anyjával testvérekül; de azok az egy menyén Teleki Kristinán kívül mind elholtanak gyenge és ifju korokba. Ezen Teleki Krisztina lett azután Gróf Toldi Ádámmé — kitől lettek Gróf Toldi Sára Gróf Teleki Lajosné Asszony ó Excellentiája és testvérei.

1730. Bójt más hava 9-kén születik Gróf Teleki Klára az első Gróf Teleki Josef Ur és Gróf B. Bethlen Kata harmadik gyermekek.

1730. 14-a apr. Gróf Teleki Miklós Ur a' Nagy Teleki Sándor Ur ö Exja fija Gerhárd Katát, Gerhárd György és Radvanczki Kata Asszony Leányokat feleségül vészi — a kitől is Károly, Ambrus, Miklós és Juliánna nevezetű gyermekei lettenek; még lett ezeken kívül kettő, de azoknak neveit megemlítve nem találtam.

1731. 17-a Sept. Gróf Teleki Gábor és Teleki Klára Fejér vármegyei fő Ispány Gróf Széki Teleki Első Teleki Josef és Gróf Bethleni Bethlen Kata gyermekei Sorostélyon himlőben egy napon meg holnak, kik is 1732-be 13-a Januar el temettetnek Kertsesorán.

1731. 11-a Aug. Teleki Sigmond a csak most tisztelt Gróf Teleki Josef Ur és Gróf Bethlen Kata asszony ö Nságok kilenczefél esztendő nagyobb fiak 13 napokig tartott vérhasi nyavalyában megholt és Kertsesorán eltemettetett 2-a Sept. 1731-ben.

1731-ben 13-a Sept. Gróf Széki Teleki Pál Ur a' Nagy Teleki Mihály Ur és Vér Judit Asszony fiok Vay Katának 31 esztendeig volt férje meg élete 54 vagy 55 esztendejében 's 16-a Sept. koporsóban tétetvén 18-a Nov. Kertsesorán eltemettetett. NB. Tudós ember volt, a Kolosvári Ref. Eklesia és Collegium fő Curatora.

1731. Született Teleki Mihály, Teleki Mihálynak az Erdélyi exactoratus praesessének és Gróf Bethlen Klárának a nagy hirű erdélyi cancellarius Gróf B. Bethlen Miklós egyik leányának a fiok, Kendeffi Rákhelnek az első férje. Voltak ennek testvér-öttei Teleki Josef és Teleki István.

1732. 24-a Junii. Gróf Teleki László Ur, az első Gróf Teleki Sándor Ur fia Rádai Esztert, a Nagy Rhádai Rhádai Pál Ur és Hajali Klára Asszony Leányát feleségül vészi.

1731. Szt. András hava első napján Gróf Teleki Josef Ur, az Első Nagy Teleki Mihály Ur fia, Ns. Fejér vármegye fő Ispánnya, több ő előtte elhalálozott gyermekei között Teleki Kristinának Toldi Ádámnének az attya meg hal, Szebenben s' 4-a nov. koporsóba tétetett. NB. E' volt elébb a Vásárhelyi Ref. Collegiumnak, annak utánna a' Nagy Enyedinek fő Curatora. Volt két felesége u: m: osdolai Kun Borbára és Gróf B. Bethlen Kata. Az első szült néki tizenegy, a' második három magzatokat. A gyermekek nevei: Kristina, Josef, Juliánna, Klára, Judit, István, László, Sára, Susanna, Sigmond, Gabriel, Klára — három utolsó gyermeke lett gróf B. Bethlen Katától. NB. Ezen Gróf Teleki József Ur a mint következő levelen lehet látni 1733-ba 18-a Januar temettetett el Kertsesorán; tanult volt a' Kolosvári és N. Enyedi Reformatus Collegiumba.

1733. 18-a May. Gróf Teleki Mihály Urnak a Provinciális

Exactoratus praesessének és Gróf B. Bethlen Klárának Josef nevezetű fiok Pázmoson születék.

1733. 18-a Januar az Első Gróf Teleki Josefet Ns. Fejér vármegye fő Ispányát a' második felesége Gróf Bethleni Bethlen Kata Kertesorán eltemetteti.

1733. 11-a May Gróf Teleki Judit, Nagy Mihályi Pongrácz Jánosné asszony a' Nagy Teleki Mihály Urnak és Vér Judit Asszonynak ez egyik leányok meghalván élete 59-k esztendejében 8-a Oct. Gernyeszegen eltemettetett. Ennek a Teleki Juditnak NB. Pongrácz Jánostól 14 gyermekei voltak, de azok ő előtte mind el holtanak, u: m: László, Ádám, János, Ferencz, Borbára, Susánna, Judit, Krisztina, Anna, Erzsébet, Kata, Éva, Mária, Sára, Klára, Julia, Sofia. Ezek közzül Éva lett Tussai Jánosné, de annak is gyermekei mind el holtanak, még ezen Teleki Judit életében.

1736. 31-a Julii költ Királyi Diploma mellett a Nagy Teleki Sándor Ur Gubernialis Consiliariussá tétetett; melyről való juramentumát deponálta 1737-be 20-a Sept. Szebenben az ország Generalis Diaetáján; — tétetett volt néhai Báró Zágoni Szent Kereszti András Ur helyébe — testificált a' juramenti depositióriól akkori Itélő mester Csapoi Kun Sigmond, a cancellarius Kászoni B. Bornemisza János Jósef és Secretarius Kozma Josef. Függettséget volt a' Diplomán.

1737. 20-a Sept. A' Nagy Teleki Sándor Ur, néhai idősb Zágoni Szent Kereszti András Báró Ur helyett Gubernialis Consiliariussá tétetettvén, a' Gubernialis Consiliariusságról való juramentumát deponálta N: Szebenbe a' Diaetán néhai Itélő Mester Kun Sigmond Testimoniuma szerént.

1737. 18-a febr. Gróf Teleki Katát Kővár vidéki volt fő kapitány Gróf Teleki János Ur és Vay Borbára asszony ő nagyságoknak egyik leányokat Gyalakuti Gróf és volt Statuum praesidens Lázár János Ur ő Exja feleségül vette.

1737. 3-a Dec. Gróf Teleki Katának Gróf Lázár Jánosné Asszonynak született Borbára nevű első Leány gyermeke.

1738-ba a' Császár előtt elvádoltatván Gróf Teleki Ádám Ur, magamentése végett Bétsbe ment, az holott ártatlanságát hathatósan megmutatván, a' vád alól a' császár ő felsége által nem csak fel szabadított, hanem a' felett 20,000 forint grationalissal is meg ajándékozott és consiliariusi titulussal is megékesített.

1738. 5-a May. Gróf Teleki Katának Gróf Lázár Jánosnének meg hala Borbára nevű leánya; a' férje méltatlan fogsága és rabsága ideje alatt.

1739. 26-ka Apr. Reggeli hat óra tájban Magyar országon Ajnáskő Várába B. Hadadi Vesselényi Susánna, Gróf Széki Teleki Ádámnak az Első Teleki Pál és Vaji Kata fíjának a' felesége meg hal, minek utána 26 esztendőt 10 hónapot 28 napot

élt volna, s' tisztelt férjének hat gyermeket szült volna, de a melyek közzül tsak 'Susánna, és Pál maradtanak vala életben: mert két Kata, Judit és Ádám nevü gyermekei még ő előtte a világból hirtelen kimulának, temettetett el Kendi Lónán 1739-ben 13-a Decembris. 28-a Apr. tétetett vala koporsóba. Élt férjével 10 esztendőket, 6 hónapot és 25 napot.

1739. 17-a nov. Gróf Teleki Sámuel Ur ő Excellentiája, a Nagy Teleki Sándor Urnak második feleségétől Petki Nagy 'Susánnától való kisebb fia, a ki 1774-be Küküllő vgyei fő Ispány 1777-ben Gubernialis Consiliarius, 1785-ben Bihar várme-gyei fő Ispány és a nagy Várad Districtusba Regius comissarius, e mellett actualis Intimus Status Consiliarius, 1787-ben pedig Erdély részéről Bétsi Cancellarius lett: e' világra Gernye-szgen született.

1739-ben Született Generalis Gróf B. Bethlen Pál, Idősb Gróf és volt Tabulae Regiae Preses, B. Bethleni Bethlen Pál Ur és Gróf Teleki Sára Asszony ő Exjok fia, ki minek utánna a' Vásárhelyi Ref. Collegiumba tanulását végezte, 1756-ban katonává, 1783-ban Generalissá is lett, 1771-ben pediglen Kemény Krisztinát B. Kemény Miklósné Gróf Vas Kristina Leányát feleségül vevén, attól 24 esztendő alatt 12 gyermeket nemzett, kik közzül négyet maga előtt életében elbótsátván, azokat a halálban 1795-ben 14-a Decembris maga is követte.

1740-ben Roth Johanna, Királyfalvi Roth Tamás Ur és felső Vattai Vattai Borbára asszony Leányok, ki 1762-ben 7-a Junii Gróf Teleki Josef Urhoz, a' Gróf Teleki László Ur és Rhádai Eszter asszony ő Exjok egyik fíjakhoz ment vala férjhez — született 1740-be Augustusba.

Gróf Teleki Lajos Ur, a' Nagy Teleki Sándor Urnak első feleségétől Gróf B. Bethlen Juliától való fia Gróf Iktári Bethlen Sámuel Ur és Gróf Keresztes Borbára asszony Leányokat feleségül veszi.

1740-ben Gróf és Generalis Teleki Ádám az első Gróf Teleki Pál fia másodsor vette feleségül Gr. Toroczka Klárát, kitől lettek Kővár vidéki fő Kapitány Gr. Teleki Ádám és Teleki Kata, elébb Gróf Rhedei Farkasné, azután másodsor Alvinczi Gáborné.

1740-be Conscribaltattak a' Mgos Gróf Széki Teleki Familia által Kővár vidékén birottató jószágok.

1741. 27-a Dec. Született Gróf Teleki Farkas, Gróf Széki Első Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata Asszony ő Nságok első gyermekek, ki is meg holt azután 1744-ben Sept. 26-án.

1741. A Felséges Mária Therésia császárnéhoz küldendő követségébe Nemes Erdély Országnak másokkal együtt Deputatusnak resolváltatott Gróf Széki III. Teleki Mihály Ur is a' 2-ik Teleki Mihály másod szülötte fia, a' ki exactor praeses is volt.

1742-be 4-a Januarii. A Nagy Gróf Sz. Teleki Sándor Urnak Petki Nagy 'Su'sanna asszonytól, a' második feleségétől való Klára nevezetű kis leánykája 9 esztendősen Szebenben meghalván, a Marosvásárhelyi Ref. Collegium akkori egyik professora Tétsi Sámuel a' Gernyeszegi templomban 27-a May. felette igen szép tanítást téssen.

1742-be Gróf Széki Teleki Mihály Ur a' Provincialis exactoratus Praesessének rosolváltatik (a Kalendarium [?] szerint).

1743. 31-a May. Született Gróf Teleki Borbára, Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata Asszony ö Nságok második gyermekek, ki meg holt 1748-ban 15-a Aprilis.

1743. 28-a Sept. született Gróf Teleki Kata Lázár Istvánné Asszony ö Excellentiájának Imre nevű fija.

1744. Bőjtmás havának 9-ik napján estvéli 9 óra tájban, vagy 10-a Martii estvéli 4—5 óra között forró betegségben Gróf Teleki Josef Urfi, Gróf és provincialis exactoratus Praeses Gróf Teleki Mihály Ur, és Gróf Bethlen Klára asszony, ö Nagyságoknak a' kolosvári Ref. Collegiumba ditséretesen tanult kis fiatskájok meg hal élete 11-ik esztendejében, a' kolosvári Ref. Collegiumba Istenes könyörgések között veres himlőben, kinek is temetési pompája Szt. Jakab hava 5-kén tartatott a kolosvári Külső Ref. Templomban temettetett el Hagymás Láposon, Juliusban az H. A. és Sz. J. (Halotti actio és szomorú jelentés) szerint.

1744. 26-a Sept. Gróf Teleki Farkas, a' Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata asszony ö Nságok első gyermekek meg hal.

1745-be 10-a Sept. 9 és fél óra tájban 7 és 8 óra között Gróf Gubernialis Consiliarius és Exactoratus Praeses Széki Teleki Mihály Ur ö Nsága Gróf Bethlen Klára asszony ö nsága férje meg holt Hévizen Gróf Teleki Josefné Gróf B. Bethlen Kata ö Nságánál, az hol 12-a Sept. koporsóban tétetett életének 45-ik, házasságának 24-ik esztendejében. Nyolcz közül tsak Mihály és István nevezetű két gyermekeit hagyta maga után. Temetési pompája tartatott 5-a Dec. Opra Kertesorán, temettetett el H.-Láposon.

1745. 6-a Sept. éjféli 12 óra után sok buzgó könyörgései között a' maga Magyar-oroszági Szabolcs vármegyei Gávai jószágába, élete 42-ik esztendejében Gróf Teleki Miklós Ur a Nagy Teleki Sándor Ur első fija meg hala 's 1746-ba 17-a Julii Gernyeszegen eltemettetett. NB. Aszomoru jelentés szerint 7-a nov. történt halála.

1745-be Gróf Teleki Ádám, az első Gróf Teleki Pál fia maga pénzén öszve gyűjtve három pár Lovas katonákkal magát felséges királya fegyverrel való szolgálatjára önként ajánlván, az Eszterháziánium Regimentbe Obersterré tétetett.

1745-be 3-a Junii született Gróf Teleki Juliánna Kis asszony, Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata asszony ö Nságok Leányok, ki 1766-ba 7-a Dec. leányul megholt.

1746. 16. Aug. Született az első Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata asszony ő Nságok Lajos nevezetű fiak, a ki idővel statuum praesidens is lett.

1746. 3-a Nov. Született Gróf Teleki Kata, Gróf Lázár Jánosné Asszony ő Exjának Anna nevezetű leánya.

1746. 3-a Mart. Született Báró Bruchental Mihály Ur ő Exja, a ki egyéb viselt hivataljai között az Erdélyi becsületes százsz nemzetnek 23 esztendeig volt Grófja (Comesse) és a ki előbb vette vala feleségül Ritter Susánnát, annak pedig 1785-ben 8-a Nov. történt halála után másodszer lépett házasságra Gróf Teleki Krisztina Asszony ő Exjával N. á. e Gróf act. Inst. Gubernialis Consiliarius és statuum Praesidens Széki idősb Teleki Lajos Ur és Gróf Toldi Sára asszony ő Exjoknak nagyobb Leányokkal.

1748. 10-a Apr. Gróf Teleki Domokos Ur ő Nsága Gróf Teleki Lajos Urnak és Gróf Iktári Bethlen Katának (a Gróf Iktári Bethlen Domokos és Sámuel Urak Leány testvéreknek) a fiok Ns Torda vármegye 20. Esztendeig volt fő Ispánnya születik.

1748-ban 18-a Aug. Születik B. Vesselényi Mária Báró Vesselényi István Ur és Báró Dániel Polixena Asszony Leányok Belső Szolnok vármegyei fő Ispány Gróf Széki Teleki Ádám Ur felsége.

1748-ban 10-a Nov. Gernyeszegen egyszersmind eltemetettek Gróf Teleki László Ur ő Exjának, Teleki László 11 esztendő és Teleki Gedeon 19 hónapos egy más után öt héttel meg halálozott két kis fiai — a' szomorú jelentés szerint.

1748-ban Gróf Széki Teleki Susánnát, Kővári Kapitány Teleki János és Vai Borbára Leányát Gróf és Boros Jenői L. B. Korda György Ur feleségül vette — a' Gróf Urnak felesége haláláról költ szomorú jelentése szerint.

1748-ban 11-a Dec. Szereda napra viradólág Czelnán megholt Gróf Széki Idősb Teleki Sándor Urnak második felesége Petki Nagy Susánna, kinek is porai temetettek el a' férje testével együtt a' Gernyeszegi templomban 1755. a Consiliarius Gróf Teleki Sámuel Ur Exja jegyzése szerint; a Gróf Teleki László Ur által subscribált szomorú jelentés szerint pedig volt a temetések 1754-ben 10-a Novembris.

1748. 15-a April megholt Gróf Teleki Borbára (az első) Gróf Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata Asszony ő Nságok Leányok.

1749-ben 25. aug. Ifjabb Gróf Teleki Sándor a' Nagy Teleki Sándornak a' fia a' Vásárhelyi Ref. Collegium tagja leszen.

1749. 3-a Junii. Született Teleki Borbára, az első Gróf Sz. Teleki Lajos Ur és Gróf Iktári Bethlen Kata Asszony ő Nagyságok Leánya; a ki idővel volt Tabulae Regiae Praeses Zeyk Daniel Ur Házastársa lett.

(Folytatjuk.)

Báró Wesselényi Miklós ifjúkori napló feljegyzései.

Közli és ismerteti: dr. Kardos Samu.

— Harmadik közlemény. —

1826. *Julius.*

1. *Szombat.* 3-kor el. Czegléd hálás.
  2. *Vasárnap.* D. e. 12. Buda. Feredés. M. nincs ott. Hunyadi. D. u. Crescence. Estve Fortuna. Ortzy kert Pz. holn. 15 fl.
  3. *Hétfő.* Ebéd Hunyadi. Estve 11-kor el. Irtam haza. Nov. 2-a.
  4. *Kedd.* Estve 10-kor Posony.
  5. *Szerda.* r. Széchenyi. Circulus. Ragályi. Ebéd. Nap. Estve theatrum 3 fl.
  6. *Csőtörtők.* r. 3-kor Tallosra, ott cofra.
  7. *Péntek.* r. 3-kor Tallosról. Posony. Sessio. Pénz által vétel. Ebéd Nap. Fizettem 22 fl. 30 kr. Én csak 5 fl. 38 kr. Jágernek 40 fl. Fagylalt s gyümölcs 3 fl. Irtam haza N. 3-a.
  8. *Szombat.* r. Széchenyi. Sessio, a colonialis sessiokon lakó nemesek s a deserták conscriptiojáról. Irtam Heinrichnak. Eszterházyval contractus irás. Ebéd Andrásy; d. u. 4-kor. A juhokért adtam által Rósának 2500 frtot.
  9. *Vasárnap.* r. 5-korsétálás Ragályi s Somsits. Ebéd Napnál. D. u. a versfutásokra nézve ülés. Feredés. Ebéd 5 fl. Fagylalt, restantia 4 fl. Vacsora 2 fl.
  10. *Hétfő.*
  11. *Kedd.*
  12. *Szerda.* Bétsbe. Költöttem csismadia 18 fl. Zabla etcet. 20. Pipa 20. Estve el. Vásárlás 98 fl. Bemsteck 85 fl. Fiaker 2 nap. 28. Theatrum etc. 98. Házi kontó, ebéd, vacsora 30 fl. Lohnbadinner 10 fl. Mosás 2 fl. 302 fl. Ezen kívül nyergek 26; fl. az Eszterházy pénzből és Vikolnak. 1212 fl.
  13. *Csőtörtők.* r. Czenk. Estve Horpáts.
  14. *Péntek.* r. Horpáts. Estve theatrum.
  15. *Szombat.* Horpátsról jókor Czenk. Ebédre vissza. Estve theatrum.
  16. *Vasárnap.* r. 8 kor el. Ajándék 5 fl. Czenk Sahländernek 70 fl. Ajándék Regina 10 fl. Úton ajándék 2 fl. Estve 10. Posony. Vacsora 4 fl.
  17. *Hétfő.* r. circulus. Ebéd Way. D. u. pénzadás Rozsának; irás. Fagylalt. Theatrum. Gyümölcs. Vacsora 4 fl. Fiacker 2 fl. 30 kr.
- (Posonyból Zsibóra.)
23. *Vasárnap.* r. 2-kor Károlyból Hackerrel. Estve 6-kor haza. Karacsay.
  24. *Hétfő.* Reitschule. Juhak.
  25. *Kedd.* r. Karacsayval Solymos. Ő s Hacker el, én aratók.
  26. *Szerda.* Mezőre. Reitschule. D. u. Tranyis. 4 récze. Náprád.
  27. *Csőtörtők.* r. 5-kor haza. Reitschule. D. u. Muntyán Solymos. Kedves aratók. Kert.

28. *Péntek.* r. Kert. Aratók. Tündér. Kakas. Aratók. Szekerezés.
 29. *Szombat.*
 30. *Vasárnap.* r. 4 $\frac{1}{2}$ -kor el Szt.-Mihályig lóháton, onnan szekérrrel ;
 9 $\frac{1}{2}$ -kor Kolosvárt. D. u. lovaglás és dolgaim eligazítása.
 31. *Hétfő.* r. 3-kor el, 6-kor Drág. Eső. 11-kor el. 1-kor Sibó. D. u. alvás. Eső.

Augusztus.

1. *Kedd.* Nyikol. Reitschule. D. u. lovak készítése. Eső Reitschule. Éjjel Kelemen rosszul.
 2. *Szerda.* r. Kert. Vadas kert. 1 vadkan. Csikók. Feredés. D. u. Ménes. Szántó P. beszéd.
 3. *Csütörtök.* Jókor fel. Kert. Reitschule. Alvás. Károlyi.
 4. *Péntek.* r. 3 $\frac{1}{2}$ első, 6-kor második transport ló Kolosvárra. Én lóval nagy árok. D. u. Drág.
 5. *Szombat.* Ebédre Kolosvár. A lovak estvére.
 6. *Vasárnap.* Bontzhidán.
 7. *Hétfő.* Vásár.
 8. *Kedd.* Vásár.
 9. *Szerda.* Vásár.
 10. *Csütörtök.* Barával vásár.
 11. *Péntek.* Visiták. Ebéd Kend. D. u. 6-kor el Károlyival. Hálni Drág.
 12. *Szombat.* r. 6-kor Drágból el, 9-kor Sibó. D. u. a lovak.
 13. *Vasárnap.* r. 4-kor Károlyi, 5-kor Berstett el. Templom. Szekeren Teleký Elek.
 14. *Hétfő.* Reitschule. Mezőre hordókhöz. D. u. szekerezni. Solym. Levélírás. Falkenstein.
 15. *Kedd.* r. Reitschule. Irt Dégenfeldné. Juhistálé nézés a Csiglenen, ebéd Csürbe.
 16. *Szerda.* r. Reitschule. Mezőre lóval. D. u. mezőre. Kis eső.
 17. *Csütörtök.* r. Reitschule. Szép idő. D. u. Huszár Károly.
 18. *Péntek.* Édes anyám nevenapja. Huszárék. D. u. ménes. Estve 6-kor el Hadadba. Eső.
 19. *Szombat.* r. 8 $\frac{1}{2}$ -kor Károly. Istáló. Ménes.
 20. *Vasárnap.* r. 5-kor el, 10-kor Hadad szekérrrel. Lóháton 11 $\frac{3}{4}$ Sibón. D. u. alvás.
 21. *Hétfő.* r. Reitschule. Nagy eső. D. u. a mezőre.
 22. *Kedd.* Széchenyi lovait elindítottam. Levélírás. Wesselényi Feri. Lóval mezőre. D. u. a lovak vissza. András beteg. Lóval ki. Szekérrrel ménes.
 23. *Szerda.* r. jókor ménes. Fácán kert. Reitschule. Bárány foresztés. Künn ebéd. Vadaskert.
 24. *Csütörtök.* Eső. Reitschule. D. u. szép idő. Wesselényi Ferencz. el. Én Fejérszék. Ut elvesztés.
 25. *Péntek.* r. 7-kor el. D. u. Láposon.
 26. *Szombat.* Vadászat az ungerfalvi erdőkön. Hálás Ungurfalván.
 27. *Vasárnap.* Vadászat a Satoron. Én egy őzöt. Hálás Kosztafalván.
 28. *Hétfő.* Vadászat a libatini erdőkön. Estvére Lápos.
 29. *Kedd.* r. 7-kor el. 10 $\frac{1}{2}$ -kor Szakatura. 5-kor el. 9-kor Sibón. Bánffy Miklós. Wesselényi Ferencz.
 30. *Szerda.* r. Reitschule. Ki lovaglás. Bárány nyírás. Csürbe ebéd. D. u. Feketékkel vadas kert. Degenfeldné és Otto.
 31. *Csütörtök.* r. Rónára. Reitschule. Édes anyám is. D. u. szekér, ménes.

Szeptember.

1. *Péntek.* r. jókor Bánffy Miklós el. Én Rónára. Reitschule Irtam. Széchenyinek. Bohus. Dessőffy. Sombori. Vadas kert. D. u. Reitschule. Lóval vadaskert. 1 vaddisznó.

2. *Szombat.* Reitschule. Wesselényi Ferencz lovaglása.
3. *Vasárnap.* Templom. Fij. T. R. gyermek keresztelésre 15 fl.
4. *Hétfő.* Drágba.
5. *Kedd.* Jókör el. 8 $\frac{1}{2}$ -kor Sibó. Reitschule. Kert. D. u. ménes.
6. *Szerda.*
7. *Csötörtök.* r. gyalog ménes. Reitschule. D. u. Reitschule. Lóval ekék. Ut csinálás.
8. *Péntek.* r. jókör ekék. Solymos utc csinálás. Reitschule. D. u. szekereket előre küldtettem. Sarjunál. Estve nagy eső.
9. *Szombat.* r. Lóháton Kelemennel Drágba, esőbe. Bethlen János-nénak az interest megfizettem. Ebédre Kolosvárt. D. u. lovaglás.
10. *Vasárnap.* Degenfeldné. Estve sétálás. Jagernek 25 fl.
11. *Hétfő.* Degenfeldnével Veszős¹ iránt vásár.
12. *Kedd.* Mohsnepfre 3-mat. D. u. Jósikánál. Hivatal propositio.
13. *Szerda.* r. Bethlen János. D. u. 3-kor Kendeffyvel el. 11-kor Iklandon.
14. *Csötörtök.* D. e. Mohsnepfre. 3 mohsnepf, 3 fűrj. D. u. réczére. 6 récze, 1 mohsnepf.
15. *Péntek.* r. 11-kor el. D. u. 6-kor Kolosvárt. Ajándék 10 fl. Tilts-nél² 8 fl. Dinnye 8 fl.
16. *Szombat.* r. 5-kor Wass Imrével el Drágba. Ebéd. D. u. Sibó. Aurél Dezsőfy.
17. *Vasárnap.* r. lóval vadaskert. Farkas vadászat
18. *Hétfő.* Dezsőfiék el. r. Haraklány. 7 Mohsnepf, 1 récze, 2 haris, 4 vízi tyúk.
19. *Kedd.* Reitschule. Tündérről leestem. Gerits. Tranyisra. 1 vízi tyúk.
20. *Szerda.* Geritsékkal Reitschule, 6k el. Fűrjre. 1 fűrj. Tr. D. u. eső; Muntyánnal mezőre. Estve Kendeffy. Bánffy Miklós.
21. *Csötörtök.* r. Muntyánt prob. Tündérrrel mező. Nagy eső. Was Imre. Reitschule. D. u. 3. disznó lancierozás.
22. *Péntek.* r. Kendefiékkel Solymos. Ők el, én elkisértem, uj utnál. D. u. gyalog mező. Útnál. Dér.
23. *Szombat.* Nagy dér, de a szállónak nem ártott. Lóval az új útnál ebédig. D. u. Gyalog utnál B. E. keresés.
24. *Vasárnap.* r. templom, alatt édes anyámmal. Ménes gyalog, lóháton Solymos. Wechselwirthsaft Canalis D. u. szekérrel új pálinkaház kinézése.
25. *Hétfő.* r. vetők. Sánczásók. Solymos. Csiglen. 7-től d. u. 2-ig Dámával. D. u. vetők. Pálinka ház kinézése.
26. *Kedd.* r. Zilahra; d. u. 3-kor vissza. Vetők. Sáncz mérés. Szép idő.
27. *Szerda.* r. 1 Stocksnepf a pincze felett. Lóval vetők. Sánczmérés. Gyalog haza. D. u. gyalog ki, sánczmérés.
28. *Csötörtök.* Lóval az úthoz, a lábom megrándult. D. u. az ágyba
29. *Péntek.* r. mezőre lóval. D. u. Hadadba.
30. *Szombat.* Hadadba Szer. Korond. D. u. haza.

October.

1. *Vasárnap.* r. templom. Szekér Jánosnak gyermek keresztelésre 7 $\frac{1}{2}$ fl. Farkasvadászat. Kutsai cserébe én 1 farkast. Rosszul voltam; semmit sem éve lefeküdtem.
2. *Hétfő.* r. lóval vetőbe. Ménesnél. Málé szedőknél. Kevés hajtókkal vadászni a bujákába; én 1 farkast, az embereknek 4 veder bort.

¹ Szász-Veszős Kisküküllő megyében. Most is Degenfeld birtok.

² Könyvkereskedő.

3. *Kedd.* r. lóval mezőre, de rosszul lévén haza. Reitschule. D. u. édes anyám. Istálóba. Feredtem, de a Himor rosszabbul. Estve az ágyba.
4. *Szerda.* Majd egész nap az ágyba. Estve Wesselényi Frantziék.
5. *Csötörtök.* Az ágyba.
6. *Péntek.* Az ágyba.
7. *Szombat.* D. e. szekérral a pálinkafőző helyhez. D. u. el Erdőszádára A Jagernek 1 fl. 30 kr. M. B. 6 fl. Sz. S. 5 fl. Misericordia 12 fl. 30 kr.
8. *Vasárnap.* 10-kor Aranyos Medgyes. D. u. vizslával.
9. *Hétfő.* Éjfél után 2-kor el. 6-kor Vámfalu. 12-kor fenn a Mike alatt, rossz vadászat. Ott hálás.
10. *Kedd* rossz vadászat. Hálás a Ptyetrosz alatt.
11. *Szerda* r. 8-kor el. D. u. 4-kor Erdő Száda. 6-kor el. 10-kor Sibón. Ajándék 2 fl Utra jager 2 fl.
12. *Csötörtök.* Újfalviékkal Reitschule. D. u. 5k el. Tündérrel ki. Estve ujság olvasás.
13. *Péntek.* Irtam Degenfeldnének. Horvát Zsigmond. Péchy. Mezőn lóval.
14. *Szombat.* Vadászat. Sós árok. Kerek domb. En 1 nyestet. Szodokos bércz. Vadaskert; 2 vaddisznó. Mind gyalog. Estve édes anyám rosszul.
15. *Vasárnap.* r. Itthon. Édesanyám jobban. Farkas vadászat. Gyalog. Estve Dr. Fazekas.
16. *Hétfő.* r. Marchalis szék. D. u. 4-kor haza. Lóval a mezőre.
17. *Kedd.* r. 4-kor fel költem. Irtam Somborynak. Eszterházy Károlynak. Zilahra. 8-kor ott; estvére haza.
18. *Szerda.* Irtam Somborynak, Eszterházy Mihálynak, Bethlen Józsinak. Lóval mezőre. 6-kor Hadadba.
19. *Csötörtök.* r. 7-kor el, 11-kor Girót. Vadászat 7 récze, 7 snepf.
20. *Péntek.* Vadászás. Kevés récze. Ebéd Mindszent. Estvére Sződemeter.
21. *Szombat.* r. 4-kor Sződemeterről el. 8-kor Hadad, 11-kor el, 1-kor Sibón, lóhátan. D. u. Útsinálásnál. Estve Cs. Tr. keresés.
22. *Vasárnap.* Huszár Károly. Farkas vadászat. A ménes éjjelre bé. Nagy derék hír...
23. *Hétfő.* Paripa csikóknál. Csikókat elválasztattam. Estve Cs. Tr. keresés Tr. alatt. Irásimat szedtem rendbe éjfél után 2-ig.
24. *Kedd.* r. lóval mezőre. Rónára szüretre gyalog. Vadászat. Én 1 róka, 2 nyúl, estve haza. Cs. Tr. várás
25. *Szerda.* Irt Bethlen Józsi. Szüretre. Vadászat. Én 1 róka, 1 nyúl. Gyalog haza.
26. *Csötörtök.* r. Rónára szüret. Vadászat. Én 1 nyúl. Lábom megmarjulván, lóhátan haza
27. *Péntek.* Fel a szőlőbe, az emberek szüretelvén. D. u. is fel. Lóval berek. A paripacsikók is bójöttek.
28. *Szombat.* r. Rónára, Solymosra, Udvarhely; szőlő lóhátan. D. u. lóval Lonka.
29. *Vasárnap.* r. Eső. Templomban. Vadászat Szterny. Kuts csere. Én egy császármadár.
30. *Hétfő.* Vadászat. Vale Ung. Kirlevár. Én egy czáp.¹ Vadaskert. 1 vaddisznó. Gyalog.
31. *Kedd.* jókor Hadadba Muntyánnal. 1 óra 57 minuta. Farkas napja.

November.

1. *Szerda.* D. u. haza. Colica.
2. *Csötörtök.* r. kert, Bánffy Miklós és Zsiga. Kis Wesselényiék. D. u. Kilovaglás.

¹ Kecsekabak.

3. *Péntek*. jókor gyalog Csiglenbe; vadászat. Én 2 őz, 4 nyúl, gyalog haza. Estve irás.
4. *Szombat*. r. Bánfiek el. Tihora. Haza, alvás; estve felé farkasra. Én 2 róka.
5. *Vasárnap*. r. 4-kor fel. Vadászni. Én 1 farkas, 2 róka. Dr. Ferenczi.
6. *Hétfő*. r. Dr. Ferenczit elkísértem Tihóig. D. u. lóval mezőn. Szép idő; estve eső. Kelemennel számvetés.
7. *Kedd*. r. jókor. Karikára. Én 2 nyúl. Estve haza. Levél Haller F. és Eszterházy Mihálytól.
8. *Szerda*. r. Reitsch. D. u. mezőre lóval. Meleg eső. Kertésznek 10 fl. Nagy szél s eső.
9. *Csőtörtők*. Pakkolás, útom iránt való rendelések; egész nap eső, hives.
10. *Péntek*. Devit. farkasra a Sós árokba, de semmit. D. u. kert Tr. 5 fl. Estve lovak portioi elrendelése.
11. *Szombat*. Gyanu eloszlik. Eső, nagy szél s havazás.
12. *Vasárnap*. Farkasok menvén a vadaskertbe, oda ki, de nem kaptuk. Egész nap havazás.
13. *Hétfő*. r. Szép idő, hideg.
14. *Kedd*. r. M. B. 13. fl. Mitruj 5 fl. Wentzelnek 35 fl. 30 kr. Evel ki van fizetve, usque 15-ik Nov. 826.

(E hónap többi részéről, valamint egész Deczemberről nincs feljegyzés.)

Deczember.

30. *Szombat*.
31. *Vasárnap*. r. 8-kor el Hadadba.

(Folytatjuk.)

Báró Wesselényi Miklós ifjúkori kiadatlan levelei.

(1805—1825.)

Közli és ősmerteti : dr. Kardos Samu.

— Harmadik közlemény. —

XI.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolosvárt, 1813. május 6-án.

Kedves Anyám!

A vásárra menő emberektől nem irhattunk Kedves Anyámnak, mert jóllehet egy néhányat megkértem, de mind hirem nélkül mentek el, azért most *Kannertől* irok Kedves Anyámnak. Mi mind frissen vagyunk. Prof. *Winklerhez* most mindennap járok, nemcsak négy nap egy héten, mint eddig. *Méhes* is jár ide. Minden másodnap lovagolunk, *Döbrenteiékhez* gyakran megyünk, ők is jönnek mihozzánk. A Muzeum már egészen Septemberig ki nem jöhet, mert *Döbrentei* a Liceum typographiájában nyomtattatni akarta, a melyre engedelmet is nyert volt Cons. *Kosztától*, de ez a Vankuj most, a midőn már nyomtatni kellett volna, meg nem engedte s azt mondotta, hogy olyan semmiségeket ottan nem lehet nyomtattatni s csudálkozik, hogy miért nem folyamodott a reformátusok typographiájában; így segítik nálunk elé a tudományokat. Most többet nem irok, mert holnap megyen Sibó felé B. *Huszár* s tölle többet fogok írni, addig is kezeit alázatosan csókolván, fiui tisztelettel maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia

Wesselényi Miklós.

XII.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolosvárt, május 9-én. 1813.

Kedves Anyám!

Kedves Anyám jó egészségbe való létét nagyon örvendem. Mi is igen frissen vagyunk; hogy pünköstre ki fogunk menni

Sibóra, annak nagyon örvendek s alig várhatom. A bélyegző vasak mustráit mostan nem küldhetjük, mert nem készíthettük el, de a legközelebbi alkalmatossággal fel fogjuk küldeni, melyek jelentése mellett s azon reménységgel, hogy Kedves Anyámat nemsokára friss egészségben láthatjuk Sibón, a Kedves Anyám kezeit alázatosan csókolom s maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia

Wesselényi s. k.

P. S. A Theatralis Commissio a Theatrum Directoreságot Horvát Dánielre bizta, nem tudom, hogy fogja vinni. Instálom Kedves Anyám, küldjen nekem vagy egy üveg tavaji borvizet, a mikor alkalmatosság leszsz.

XIII.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

(Keltetés nélkül 1813-ból.)

Kedves Anyám!

Mi mostan is igen frissen vagyunk. Tegnap lovagolni voltunk s a Ráró igen jól viselte magát. Ujságot semmit sem irhatunk, mert itt úgy megunták már a háborúról beszélni, hogy soholt egy szót se hall az ember rólla. Mi itt az én kedves *Döbrenteimmel* igen jól töltjük az időt; minden estve vagy nálam vagynak, vagy mi vagyunk nállok, társaságunk csak belölkök, a kis jóérzésű *Bánffi* Lacziból (a ki valósággal egy jó szivű, jó erkölcsű s jó igyekezetű ifju s Döbrenteivel is nagy barátságban vagyunk) és Professor *Hegedűsből* áll, ez egy nagyon tanult, ki mivelte lelkű s eszű s jó gondolkozású ember, ezen társaságunkban mindég vagy egy, vagy más könyv vétetődik elé s arról az itéletek megtétetődnek. Mlgos *Fekete* Ferencz ur anyámat különösen tiszteli, nem különben *Bethlen* Gergej s *Teleki* Lajos is; a minap az Öreg *Teleki Domokos* volt nálunk, a ki a *Teleki Lajosné* temetésin volt benn, de mi is voltunk kétszer is nálla. Instálom parancsoljon Édes, hogy ne küldjünk-é könyveket, mert az olta még sok szép könyvet szereztem. Többet most nem irhatok, mert a Prof. *Winkler* leczkéjére kell készülnöm. A Kedves Anyám kezeit alázatosan csókolom s azon forró kívánsággal, hogy mentől hamarább láthassam, maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia

Wesselényi Miklós s. k.

Reggel öt óraker.

XIV.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolosvárt, 1813. 11-ik Maji.

Kedves Anyám!

Pataki egy bizonyos dolog iránt küldi ezen expressust, jelentem tehát én is, hogy mindnyájan frissen vagyunk s frissen is fogjuk újra látni Sibót. Én a mint mondtam volt Kedves Anyámnak, *Döbrentei* által nagyon szükséges könyveket hozattam, mint *Schnelt*, *Eichhornt* s másokat, melyeknek árok tézsen mintegy 90 frtot; én ezen könyveket nem hozattam volna, de elkerülhetetlen szükségesek voltak. Ezeknek jelentése mellett a Kedves Anyám kezeit alázatosan csókolom s maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia

Wesselényi.

XV.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolosvárt, 22. Maji. 1813.

Éppen most jövünk a templomból, egy új pap, *Nagy György* predicált s igen szép munkát mondott s ez által úgy ki fogytam az időből, hogy csak a hajdutól írok mindenekről bővebben s maradok alázatos csókolásom mellett

Kedves Anyám

alázatos szolgája s engedelmes fia

Wesselényi.

XVI.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolosvárt, 24-ik máj. 1813

Kedves Anyám!

A betűk formáit küldöm, méltóztassék Kedves Anyám azokat megcsináltatni. A mi a kijövetelt illeti, úgy gondoltuk, hogy ha Kedves Anyám a lovakat szombat, azaz 29-ik Maj. estére beküldené, hogy vasárnap délután, vagy hétfőn reggel kiindulhatnánk, jó volna. Tiszt. *Szabó* uramnak az anyám parancsolatját megmondottam és ő azt felelte, hogy ugyan jó szívvvel kimegyen, de neki itt is sok dolga van, u. m. a *Practica Philosophiat* ki kell dolgozni s azért itten fog maradni. *Deákit* s *Méhest* is hittam, de ők ki nem jöhetnek, mert Méhes pünköstben házasodik, veszi a *Deáki* Samu testvérhugát, hanem ha az elférés megengedi, viszünk ki valakit, a ki bizonyosan becsületes ember. *Bánfiék* még ezen e pénteken elmennek Hadadba és Sibó

felé fognak menni s Hadadból keddre visszajönnek Sibóra. Én mostan a Kedvest küldöm, ez itten megbetegedett s az által nagyon meghitványkozott, aligha melybeli vizkórságba nincsen; minekelőtte megbetegedett, meg akarták venni s ugyan örvendem, hogy az *alku alatt és nem azután betegedett meg*. Instálom Kedves Anyám, küldjen mentől hamarabb, melyek után a Kedves Anyám kezeit alázatosan csókolván, maradok

engedelmes fia

Wesselényi.

Czim: Méltóságos L. Baronissa Cserei Helena Ur Asszony.

XVII.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolozsvárt, 1813. 20-ik Juny.

Kedves Anyám!

Itten képtelen sár és hideg vagyok, se lovagolni, se sétálni nem lehet. Tudom bizonyosan Sibón nincs ilyen szibériai idő. Itt a napokban *Petky* Mukinak a könyveit licitálták. Sok jó könyv volt és képtelen olcsók; én is egynehány igen jó könyveket vettem. Méltóztasson Kedves Anyám nekem mentől hamarabb írni. A *Schiller* Abfall der Niederlande-nak küldöm 4 első darabját s alázatos kézcsókolásom mellett, fiui tisztelettel maradok

Kedves Anyám alázatos szolgája, engedelmes fia

Wesselényi Miklós.

XVIII.

Ifj. Wesselényi Miklós édesanyjához.

Kolozsvárt, 1813. 20 Juny.

Kedves Anyám!

Mi ide szerencsésen megérkeztünk, az ut képtelen rossz volt s az eső is megvert. Itten semmi ujság sincs, az ujságokból, melyek eddig eljöttek, azt lehet látni, hogy Prágában egy Congressus lesz, a melyen minden europai fejedelmek, a spanyol insurgensek és minden ámerikai statusok követjei meg fognak jelenni. A szekeket megnéztük, de hasznavehetetlen rossz, a lovak s a hámok pedig már el vannak adva. A lovak ide tegnap szerencsésen elérkeztek. Amiket Anyám még parancsolt, a szekektől el fogjuk küldeni. Addig is kezeit alázatosan csókolván, maradok

Kedves Anyám

engedelmes fia

Wesselényi.

(Folytatjuk.)

Kossuth Lajos budai fogságából szüleihez és védőjéhez írott levelei.

— Közli és ismerteti: Dr. Kardos Samu. —

(Harmadik közlemény.)

IX-ik levél.

(August. 31. 1837. Édesatyjához írt levél.)

Kedves Atyám! Folyó hó 18-ról írott levele ma közöltetett velem. Ha kedves atyámnak fájdalmasan esik, hogy semmit egyenes uton meg nem tudhat s mindent csak másoktól kell hallania, mit mondjak én? ki e hónapban legalább négy levelet irtam már kedves atyámnak, de vissza egyszem küldetett, de azért mégis — amint édes atyám soraiból látom — kézhez egyszem adatott, pedig hogy innen Pestre elmentek leveleim, azt abból is látom, hogy V. director ur ügyvédi választásomról említést tőn kedves atyám előtt, melyet csak édes atyámnak írott levelemből tudhat. Sokat irtam a 4 levélben, minden tekintetben szükségeseket, sőt halaszthatatlanul szükségeseket; és ime a törvényfolyam beállott s én leveleim át nem adásuk miatt úgy állok, mint a fedetlen ház tél beállásakor.

Im e levéllel csak próbát teszek ismét, vajjon egy öreg atyának fájdalmas nyugtalansága reá tudja-e birni a directoratust, hogy kezem irásának megmutatásával e kis nyomorú nyugtatást meg ne tagadja s engem legalább azon suly alól szabadítson meg, hogy kedves jó atyám ne vélje felőlem, mintha tudósítani elmulasztottam volna ügyemről.

Ügyemről nem írok semmit. Erről szóllott négy előbbi levelem s kézhez egy sem adatott, ha most ismét írnék, ismét kézhez nem adatnék alkalmasint. Tehát hallgatok. Vesszünk, ha úgy kell lenni.

Melyik folyamodást érti az agens jelentésében, a szabad védelem, vagy a szabad levegő irántit? s mi datumról ír?

Igen szeretem, hogy Ágoston barátom felvilágosította édes atyámat, midőn a védelemről lemondásra oka volt. Ezt reméltem, ezt vártam tőle. Bár nekem is ezt írta volna, nem pedig, hogy dolga miatt nem jöhet, mert ehez még azt hallván, miképen

legelső látogatása alkalmával már kétségeskedni látszott, ha védhet-e (a mire kétségkívül szintügy helyes oka volt, ezt tökéletesen hiszem) egy fájdalmas érzést okozott, melyet azonban édes atyámnak ezen egy szava egészen megorvoslott.

Én türehető egészséggel vagyok, de fájdalommal látom kedves atyám reszkető keze aláírását, s a levélnek más irta sorait. Bár hallgatná meg kérésemet s komolyan hozzálátni méltóztatnék az orvosi segedelemhez.

A levél melletti küldeményeket kaptam.

Kezeit csókolom, testvéreimet ölelem s a fent irt sajnós körülmények következtében mihamarább egy pár sor tudósításért könyörgök; engedelmes fia:

Lajos.

X-ik levél.

(Szeptemb. 6. 1837. Édesatyjának irt levél.)

Kedves Atyám! Két levelét a küldött szerekkel együtt vettem szíves köszönettel.

Nem tagadhatom, hogy nehezen esik a hátramaradás peremben, már 18 nap mult el a törvény folyamból, alig mondhatni, hogy még annyi hátra van, mert az utolsó napokra nem számolhatni és ezennel azt jövendölöm, hogy a szabad védelem iránt, — mire nézve méltányosság szerint még a mult terminusban kell ítéletnek hozatni — most sem lesz ítélet. Még néhány nap elmulik, a míg felelünk a kir. fiscus ellenvetésére, meglehet ő ismét fog felelni, mennyi idő alatt? az tetszésétől függ s meglehet azt sem hagyhatjuk válasz nélkül; ki tudja, nem lesz-e a k. tábla valamely nagyobb perrel elfoglalva, melyet kedvünkért bizony félre nem téssen. Végre még ki tudja: arról is — ha van-e, nincs-e apellátának helye? nem fog-e a kir. fiscus kérdést támasztani? s mi már 18 napot elvesztettünk, s mind ezekre alig van hátra még ennyi. Mint mondám, előre látom, nem lesz ítélet hozva.

Hisz a leírást — gondolom — volt irnokim örömet elősegítették volna s leírhatának egy pár nap alatt 100 ívet is. Külömben is az acclusumok közül azoknak közlését, mik irományaimból vétettek s így előttem ismeretesek, igen nélkülözhetném, csak a pert láttam volna hamarább. Jól tudom én, hogy ott kün a haladó időt más szemmel tekintik, mint én, s hogy másoknak is vannak dolgaik, mik nekik szintoly fontosak, mint nekem a magamé, azért nem is békételenkedem, de azt mégis lehetlen nem érintenem, hogy így nem kapunk ítéletet a terminus alatt, s én a törvénykezés formalitásának színe alatt, törvény ellenére tovább is fogva tartatom, miután törvényre, s törvénykezés formalítására való tekintet nélkül elfogattam. Ha jónak látja édes

atyám a per közlése siettetését, alázatosan kérem, méltóztassék a nélkül, hogy indiferetusoknak láttassunk, lehetőleg eszközölni.

Hogy a szabad levegő romlott belrészeimet magától meg-orvosolja, én sem hiszem. De annyit bizonyosan tudok, hogy a homeopathicus orvoslás módjával élni, itt positivus lehetetlenség, más kuruzsolás nekem nem kell, mert állapotomban hiedelmem szerint a homeopathicus egyszerű diéta a fő dolog. Tehát hagyjuk a mint van, hirtelen veszély nem fenyeget egészségem állapotja miatt. Általában az egész dolog nem érdemi, hogy oly soha nem szünő tutelarís különös gondot fordítsunk reá. Künn már voltam egy párszor, s ámbár rég, igen régóta elszoktam attól, mi légyen a gyönyörűség, megvallom mégis, ha valaha valakit elérzéketlenülés és részvétlen apathia fellett panaszkodót fognék hallani: azt tanácsolandom neki, zárassa be magát 4 hónapra s aztán a budai vár fokáról tekintsen le a szemei előtt elnyuló isteni panorámára, s ha nem fogja pillanatig legalább érezni, hogy a világ mégis csak igen-igen szép, bármennyi moralis rut-ság fertőztesse is: az élet nem neki való, — temettesse el magát.

Nevemnapja tekintetében szíves érzékeny szavait alázatosan köszönöm édes atyámnak. Ha nem fogadhattam is terített asztalnál százokat, mint néha napján, kik között sok színlelt jóakaró lehetett is, volt is bizonyosan; de arról meg vagyok győződve, hogy sok jó ember emlékezett reám Lajos napján most is, talán több igazán jó ember, mint valaha. Meglehet lesz még máskép is, — valami van keblemben, a mi azt kiáltja: egészen hiában nem éltem.

A *Szombathelyi* pörének előmozdítása attól függ, mit fog a tábla ítélni egy más tabularis pörben, (Báró *Weisz* contra B. *Malonyay*) prohibita kérdésében van ítélet alá bocsátva *Szell* referens assesor ő nága pörtárában. Szeretném, ha ezt referáltatni lehetne, mert a per tárgya ugyan az, csakhogy itt az egyik, amott a másik testvér maradékai a követelők s külön pert kellett kezdeni, mert a felperes, csak saját osztály részére szorította keresetét. Sok haszontalan szószaporitástól megmenekednénk, tehát *Szombathelyi* barátom ha az említett pör referáltatván tudná, hányadán áll keresete a tábla ítéletében.

Ágoston barátomat emlékeztetem azon appellált pernek előmozdítására, mely iránt még májusban felszólítottam.

A *Beniczkyanus* pörre nézve multhatatlanul szükséges, hogy a kir. fiscusnak *Battyáni* elleni pörével megismerkedjünk, mert abban vannak a fegyverek, melyeket *Battyányi* maga ellen a mi részünkre nyújtott. *Vörös* emlékezni fog, hogy sokszor kerestetem azon pert általa, de akkor *Hubay* directoralis fiscalis ur dolgozott benne. Nagyon szeretném, ha azt édes atyám körül tekintené s extraháltatná. Egyéb perek nem sürgetősek, csak azt szeretném, ha irományaim közül *Liszkay* kapitány cessionalisát a kir. fiscus kiadná s *Liszkay* nem késnék azt bevallani

valamelyik ítélőmesternél; mert 80 esztendősen lévén, bizonytalanok napjai. Karlovszky ügyvéd urnál jó volna megtudni, mit felelt ajánlásomra gróf von *Dernath*; ha semmit — a pert majd előmozdítjuk a jövő terminuson, addig elvárjuk az ajánlott egyezés kimenetelét. Csókolom kezeit édes atyámnak, testvéreimet ölelem. A köpönyegemre itt teljességgel nincs szükségem.

Kossuth Lajos.

XI-ik levél

(Szeptemb. 17. 1837. Édes anyjához írt levél.)

Kedves Anyám! Mindkét levelét a küldött holmikkal együtt vettem, szerencsés megérkezésének örvendek. De megvallom, hacsak *Mili* beteges állapotja ezt okvetetlen szükségessé nem tette, *Juczinak* elküldését részemről nem helyeselhetem; nemcsak mivel bármi cseléd kíséretben, de mégis maga egyedül ment, hanem általában hogy elment. Egy pár hetes látogatásokat Pestről Szürtére tenni nem mindig lehet, hónapokig, vagy tán egész télen át is elmaradnia pedig nem való. Leánynak anyja mellett van helye.

Hogy édes anyám *Mili* hugom gazdálkodását olyannak lelte, a mivel megelégedhetni gondolt, szinte örvendek, ámbár — itt is megvallom — hogy a velem közlöttek ítéletem szerint nem megnyugtatók. *Zsigmond* tapasztalatlan gazda még s ha az nem volna is, lehetetlen jól menni azon gazdaságnak, honnan a gazda pénzei beszédese miatt hónapokig távol lenni kénytelen. S nekem azon előadásokra is volna észrevételem, melyeket édes anyám szerencséseknak nevez. Pálinka házat építeni akarni s marhát összel adni el, melynek ára bár tavalyhol képest megkettősült is, a pálinka főzés melletti hízalás által 100 percentummal nevedett volna tavaszra: az én ítéletem szerint nem jó calculus. Így a szénára, zabra nézve is azt hiszem bármi áron adja is el ezeket augusztus végével, meglehet valamivel drágábban adta el, mint szeptemberben adná, mikorra az őszi munkával elfoglalt gazdák is csépeltek valami keveset; de novemberhez képest minden esetre vagy 20 pengőforint, január-februárhoz képest néha 40—50 pengőforint veszteséggel adta. A pálinkafőzés sem olyan dolog, hogy arra valami különös nagyot számolni lehessen; s hasznos bár, de leghasznosabb oldala korántsem a pálinka, hanem a marhahízalás. S én mindezekután is nem tagadhatom, hogy nyereségnek tartanám, ha befektetett pénzeiket épségben megkapva, veszteség nélkül visszavonulhatnának.

Más volna, ha *Zsigmond* már rendben volna örökösödésével, minden pénze kezénél s azt idő kívánatához mérve, haszonra fordíthatná. De így a mint van — ám legyen rossz jósló — káros kimenetele lesz.

Ujságul annyit irhatok, hogy ha a per csak tegnap adatott vissza a directoratusnak; hacsak a kir. fiscus jónak nem látná

semmit sem felelve ítélet alá bocsátani (amit nem reméllem, hogy tegyen) ezen a terminuson ismét nem lesz ítélet; ismét nem lesz megadva az, mit — ha még törvény alatt élünk, csak egy pillanatig sem lett volna szabad elvenni, t. i. a szabadság és szabad védelem.

A perekről s ügyes-bajos dolgainkról tudósítását alázatosan köszönöm, ámbár bizon nem igen örvendetesek a *zemplényiek*. A mi a káptalant illeti, én annak semmivel sem tartoztam, pénzét hűségesen átadtam azon ügyvédnek, kire pereit bizta volt, s így a törvény minden értelme szerint az ügyvéd principálisát 200 ezüst forintokig (viszonkereset terhe alatt) kötelezheti is, nem, hogy annyit részére fel nem vehetne. Azért én bizon igazán megvallva, sajnálom, ha édes anyám újra fizetett és annyival inkább, mert félek, nagyon félek, hogy ezen fizetések hamari visszapótlása (a becsület kívánja pedig, hogy hamar legyen) sok gondomba fog kerülni. Isten adja, hogy édes anyám hideglelése vissza ne jöjjön. Tartok tőle, mert makacs az őszi láz. Én türehető egészséggel vagyok. Egy odvas fogam volt, régóta töredező maradék gyökere e napokban nagyon kinzott; ör tiszt urak szivek voltak kérésemre *Turnovszky* fogorvos urat áthozatni, ki is szerencsésen megszabadított e fájdalomtól. Alázatosan kérem, méltóztassanak fáradságát megjutalmazni. A köpönyeget átküldeni kár vala. Én hasznát nem veszem s függve csak elromlik portól, egyébtől, mint a velem lévő überrock elromlott jobbnyira.

Balogh dr. ur orvosi parancsát teljesíteni fogom s tudósítandom a mint kívánja; még most nincs mit írnom, mert hetenként 2—3—4 óra friss levegő nem olyas bűbájós vessző, hogy egy toppantásra varázsoljon.

Gróf von *Dernath* a cessio felől már tudósított volt s felelt is ügyvédére utalva. De ügyvéde jelentésére felelt-e? azt csak Karlovszky ur tudhatja. Félek, hogy alkalmatlankodásnak veendi ismétli levelünket. Édes szüleim kezeit csókolom, *Vikit* s a kis fiut ölelem. Édes anyámnak engedelmes fia:

Kossuth Lajos.

Egy pár keztyüre volna szükségem. A nagyságát a mi illeti, ha Jaquemar-félét vettem, a $8\frac{3}{4}$ számot szoktam használni, de most inkább színezt kérnék vétetni.

XII-ik levél.

Septemb. 26. 1837. Édes anyjának irt levél.

Kedves Anyám! Ha nem tudnám, hogy reménységtől nehezen szoktunk megválni sirunkig, csodálkoznám, hogy kedves anyám valósággal remélte s tán még most is reméli, hogy még e folyam alatt visszaadatik, a törvény ellen elvett szabadság. Hetek, hónapok előtt megmondhattam volna, ha busítani akartam volna, hogy semmi sem lesz belőle. Ezen és minden egyéb reményeink

alapja a törvény egyedül: gyenge alap; mutatja, hogy fogva vagyok, hogy fogva csak egy óráig is lehettem. Most azonban a pernek *Benyovszky* urnál hosszas ideig történt lemaradása vette-tik okul, s fog okul vettetni. Hogy jó lett volna erre alkalmat nem adni, igaz. Ámbár én különben igen hiszem, hogy a dolog velejére nézve sem tesz változást. De mentségül szolgál, pedig ha akarták volna nem hátrálni a minden tekintetben fő, sőt mondhatom reám nézve egyedüli kérdés eldöntését, már júniusban ítéletnek kell vala lenni.

De ha csakugyan lefolyik a hátralevő két nap is siker nélkül, a mint bizonyosan lefolyik, kérem *Benyovszky* urat nyilatkoztassa ki azonnal hivatalosan úgy a directoratusnak, mint a mlgos personalis urnak, hogy mivel, — a mint hiszem — a királyi tábla a crimínális perekben ítézés végett terminus után is össze fog ülni néhány nap, — ámbár az én perem az 1723:5. cz. s Verböczynek Killonics által e részben még teljesebb világosságába helyezett törvényébeni nyilvános különböztetés szerint korántsem criminalis — én mindaz által megegyezem, sőt kérem, hogy a szabad védelem kérdése terminuson kívül is ítéltessék el. Megegyezésemmel fogva történt az idézés 8 napra szorítása, — megegyezéssel történhetik ez is. Mert ámbár megvallom, semmi sanguinicus reményeket nem táplálok, s mindazok után, a miket tapasztaltam, nem is táplálhatok, de mégis szeretném már ítéletből látni, ha volt-e okom a törvényt tanulni, vagy hiában vesztegettem erre időmet.

A küldöttekért kezeit csókolom. Gyümölcsöt kevesebbet küldjön édes anyám jövődöben. Unom már azt is, unok mindent; ez nem is csoda. De megbirni sorsomat unni soha sem fog. Ne csodálkozzék édes anyám, ha soraim néha kedvetlenek, nem elégedetlenség, csak vélemény komor öltözetben, mert, hogy öltöztethessem én vidorba?

Szegény *Wesselényi*! Ő rajta is nehezen fekszik a sors keze, — évek óta oly nehezen, hogy csak oly férfi türheti, mint ő, s még e kinos betegség is tetézi bajait. Az *Allgemeine Zeitung*-ból azt gondoltam: Badenben van, de alkalmasint más atyafia lehetett. Isten áldása mindnyájokra s fiui s testvéri csókjaim. Engedelmes fia

Kossuth Lajos.

XIII-ik levél.

Oktober 10. 1837. Édes anyjának irt levél.

Kedves Anyám! Hogy levelet nem vett tőlem anyám régóta: annak én oka nem vagyok. Én irtam, de a mint látom, kézhez nem adták, vissza sem küldötték s némely ott tett kéréseimre (minő az olvasás, irás stb.) sem jót, sem rosszat nem felelnek.

Gondoskodását édes anyámnak a küldött holmikra nézve köszönöm. De valóban a mint már irtam, úgy most is újra írom, hogy ezt a temérdek tömeg gyümölcsöt, ehetetlenül rossz, savanyu szöllőt, törődötten érkező s máskép nem is érkezhető barackokat stb. kár küldeni, mert egyik fele bizonyosan itt rothad haszontalanul, a másik fele gyomorfájást okoz. Ha csakugyan küldeni akar édes anyám, méltóztassék $\frac{1}{4}$ rész annyit küldeni, mint szokott. Holmi gesztenyét mit se küldjön édes anyám. Ezek a csemegék nem ide valók. Nincs nekem ilyesmikre szükségem.

Az itt volt 5 pipát s egyet az ujdon küldöttek közül, mint-hogy csutorája új létére is szelel, visszaküldöm. Ezek közt van egy a Kubinyi-féle, melynek szintugy pozsonyi orvoslásra van szüksége. Pipáim, minthogy emlékek, kedvesek lévén előttem, figyelmeztetni kérem azt, aki tisztítani szokta, hogy a pipavakaró kés vége gömbölyüségére bízakodva, ne igen bátran járjon a fenék körül, mert ime a most hazaküldöttek közt egynek, a *Laczkovics-félének* vastag feneke e miatt már majd keresztül lyukadt s majd mindenikben láthatni egy borsónyi üreget.

Bezerédyné halála ugyan nem váratlan előttem, mert évek óta látszottak rajta a sorvadás jelei; azonban egy oly lelkes nőt elveszteni, mindenkire nagy csapás volna, kettősen nagy *Bezerédy*-re, kinek kedélyteljes lelkét a családi viszonyok sokkal melegebben, sokkal gyengédebben érdeklik, mint sok ezer másokat. Én őszinte érzéssel veszek részt fájdalmában, melyet s mindent, mi őt érdekli, melegebben bizannyal senki sem érez, mint én.

Tudassa ezt vele édes anyám.

Wesselényi tartós szenvedése nem kevésbé bánt, és nyugtalanít. Kérem hozza édes anyám emlékezetbe azon lombardföldi fürdőt, melyet olynemű vesebajoknál hasznosnak hallván magasztaltatni, már egyszer említettem ő neki. Most azt is írom még, hogy én hitelesen hallottam egy történetet, miszerint a sok retek-evés segített ily bajon. Mit mond erre orvossa?

Szegény jó *Szirmaynkát* remélem az Isten megtartja még. Érdekel, hogy tudjam mi baja s Kassán van-e, vagy egyébütt?

Az én egészégem türehető. Szeretném tudni, ha *Benyovszky* urnak kezéhez adattak-e itt hirtelenében feltett s jelenlétében directoralis fiscalis ur által a szokott uton közlés tekintetében átvett jegyzeteim.

Kedves szüleimnek kézcsókolásomat küldve, testvéreimet ölelem, engedelmes fia:

Lajos.

Valóban szerettem volna, ha édes anyám *Lina* hugom kis leányát is magához venné néhány hónapra. Annak a makacs fejű kis leánynak szüksége volna reá. Fogkefére, fogporra (De a Dr. Balogh-féléből, mert a másiktól fogam fáj) s kézmosó porra volna szükségem.

(Folytatjuk.)

Carafa szabadságlevele Gyulaffy György részére.

Közli és magyar fordítással ellátta: Dr. Mihályi János.

Munkács várának Zrinyi Ilona által a császári hadsereg részére 1688 január 14-én történt feladása folytán gróf Carafa Antal fővezér elrendeli, hogy a szepesi kamara Gyulaffy Györgynek Zemplén, Ung és Szatmár vármegyékben levő összes jószágait visszaadassa, egyszersmind nevezett és hozzátartozói részére szabad hazamenetelt és tartózkodást biztosít.¹

Antonius Comes à Carafa, Aurei Velleris Eqves, Sacrae Caesareaeque Regiaeque Majestatis Cammerarius, Unius Regiminis Cataphractorum Colonellus, Eqvitem Generalis, Hungariae et Transylvaniae Supremus Commendans, nec non Caesareae Armadae.

Siquidem Sua Sacratissima Majestas Dnus Dnus noster Clementissimus, in benignissima mihi collata Commenda Incltyi hujus Hungariae Regni Instructionem dederit, et Plenipotentiam cum Munkacsiensibus tractandi, et finaliter accordandi, cujus vigore (Deo auxiliante) Arce ab eis Casareae Ditione dedita, debito Fidelitatis Juramento prius deposito, gratia cum oblivione omnium injuriarum tam factis, dictis qvam scriptis illatarum, omnibus ac Singulis cum Bonorum omnium restitutione permissa est. Requirendam igitur hisee duxi Incltytam Scepusiensem Cameram ut absqe ulla Tergiversatione Instructionis et habitae Plenipotentiae vigore juxta Clementissimam affatae Suae Majestatis Sacrae. intentionem Bona omnia, mobilia et immobilia, in eo qvo fuerunt Statu, ab ipsa die Capitulationis et accordae factae in Cottibus Zemplény, Unghvar, Szathmar, existentia restituantur Domino Georgio Gyulaffy ad pristinam altememoratae Suaettis. Sacrae. Fidelitatem reddito, una cum Literis et Literalibus instrumentis, ejusdem Bona in dictis Comitatibus constituta concernentibus; eundemque Domum suam ire, et commorari, liberè, ac tutè cum familia sua, et appertinentys omnibus, unicuique sub mea constituto com-

¹ Az elsárgult és hártypapírra irt, Carafa Antal czímeres pecsétjével ellátott, még teljesen ép és tisztán olvasható okirat dr. Kardos Samu ereklyegyűjteményében található fel.

menda serio injungitur et demandatur, sub gravissima Inclyti Generalatus aminadversionè.

Datum in Inclyto Generalatu Munkacsini die 20. Januarii 1688.

C. Antonius Carafa.

Gróf Carafa Antal, aranygyapjas lovag, ő császári és királyi szentséges Felségének kamarása, egy vértés ezrednek ezredese, lovassági tábornok, Magyarország és Erdély, valamint a császári hadsereg főparancsnoka.

Miután ő legszentségesebb Felsége a mi legkegyelmesebb urunk, ezen tekintetes Magyarországhban a vezényletet kegyesen reám ruháznán, utasításul adta és felhatalmazott, hogy a munkácsiakkal tárgyaljak és velök végleges egyezményre lépjek, ez alapon (Isten segélyével) a vár általok a császári hatalom alá adatván és ök letévén előbb a köteles hűség esküjét, részökre összesen és egyenként minden javaik visszaadása mellett kegyelem és mindazon méltatlanság feledése biztosított, melyet cselekményeikkel, beszédeikkel és írásaikkal elkövettek. Ennélfogva megkeresem a tekintetes szepesi kamarát, intézkedjék az iránt, hogy a vett utasítás és meghatalmazáshoz képest említett ő szentséges Felsége legkegyelmesebb szándékának megfelelőleg Gyulafy György urnak, ki az ő szentséges Felsége iránti régi hűségre visszatért, Zemplén, Ungvár, Szatmár vármegyében levő összes ugy ingó, mint ingatlan javai oly állapotban, minőkben azok a vár feladása és a kötött egyezmény napján voltak, minden vonatkozás nélkül visszaadassanak, a mondott vármegyékben fekvő jószágokra vonatkozó levelekkel és okiratokkal együtt. Egyszersmind elrendelem és mindazoknak, kik az én parancsnokságom alatt állnak, a tekintetes hadvezetőség által kirovandó legsúlyosabb büntetés terhe mellett komolyan meghagyom, hogy őt, valamint családját és hozzátartozóit szabad és biztos hazamenetelében és tartózkodásában senki ne háborgassa.

Kelt Munkácson a tekintetes hadvezetőségnél január 20-ik napján, 1688.

(P. H.)

C. Antonius Carafa sk.

Nyílt levél dr. Both Istvánhoz, a „Szilágy“ felelős szerkesztőjéhez.

Zilahon.

Olvastam Szerkesztő urnak a „Szilágy“ 1905. évi deczember 7-iki számában a Friedreich István urhoz intézett nyílt levelét. Ehhez a levélhez nekem is van egy-két megjegyzésem. Egyik az, hogy én, munkám II. kötetének 234-ik lapján azt irtam, hogy „Wesselényi még a kolozsvári országgyűlés megnyitása előtt külön levélben értesítette Zilah sz. kir. város polgárságát, hogy főispáni széket május 17-én elfoglalja“. Friedreich egyenesen kétségbevonja, hogy Wesselényi e tárgyban a város közönségének valaha irt volna. Szerkesztő ur ezzel szemben engem annak bizonyítására hiv fel, hogy ment-e ilyen tartalmu levél Zilah város közönségéhez, vagy sem. Én megnéztem jegyzeteimet és azokból, mondhatom, hogy ilyen levél csakugyan ment a város közönségéhez. Ezt a levelet Kiss Sándor városi levéltárnok nekem meg is mutatta 1903. évi ápril 13-án, mikor ott jártam és kutattam a városi levéltárban. A levél nagy ivréten, vastag diósgyőri papirosra — a szöveg maga idegen kéznek gyarló írása — de a szöveg jobb oldalán, az ivnek közepe táján ott van a nagy Wesselényinek vaksága korabeli „felülről lefelé eső“ jellegzetes aláírása. Ezt a levelet a városi levéltárban bárki megtekintheti. — Valótlán tehát az, hogy én megbízható adat nélkül irtam azt, amit fentebb szószerint idéztem. Én rendkívüli elfoglaltságom miatt még mindig nem készíthettem el a részletes czáfolatot a Friedreich ur alaptalan támadásaira. — De őszintén megvallom, hogy nem is nagyon sietek ezzel a czáfolattal. Nem sietek egyrészt azért, mert ugy láttam és tapasztaltam, hogy Friedreich nagyhangu kijelentéseinek senki sem ült fel; másrészt, mert megfontolás tárgyává kell tennem azt, hogy olyan embernek, ki rosszhiszemüleg jár el és ki tudva valótlán dolgokat állit és ezáltal a jóhiszemü közönséget

egyenesen félrevezeti — mikor, mit és hogyan feleljek. — Friedreich ur ugyanis nem átalotta a Budapesti Szemlében megjelent förmedvényét külön is lenyomatni és azt az én előfizetőimnek ingyen beküldeni. Ennek a külön lenyomatnak a 13-ik oldalán alólról számítva a 20. és 21-ik sorban Friedreich azt írja, hogy én Wesselényinek Zilahi Kiss Károlyhoz intézett és a „Szilágy“-ban megjelent 63 levele közül csak 15 levelet ismerek és 15 levélről teszek említést. — Nos ez egyszerűen *nem igaz*, — mert én munkám első kötetének XXV—XXXVI. lapján időrendben 34, LVIII—LXII. lapjain pedig 12 levelet vagyis összesen 46 levelet sorolok fel. Ebből a 46 levélből a derék (?), a becsületes (?), a megbízható (?), a lelkiismeretes (?) bíráló, kinek neve Friedreich István, 31 = harminczegy levelet egyszerűen letagad — elsikkaszt — és szememre veti, hogy én csak 15 levelet ismerek és említek fel. — Azt hiszem, hogy ilyen kritikai eljáráshoz nem kell kommentár.

Dr. Kardos Samu.

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez. E folyóirat, amely immár tizenegyedik évét tölti be, fényesen igazolja, hogy néhány férfi lángoló lelkesedése, önzetlen munkakedve és rettenhetetlen kitartása vidéken, olyan kis vidéki városban is, aminő Sátoraljaujhely, számottevő tudományos irodalmi vállalatot tarthat fenn, anélkül, hogy rászorulna a minden tehetség abszorbeálására törekedő főváros sajtójának és irodalmi klikkjeinek jóakarására. Ime ez a szépen virágzó, egyszerű köntösben megjelenő folyóirat, amelynek épen az ad létjogosultságot, hogy a központi tudományos folyóiratok által már csak természetüknél fogva is kevés figyelembe részesített egy országrésznek, ezuttal Zemplén vármegyének történelmi multja tisztázásához, az apró törmelékeket csak úgy gondosan összegyűjtögeti, rendbeszedi, megfejt és magyarázza, akár az ép egész köveket. Október—novemberi kettős füzetében is ötödfél iven, nem kevesebb, mint 25 hosszabb és rövidebb értekezést, adatközlést találunk a rendkívül szorgalmas szerkesztő Dongó Gyárfás Géza, Becske Bálint, M. Dudás Gyula, Kassay József, Karsa Ferencz, Czagány Ferencz s más munkatársak tollából. E közlemények, bár közvetlenül Zemplén vármegyére vonatkoznak, de joggal tartanak igényt szélesebb körű érdeklődésre is.

Akadémiai Értesítő. (Szerkeszti Heinrich Gusztáv.) Novemberi füzete nem csak tudóskörök előtt érdekes, hanem gazdának, kereskedőnek is tanulságos értekezést tartalmaz, a kitünő nemzetgazdasági írótól Földes Bélától, aki a XIX. század *gabonáirainak alakulását* tette vizsgálódása tárgyává. Némethy Géza a Pseudo—Tibullianus költemények új kiadásáról tartott felolvasásából közölt rövid részletet. — Különböző akadémiai pályázatokról szóló jelentések s akadémiai jegyzőkönyvek után Ráth György régi magyar könyvtárának teljes jegyzékét olvassuk. E ritka becses gyűjtemény most került az akadémia birtokába. Idestova negyedszázados *debreczeni nyomdánk* 1563-tól 1711-ig terjedő időről 66 magyar és 29 idegen (latin) nyelvű nyomtatvánnyal van képviselve a Ráth-féle könyvtárban. Az 1610. és 1636. évi kalendáriumok; Neumann Gáspár: Minden Imádságok veleje

(1683); A Keresztyéni Hitnek fő ágazatának fundamentoma (1704); Csipkés Georgius Comarinus: Anglicum Spicilegium (1664) című könyvekből, Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtára“ I. és II. kötete szerint csak ez az egy-egy példány ismeretes.

Erdélyi Múzeum. (Szerkeszti Szádeczky Lajos). Ezuttal két füzet tartalmáról számolunk be. Az októberi füzet élén dr. Szádeczky Lajos gyújtja meg az emlékezés fátylóját, a nagy nevű főúri orientalista gr. Kuun Géza felett, közölvén az Erdélyi Irod. Társaság ülésén elmondott emlékbeszédét. Dr. *Bányai* Elemér, *Csokonai*-nak a nemzeti múzeumban őrzött öt levelét közli, amelyeket a költő Széchenyi Ferencz grófhoz és nejehez intézett. Irodalmi szemle és különfélek, részben gr. Kuun Gézáról való közlemények élénkitik még e füzetet. — A novemberi füzetben három értekezést olvasunk: Dr. *Versényi* György: *Életrajzi elemek Csokonai költészetében*. Dr. *Király* Pál: A dák háborúk története, Traján oszlopának képei alapján. Dr. *Lukinich* Imre: Radziwill herceg munkácsi látogatása 1646-ban. — Egyéb közleményei közül közelebről érdekel bennünket *Gálos* Rezső rövid cikke, *Szentjóni Szabó Kálmán diákkoráról*, amelyhez némely irodalomtörténetírók tévedéseinek helyreigazítására szolgáló adatait *Balogh* Ferencz hittanártól, főiskolánk levéltárnokától kapta.

Közgazdasági szemle. (Szerkesztik: Hegedüs Loránt és Mandelló Gyula.) Novemberi füzet. Első közleménye *Bálint* Béla értekezése az új *földtehermentesítésről*, tulajdonképen pedig a földbirtokot terhelő, bekebelezett adósságok megfelelőbb formába hozataláról, — s a terheket könnyítő módokatokról. Mert Bálint szerint is az igazi mentesítés nagy munkáját magának a földbirtokosnak kell elvégeznie azáltal, hogy háztartása, gazdasága rendes, czéltudatos és a meglévő jövedelemhez mért vezetése, belterjes alapos munka végzése és a jólétnek szerényebb mértékével való beérés által anyagi erejét öregbíti, a terheket ujak felvétele nélkül törleszti. — *Ferenczi* Imre „A magyar ipari munkásság szakszervezkedési jogának fejlődésé“-t kezdi ösmeretni. A rendi alakulások korszakában, a czéhrendszer világában, a munkafeltételek megváltoztatására a „legények“ önhatalmúlag semmit nem cselekedhettek „lázas“ büntette nélkül. Hazánkban is tehát a munkás koalíciók s ezzel a munkamegszüntetések csak az 1872. évi VIII. t.-cz.-ben foglalt ipartörvény életbeléptével szabadultak fel a büntetőjogi üldözés alul. — *Éhen* Gyula folytatja Vas vármegye közgazdasági leírását. — *Eber* Antalnak Bálint Béla fentebb említett értekezésére tett észrevételeivel és köznyvismertetésekkel végződik e füzet.

Magyar nyelv. (Szerkesztik: Szily Kálmán, Zolnay Gyula és Gombocz Zoltán.) Novemberi füzetében mindnyájunktól megszívlelni való, nagyon okos irány-cikkelyt olvasunk *Berczik* Árpádtól, aki „A magyar nyelv és a világnyelvek“ cím alatt

azokról a veszélyekről elmélkedik, a melyek kisebb nemzetek, közelebbről a magyar nép nyelvét a világnemzetek, a miénket a német nemzet részéről fenyegeti. E lépten-nyomon érezhető romboló hatás ellen „nyelvészek és írók fogjanak kezét, álljon közjük harmadiknak a tanár. Kivált a nőre számítunk, mert a gyermek az első szót tőle hallja“. Ezt a tanácsot adja Berczik Árpád a nyelvünkbe tololó temérdek idegenszerűség ellen. Ponor *Theurewk* Emil „Gyermeknyelv és gyermeklélekről“, *Zolnai* Gyula a csángók eredetéről, *Bacsó* Gyula a nép nyelvbéli igekötő szórendéről értekeznek. *Szómagyarázatok*, — ezek között a *debreczeni* régi jegyzőkönyvekben is elég sűrűn előforduló *vakborról*; — *Adatok* nyelvünk újabb fejlődéséhez, *Rovás* (németességek, torzítások.) — *Tájszók gyűjteménye* s a *Levélszokrényünk* című rovatok töltik ki a tartalmas füzetet.

Protestáns szemle. (Szerkeszti: Szöts Farkas.) A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság folyóirata. Novemberi száma a szerkesztő cikke által a budapesti ref. theologiai akadémia alapításának ötvenedik évfordulóját ünnepli. E virágzó ref. papképző intézet, mint „a pesti protestáns főiskola“ egyik alkotó részét csaknem hatvan évi tervezetés után, többek közreműködésével Török Pál pesti lelkész-esperes, a későbbi dunamelléki püspök alapította 1855-ben s egymaga negyed millió frt értékű vagyont szerzett az ifju akadémiaának. Hires tanárok tanítottak ez iskolában: Török Pál, Székács József, Ballagi Mór, Filó Lajos, Molnár Aladár, Kovács Albert, Bihari Péter stb. Ötven év alatt közel harmadfélezer papot és tanárt bocsátott ki az Ur szőlőjébe. Közük, hogy csak azokat emlitsük, akik *Debreczenben* élnek: dr. Öreg Jánost, ki a megnyitáskor egyike volt a beiratkozott első éves theologusoknak; Géresi Kálmánt, Nagy Zsigmondot. Sőt e pesti theologian tanult szeretett képviselőnk, a Rákóczi-korszak historikusa, Thaly Kálmán is. — *Payr* Sándor, a XVII. század egyik nagytekintélyű protestáns köznemes alakjának, *Wittnyédy* Istvánnak politikai és egyházi tevékenységét s egyéni jellemét rajzolja meg eleven színekkel. Egyéb közlemények közül érdekebb még: *Lenz* Géza cikke, a Rudolf és II. Ferdinánd által vérbe fojtott ausztriai protestantizmusról; — valamint *Thuri* Etelée, aki a Mária Therezia korában élt padányi Biró Márton veszprémi püspök, a rekatholizáció egyik leghevesebb harcosának Naplóját ismerteti.

Századok. (Szerkeszti: Nagy Gyula.) Novemberi füzetében *Pór* Antal befejezi a XIV. század derekán élt Jegerndorfi Pál nyitri főesperes diplomata szereplésének ösmertetését. *Bleyer* Jakab a magyar hun-monda german elemeit kutatja. A történeti irodalom szemléjében *Lukinich* Imre dicsérettel bírálja Szolnok-Doboka vármegye monografiájának eddig megjelent hat kötetét. E derék munkát Tagányi Károly, Réthy László, Pokoly József

és Kádár József irták. *Kropf* Lajos azokat az újabb keletü német és angol könyveket mutatja be, amelyek Benyovszky Mór világhírű kalandos utazásával foglalkoznak. *Karácsonyi* János, Szent Istvánra vonatkozó kútföket magyaráz. Egyéb közlemények: Vegyések, Szláv-történeti Szemle s Hazai hírlapok repertoriuma (1904. szeptember—deczember.) Uj könyvek.

Z—i.

Debreczeni Képes Kalendárium, az 1906-ik esztendőre.

Illik megemlékeznünk e gazdag és változatos tartalmu, irodalmi színvonalon álló Kalendáriomról. Bennünk különösebben történelmi tárgyú közleményei váltják ki az érdeklődést. Valóban nagy lelki örömmel látjuk, hogy e derék évkönyv érdemes szerkesztője, *Vecsey* Imre városi főjegyző a most megjelent hatodik évfolyamban is, épen mint az előzőkben, megkülönböztető gondossággal gyűjtötte össze a történelmi dolgokat, hiven és következetesen szem előtt tartván a kalendárium alapítójának, első szerkesztőjének idős Komlóssy Arthurnak céljait. A történelmi kegyelet és hagyományos szellem ápolását, kiválólag pedig Debreczen multjának, jeleseinek ösmertetését. E mellett éber figyelemmel kíséri a szemeink előtt elfolyó helyi társadalmi, közművelődési eseményeket; s a körülöttünk levő összes intézményeket, amelyekkel a nagyközönség mindennap érintkezni szokott. Az évkönyv ez utóbbi feladatát megbízható pontos debreczeni és hajdúvármegyei czimtár közlésével oldja meg. Czikkei közzül történelmi tárgyak: *Zwingli* Ulrik az igazság bajnoka *Jánosi* Zoltántól. — József főherczeg. A magyarországi reformátusok százesztendős énekes könyve, (számos uj, ösmeretlen adattal) *S. Szabó* Józseftől. — Visszaemlékezés a *debreczeni színház* megnyitására, *Mándoki* Bélától. — Szapolyai diadémja, *Koncz* Ákostól. — *A városi muzeum* és régészeti ásatások, *Zoltai* Lajostól. De különösen ki kell emelnünk *Calamus dr* (dr. Boldizsár Kálmán) igen értékes, forrásművek és eredeti okiratok alapján készült terjedelmes munkáját, melynek „*Bocskay hadi népe*“ a czime. Szerző ebben a hajduk letelepítésével, megnemesítésével foglalkozik; — több száz hajdu-családot névszerint is megnevezvén. A monografia szép emléke a nagynevű fejedelem dicsőségteljes felkelésének. — Ezen kívül több költemény, szépirodalmi munka és hasznos tudnivaló élénkíti az évkönyvet, számos arczképpel és más rajzokkal együtt. Kiállítása általában véve szép és tetszetős. Diszére válik a nemes város könyvnyomda vállalatának. Ára kemény kötésben 1 korona.

(Z.)

VEGYÉSEK.

Képeinkhez. A multak dicsőséges emlékeit nemcsak régi okiratokkal és levelekkel, hanem íróik és küldőik hiteles arczképének bemutatásával is kívánjuk föleleveníteni, úgy *gondolkodván*, hogy egy kiváló férfiunak vagy honleánynak a képe gyakran több emléket és tisztább érzést kelt fel a szövegben, mint akárhány régi okirat vagy levél.

Első helyen a nagy és nemes magyar asszonyok egyik legkiválóbbikát, az ősi Rátolt-nemzetségből származó *Lorántffy Zsuzsánnát* mutatjuk be. Lorántffy Zsuzsanna a Lorántffy Mihály és Zeleméri Kamarás Borbála leánya, 1600 körül született, szülei elhalálása folytán korán árvaságra, de óriási vagyonhoz jutott. Birtokai több megyére terjedtek, de ő maga rendszerint Sárospatakon lakott. Itt ismerkedett meg Rákóczi Györggyel, Erdély későbbi fejedelmével, akkoron még a szomszédos Borsod vármegye főispánjával, akihez aztán 1616 tavaszán férjhez is ment és kinek nemcsak szerető hitvese, de hűséges tanácsadója és vagyona gyarapítója is volt. A fejedelem őt nem egy levelében „hűséges gazdasszonyának“ nevezi és méltán, mert óriási birtokának ő volt a kezelője és a rengeteg számadások pontos ellenőrzője. A fejedelemnek 1648-ban bekövetkezett halála után kisebbik fiával, Rákóczi Zsigmond herczeggel kedvencz várába, a sárospataki várba vonult vissza, életét, munkásságát és javait fiai, egyháza és az iskolák között osztván fel. Legnagyobb gondot természetesen a pataki iskolára fordított, melynek Perényi Péter után ő volt a leghatalmasabb támasza és legbökezűbb pártfogója. Ő volt ugyanis az, ki 1650-ben korának legnagyobb paedagogusát, Comenius J. Ámost Patakra meghívta és ezáltal a pataki iskolának messze, még az ország határain kívül terjedő nagy és jó hírét megalapította. A fenkölt gondolkodásu, minden szépért és nemesért hevülő nagy magyar asszony, épen férjhezmenetelének évfordulóján, vagyis 1660 április 18-án halt meg Sárospatakon.

Báró Perényi Zsigmond, Perényi Istvánnak, Abauj vármegye főispánjának és báró Horváth Évának a fia, született 1783-ban, Bereg vármegye Végardó községében. Közpályáját szülő vármegyéjében kezdette és 22 éves korában már a vármegye főjegyzője, később pedig a pozsonyi 1807., 1811., 1825. és 1830-iki országgyűléseken annak egyik jeles követe volt. 1833-ban a hét-személyes táblához közbiróvá, 1835-ben pedig Ugocsa vármegye

főispánjává nevezte ki a király. Ugyanezen esztendőben érte őt ama kitüntetés is, hogy a magyar Tud. Akadémia igazgatóságának tagjává választatott. Mint Ugoesa vármegye főispánja később is részt vett és pedig mint a főrendiház egyik vezérférfia az 1839—40., 1843—44. és 1847-iki pozsonyi országgyűléseken. Az 1848-ik évi nagy átalakulások után pedig a főrendiház alelnökévé és ország-birovává lett kinevezve. Amikor pedig az uralkodóház és a nemzet között nyílt szakadásra került a dolog, ő minden habozás nélkül a nemzet mellé állott, elfogadta a honvédelmi bizottmányba való beválasztását, sőt amikor Windisgrätz 1849 január elején kiszorította a kormányt és a nemzetgyűlést az ország fővárosából, ő is lekísérte Kossuthot *Debreczenbe* és mert Majláth György, a főrendiház elnöke a debreczeni országgyűlésen meg nem jelent, a főrendek tanácskozásait Debreczenben mindég Perényi vezette. Ő elnökölt az országgyűlés két házának ama történelmi nevezetességű vegyes ülésében is, hol a magyar nemzet törvényesen egybehívott és egybegyűlt főrendei és képviselői a Habsburg-Lotharingiai házat trónvesztettnek nyilvánították. Ő irta alá az erről szóló „Függetlenségi Nyilatkozat“-ot és rendelte el annak hatezer példányban való kinyomatását.

Perényi ugyan sem vérmérsékleténél, sem gondolkodásánál fogva nem tartozott a tulzók közé. Ő mindenekben higgadt, megfontolt és következetes volt. Egyszer elfoglalt álláspontját sosem adta fel. Innét magyarázható meg az, hogy Kossuth és kormánya mellett az utolsó perczig hűségesen kitartott. Jelen volt Nyári Pállal és Csányi Lászlóval Világoson, Bohusék kastélyában, a katasztrófánál. Eleinte, barátai tanácsára ő is menekülésre gondolt, de mert hazájától végkép elszakadni nem akart, önként jelentkezett. Elfogtatván, Pestre, az újépületbe szállították és 1849 október 24-én bitófán kivégezték. A kivégeztetése előtti éjjelen nejéhez, Kovachich Leopoldinához és nővéréhez, Perényi Juliához intézett bucsulevelei fényes tanuságot tesznek csodás lelki erejéről és hősi magatartásáról, melyet hiven egész életéhez az élet e szomorú, utolsó óráiban is tanusított. Mint hős és martir halt meg.

Máramaros vármegye a nagy Wesselényiért. Máramaros vármegye 1836. évi közgyűlési jegyzőkönyvének 539. sz. határozatát közöljük ez alábbiakban, amely által kegyelmet kér a királytól a hűtlenségi perbe fogott nagy Wesselényi Miklós számára. A határozat így szól: „Nemes Szatmár Vármegye közönsége a mult 1835-k esztendő Karátson hava 7-én tartott Köz Gyűléséből Báró Veselényi Miklós Urnak a' Köz Gyűlésben tartott beszédjeért, hűtlenségi Per alá lett vonattatása eránt, Ő Felségéhez tett alázatos felírását azzal a' rokon bizodalmas kéréssel küldi által e' Megyének, hogy azon közérdekü Ügyet e' Megye is hasonlóul felterjeszteni méltóztasson. Ámbátor ugyan már elébb, midőn ezen Tárgy e' Megye' Köz Tanácskozásán ez előtt megfordult, megtagadtattott a' Fel Írás és a' Megye Ország Gyűlési

Követtyeinek is ahoz képpest adatott Utasítás, azon oknál fogva, mert a' fennforgó Tárgy a' Törvényes renden lévén, 's még a' Per bé nem végződik, azt hogy bűnös e' nem a: Báró Veselényi tudni nem lehetvén, azon esetre, ha vétkecsnek nem fog találtatni, éppen szükségtelen; azon esetre is pedig, ha vétkecsnek találtatánd, ideje előtt lenne a' kérés, mindazon által a' megnyyiben a' Nemes Szatmár Vármegye Pélájája szerént is a' Haza Kegyelmes jó Attyához Ő. Cs. K. Felségéhez, Kinek a' bünt elkövetőknek megkegyelmezni tellyes mértékü hatalma vagyon, a' nevezett Báró Veselényivel Közöltendő Kegyelmeért azon esetre, ha Itélet által bűnösnek mondatna ki, előre is lehetne járulni, szembetűnő többség hozzá járultával az elébbi e' Tárgyban hozott határozást módosítva elhatározatik, hogy Ő. Cs. K. Felsége egy Felirással alázatossan kéretessen meg, hogy azon esetben, ha a' Törvény a' folyamatban lévő hivtelenségi Per uttyán a' sokszor nevezett Bárót Bűnösnek kiáltaná ki Ő néki, a' Büntetést Kegyelmesen elengedni méltóztasson“.

(Közli: *Pável Mihály* levéltárnok.)

Hajduböszörmény a szabadságharczban. Kivonat Hajduböszörmény városnak 1849. évi május 3-án tartott közgyűlése jegyzőkönyvéből. 371—1849. sz.

Sillye Gábor nemzetgyűlési képviselő folyó évi április 29-én tartott népgyűlés jegyzőkönyvét beadván, melyben előadatik az ünnepély, mellyel a függetlenségi nyilatkozat a nép előtt kihirdetett, — továbbá felolvastatott a nemzetgyűlésnek azon határozata, miszerint ujjólag 50,000 ujonczot rendelt az ország által előállítatni, mi végre a Böszörményre eső illetőség kiállításá végett a népgyűlés után toborzás kezdetett meg; végre *Sillye* Gábor nemzetgyűlési képviselő felhívására a nép kinyilatkozattata, hogy miután arról van meggyőződve, hogy a nemzet csak akkor lehet boldog, ha az igazgatási forma a nép felségén lesz alapítva, — ennél fogva jövőre nézve Magyarországot *köztársasággá óhajtja* átváltoztatni, ezen óhajtását *Sillye* Gábor nemzeti képviselő által, mind a nemzetgyűlésnek, mind a Kormányzó Elnöknek tudtára adatni kívánja s nemzetgyűlési képviselő *Sillye* Gábor ajánlkozván ennek mind a nemzetgyűléssel, mind a Kormányzó elnökkeli közlésére, kéri ezt e végett hiteles formában két példányban kiadatni.

Végzés. A felolvasott jegyzőkönyv a levéltárba tétetni rendeltetik, a köztársaság iránti nyilatkozata pedig a népnek, hiteles formában képviselő *Sillye* Gábor urnak két párba, egyik párnak a nemzetgyűlés, másiknak a Kormányzó elnök elibe leendő terjesztésére felkéretik — kiadatni rendeltetik.

(Közli: *Kelemen Gábor.*)

A nemesi fölkelések történetéhez. A francia háboruk idejében I. Ferenc császár és király a nemesi fölkelés terveztét sürgeti gr. Pálffy János altábornagnál s a magyar nemes

testőrség alkapitányánál, vagy gr. Pálffy Miklós tábornoknál, aki ugyanez időtájt a dunáninneni fölkelő nemesség vezére volt, — eme levele által:

Lieber Graf Pálffy! Nachdem der Entwurf wegen der Insurrection, den ich nach dem Antrage Ser. königl. Hoheit des Erzherzogs Palatinus schon vor langerer Zeit abgefordert habe, noch nicht zu Meinen Händen gelangt ist; so wird die Kanzlei die Herausgebung desselben beschleunigen. Wien den 9-t. Dezember 1798. *Franz* m. p. im.

(Magyar fordításban.) Kedves gróf Pálffy! Miután az Insurrectionnak (nemesi fölkelésnek) tervezete, melyet Én ő csász. és kir. Fensége, a Nádor főherczeg javaslata folytán már régebben bekértem volt, kezeimhez még mindig nem érkezett: ennél fogva az udvari kancellariát ennek kiállítására ezennel megsürgetem. Bécsben, 1798 december 9-én. *Ferencz* s. k.

(Eredetije: dr. Kardos Samu gyűjteményében.)

Lorántffy Zsuzsánna levele Bornemisza Katához. I.

Rákóczi György felesége, a kegyes fejedelemasszony egyik levelének hasonmását is bemutatjuk ezuttal. Perényi György, akinek feleségéhez czimezte Rákóczi Györgyné ezt a levelet, Abauj s Zemplén vármegye főispánja volt. A levél olvasása ez:

Susanna Lorantffy Dei gratia Principissa Transsylvaniae, Partium Regni Hungariae Domina, et Siculorum Comitissa etc.

Magnifica Domina Nobis honoranda, Salutem et rerum felix incrementum. Az kegyelmed levelét böcsülettel vettük, mellyben, hogy kegyelmed bennünket látogattat, kegyelmedtül kedvesen vettük. Mostan, Istennek legyen hála, mind Urammal ő kegyelmével és gyermekinkkel együtt jó egészségben vagyunk, mely jó egészséget kegyelmedek felől is minden időben hallani kívánunk. Irja Kegyelmed, hogy szerelmes gyermekéhez mutatnánk jó akaratunkat. Azért az mint ennek előtte ajánlottuk magunkot, azon leszünk, hogy kegyelmedek szerelmes gyermekéhez való jó akaratunkban meg ne fogyatkozzék kegyelmedek. Ezeknek utánna Istennek oltalma alá ajánljuk kegyelmedet.

Datum in Civitate nostra Alba Julia (Gyulafejevárvár) die 13 Aprilis Ao. 1635. Magnificae Dominae V.

Benevola: *Susanna Lorantffy* mpr.

Kivül: Magnificae D. Catharinae Bornemisza, Spectabilis ac Magnifici Georgy Pereni etc. Consorti Charissimae Nobis honorandae. (A fejedelemasszony teljesen ép pecsétjével.) Más kéz jegyezte rá ezeket: Missiles Susannae Lorantffy Principissae Transsylvaniae ad M. Catharinam Bornemisza Consortem M. Georgii Pereny appromittentis benevolentiam suam erga Filium ejus se remonstraturam. Anni 1635. — Ivret nagysága.

(Eredetije: dr. Kardos Samu gyűjteményében. A fejedelemasszony e levélén csak a nevét írta sajátkezűleg.)

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR

Lek.

114 | 1968

Ezüst kályhák!!

A MAGYAR IPAR DIADALA!

Egy hosszú esztendő viszontagságain keresztül futotta meg erős támasdásoknak kitett körútját a magyar ipar egyik igen kitünő találmánya a

BRAUN N. A.-féle szabadalmazott és törv. védett

Kályha ezüstoffény. ❀ ❀

E valóságos tűzpróba után, mint egy hős hadvezér diadalmasan került ki az ostromló silány konkurrenzia támadásai alól, büszkén hirdette, hogy nemcsak hazánkban, de a külföld előtt is kivívta az igazi elismerést s a magyar iparnak hirnevet és dicsőséget szerzett.

A **BRAUN N. A.-féle KÁLYHA EZÜSTFÉNY** a következő kitünő tulajdonságokkal bír: a komor fekete kályhákat a szoba díszére barátságos szép ezüst színüvé változtatja át, mely színe azonban tartós marad, nem ég le, nem füstöl s szagot nem terjeszt, tehát megkímél a sok fárasztó vasporozástól, keféléstől, ami igen sok piszokkal, porozással szokott járni. E szép tulajdonságai daczára aránylag olcsó is, mert egy rendes nagyságu kályhára 1 doboz, melynek ára 80 fillér, teljesen elegendő. Használható még: öntött konyhák, platok, füstcsövek, cserépkályha ajtók, üstházak stb. befestésére.

Szigoruan
ügyeljünk ám
a védjegyre.

Mert csak
akkor valódi,
ha minden
dobozon ez
látható.

HASZNÁLATI UTASÍTÁS.

A kályha festés előtt egy kissé felmelegítendő (nyáron nem kell), hogy a száradás gyorsabb legyen, festés előtt azonban a régi fekete rétegtől ledörzsölendő: a vaspör meleg vízzel, a lakk vagy tisztító paszta spiritussal vagy lúggal. Festés alatt minden megmártásnál az ecsettel felkeverendő. Új kályha két festést igényel.

Használati utasítás minden dobozon található.

HAJDUVÁRMEGYE és DEBRECZEN területére egyedüli főelárusító

Pásztor Gyula és Tsa

VASÁRÚHÁZA DEBRECZENBEN, CSAPÓ-UTCZA (Bankház).

Telefon és interurban 271. szám.

A szerkesztő postája.

Földi Dobi Antal, Homonna. Ki nemes eszméért hevül, — ki nagy czélokért küzd, — annak szívében és lelkében elkészülve kell lenni arra is, hogy az irigyek és kishitűek előbb-utóbb megtámadják. E nagy törvény alól az én igénytelen személyiségem sem tehetett kivételt. Ez ügy, a Friedrich István támadása, sem ért váratlanul. Annál büszkébb vagyok olyan érdemben megöszült férfiak elösmérésére, mint ön, tisztelt uram. Fogadja kitüntető soraiért hálás köszönetem.

Független Magyarország szerkesztősége, Budapest. A Pozsonyban összegyűlt rendek kitünőségeinek, — a Wesselényi indítványára — Ragályi Tamáshoz intézett üdvözlő iratát — a Wesselényi kultusz emelése és ápolása érdekében szívesen bocsájtom az önök rendelkezésére, — de kérem, hogy a beküldött clichét használat után nekem visszaküldeni sziveskedjenek.

Gyömörey Vincze, Ukk. Az öreg Wesselényiről küldött verses költeményét köszönettel vettem, szintugy szíves jóindulatu figyelmeztetését az egyes sajtóhibákat illetőleg. Jövőre még nagyobb gondot fogok a correcturára fordítani.

Dr. Lengyel Miklós, Deés. Bármennyire szerettem is volna, hely szűke miatt nem tudtam folyóiratom karácsonyi számában a te érdekes közleményednek helyet szorítani. Hiszen ebben a számban ugyancsak hely szűke miatt a Jósika Miklós és Széchenyi István kiadatlan leveleit sem közölhettem. De vigasztaljon az, hogy a mi késik, — még nem mulik.

Dr. Kovács Ferencz szerkesztő és tanár, Pozsonyban. A szerkesztésében megjelenő „Magyar Gazdasági Történelmi Szemle“ ígért számaát én még nem kaptam meg, habár a „Régi Okiratok és Levelek Tára“ cserepéldányát én rég utnak indítottam.

Németh Péter az „Uj Világ“ felelős szerkesztője, New-York. (Amerika.) Ez évi november 24-éről kelt szíves üdvözlő sorait igazi gyönyörűséggel olvastam. Köszönöm abbeli készségét, hogy a „Régi Okiratok és Levelek Tára“ prospektusát becses lapjában leközzölni és folyóiratomnak még a tengeren túl is néhány előfizetőt gyűjteni ígérkezik. Ha szíves leszen a Madarász László, vagy Figyelmesy Fülöp emlékirataiból nekem bármit is beküldeni, ugy viszont én is szívesen fogom a nagy idők ama késői tanuinak érdekes feljegzéseit folyóiratomban leközzölni.

Vámbéry Armin tanár, Budapest. Fogadja tanár ur hálás köszönetem, hogy Kossuthnak Londonban, 1857 febr. 27. kelt angol nyelvű levelét — folyóiratom számára magyar nyelvre lefordítani kegyes volt. A fordító és fordítás mindenekben méltó — a level írójának nagy nevéhez és örök dicsőségéhez.

Weinwurm Antal műintézet-tulajdonos, Budapest. *Br. Wesselényi Miklósnak, Ragályi Tamáshoz,* Borsod vármegye hirneves követéhez 1834 junius 8-áról intézett levelének clichéjét tessék az „Ország Világ“ szerkesztőségének kiszolgáltatni, de magát az eredeti levelet, valamint Deák Ferencz 1863 február 9-éről kelt eredeti levelét és ez utóbbinak clichéjét kérem egyenesen nekem beküldeni. Nem hagyhatom említés nélkül azt, hogy eddigi munkálatai nemcsak az én, de a szakemberek meglegedését is kivívták.

